

**VEILIGHEID EN CONTINUÏTEIT VAN ZORG IN JUSTITIËLE
JEUGDINRICHTINGEN**

Een inventariserend literatuuronderzoek

Amsterdam / Leiden, april 2007

Peter van der Laan
Geerte Maaskant
Geert Jan Stams
Ruben Fukkink
Peter van der Voort

1. Inleiding

Op verzoek van de minister van Justitie heeft de Inspectie Jeugdzorg (IJZ) in de tweede helft van 2006 een zogeheten meervoudig (inspectie)onderzoek gestart naar de veiligheid en continuïteit van zorg in de Justitiële Jeugdinstellingen (JJI's). Dit onderzoek, dat als werktitel 'Meervoudig Toezicht Veiligheid JJI's' heeft meegekregen, wordt onder leiding van IJZ uitgevoerd in samenwerking met de Inspectie voor de Gezondheidszorg, de Onderwijsinspectie en de Inspectie Sanctietoepassing, met daarnaast ook bijstand in de vorm personele en kennisinbreng van de Arbeidsinspectie. Gestreefd wordt naar een gefaseerde aanpak, waarin onder meer een risicoanalyse en een contextanalyse worden uitgevoerd. De risicoanalyse heeft betrekking op de randvoorwaarden voor veiligheid voor jongeren en personeel, de contextanalyse op beleidsontwikkelingen op het brede terrein van justitiële (jeugd)zorg.

Uitgangspunt is dat het meervoudige inspectieonderzoek aansluit bij en voortbouwt op uitkomsten van eerder inspectieonderzoek. Ook wordt bij de verdere invulling van het inspectieonderzoek rekening gehouden met - en laat het zich zo mogelijk inspireren door - de uitkomsten van wetenschappelijk en andere publicaties op het gebied van veiligheid, pedagogische zorg en behandeling in justitiële jeugdinstellingen, in Nederland en elders. Daartoe is het SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam gevraagd het (internationale) wetenschappelijk onderzoek, nationaal inspectieonderzoek en ook andersoortige – inclusief journalistieke – publicaties te inventariseren. Deze inventarisatie en analyse van wetenschappelijk en ander onderzoek zou zich moeten richten op de volgende vragen:

- Hoe kan op basis van binnen- en buitenlands wetenschappelijk en ander onderzoek de situatie op het gebied van veiligheid en pedagogische zorg binnen de JJI's worden gekenschetst?
- Welke specifieke aspecten en ontwikkelingen binnen en buiten de instellingen oefenen invloed uit op de balans tussen veiligheid en zorg?
- In welke mate is er eventueel sprake van onbalans tussen veiligheid en zorg, en in hoeverre draagt zo'n onbalans bij aan achterblijvende resultaten?
- Hoe ziet een optimale balans tussen veiligheid en zorg er uit en hoe kan deze bevorderd worden?
- In hoeverre zijn er in onderzoek aanbevelingen en voorstellen gedaan voor aanpassing en verbetering van de gang van zaken in de JJI's en zijn er aanwijzingen dat er met zulke aanbevelingen voorstellen iets is gedaan en, zo ja, heeft dat geleid tot resultaat?

De uitkomsten van deze literatuurstudie, die is uitgevoerd in samenwerking met het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR), zijn neergelegd in dit rapport. Het rapport vangt aan met een samenvatting van de bevindingen (hoofdstuk 2). Aan het eind van dit hoofdstuk staan we ook kort stil bij de vraag in hoeverre de uitkomsten van deze literatuurverkenning licht werpen op de vraagstelling en uitgangspunten van het meervoudige inspectieonderzoek, zoals in het najaar van 2006 vastgelegd in het plan van aanpak. Hoofdstuk 3 behandelt de vraagstelling en aanpak van deze inventarisatie. Hier plaatsen we ook enkele kanttekeningen bij de aard en kwaliteit van de aangetroffen en bestudeerde literatuur. In hoofdstuk 4 wordt themagewijs gerapporteerd over hetgeen in de literatuur werd aangetroffen.

2. De (on)balans opgemaakt

Op basis van een rondgang langs wetenschappelijke literatuur en andere publicaties maken we een voorlopige balans op van de situatie in de JJI's. We doen dat aan de hand van de onderzoeksvragen zoals genoemd in de inleiding. Die vragen concentreren zich op de voor de JJI's zo typerende spanning tussen pedagogische zorg en veiligheid en het voortdurend zoeken naar evenwicht..

Spanning tussen zorg en veiligheid

De spanning tussen zorg en veiligheid wordt momenteel in de JJI-sector sterk gevoeld, ook al komt dat op een enkele uitzondering na niet zo naar voren in (wetenschappelijk) onderzoek. Het zijn voornamelijk beschouwingen, opiniërende stukken, inspectierapporten en bijvoorbeeld de verslagen van toezichtbezoeken van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ), die aan deze spanning refereren.

Aandacht voor de mogelijke tegenstelling tussen zorg en veiligheid is er vooral in perioden dat er bezuinigingen worden aangekondigd waarvan wordt vermoed dat die ten koste zullen gaan van de pedagogische zorg en het aspect van veiligheid (beveiliging) benadrukken. Ook in de discussie over de (on)wenselijkheid van samenplaatsing van civielrechtelijk en strafrechtelijke jongeren is vanzelfsprekend veel aandacht uitgegaan naar veiligheidsaspecten en naar de mogelijke criminogene invloed die uitgaat van de JJI's en hun populatie. De kwestie speelde en speelt ook als naar aanleiding van ernstige incidenten in de TBS-sector de verloffregeling wordt aangepast en aangescherpt, en dit aangepaste verloffbeleid ook op minderjarigen met een PIJ-maatregel van toepassing wordt verklaard. Een ander voorbeeld, ten slotte, is de wachtlijstproblematiek, waarvan een van de consequenties is dat jongeren lang in opvanginrichtingen moeten blijven in afwachting van een plaats in een behandelinrichting. In de (wetenschappelijke) literatuur is hierover echter niets te vinden. Wetenschappelijke aandacht voor de spanning zorg-veiligheid is niet helemaal afwezig. Met name in (Amerikaanse) literatuur wordt is hierover het een en ander te vinden vanuit het perspectief van attitudes en percepties van stafleden. Die zijn meer of minder georiënteerd op zorg- of veiligheid, en dat blijkt betekenis te hebben voor de kwaliteit en uitkomsten van behandeling en verblijf in een inrichting. Aangenomen mag worden dat, met name in de jeugdinstellingen, zowel de leiding als uitvoerende medewerkers vooral hechten aan zorg- en behandelaspecten. Het geldt minder voor medewerkers wier taak het is toe te zien op beveiliging. Soms worden attitudes en opvattingen gezien vanuit het perspectief van arbeidssatisfactie. Hechten aan zorg blijkt te leiden tot meer bevrediging in het werk en vervolgens ook tot betere (behandel)resultaten bij de cliënten of gedetineerden. We mogen concluderen dat er in de JJI's inderdaad een spanning wordt gevoeld tussen pedagogische zorg en veiligheid. Doorgaans luidt de opvatting dat die relatie uit balans is geraakt vanwege een van buitenaf opgelegde nadruk op veiligheid. Hoe de ideale balans er uitziet is niet duidelijk. Voor zover bekend heeft (wetenschappelijk) onderzoek zich met die vraag niet bezig gehouden.

Pedagogische zorg

In de literatuur krijgen pedagogische zorg en behandeling aanzienlijk meer aandacht dan veiligheid en beveiliging. In veel JJI's, en dan in het bijzonder de behandelinrichtingen, is er veel aandacht voor de pedagogische zorg en lijkt de aandacht de afgelopen jaren alleen maar te zijn toegenomen. In veel inrichtingen is men druk doende met het implementeren en volgen van allerhande behandelmethodieken, zoals het competentiemodel, Equip e.d..

De keuze voor de ene of andere benadering lijkt soms toevallig tot stand te zijn gekomen. Er is niet altijd sprake van een duidelijke, zichtbare regie, niet van binnen en ook niet van buiten de inrichting.

Soms richten methodieken zich op specifiek probleemgedrag van jongeren met als uitkomst speciale behandelingsvormen voor bijvoorbeeld jeugdige zedendelinquenten of meisjes. Dan weer gaat het primair om het bewerkstelligen van een inrichtingbrede (pedagogische) benadering of bejegening, waarin vooral een specifiek pedagogisch (behandel)klimaat centraal staat en men voor ogen heeft dat de inrichting in al zijn personeelsgeledingen op dezelfde manier jongeren benadert en bejegt. Of er werkelijk sprake is van grote variatie in behandelmethoden, zoals wel wordt gesuggereerd, is niet duidelijk. JJI's lijken hun eigen behandel filosofieën te hebben, maar of die ook verschillen in feitelijke uitwerking en toepassing van 'eigen' methodieken is de vraag. Bovendien is niet duidelijk in welke mate methodieken daadwerkelijk zijn geïmplementeerd. Voorts is het onbekend of en in welke mate de gang van zaken door de inrichtingen zelf of door anderen wordt gevolgd ('monitoring') en geëvalueerd op bereikte resultaten. De voor de uiteindelijke effectiviteit van een behandel methode belangrijke voorwaarde dat de aanpak wordt uitgevoerd zoals bedoeld en voorgeschreven (programma-integriteit of *treatment adherence*), lijkt lang niet altijd te worden nagegaan. Hetzelfde geldt voor het betrekken van de directe sociale omgeving (ouders, familie, netwerk).

Het belang van onderwijs en nazorg wordt onderschreven, maar in hoeverre deze onderdelen integraal deel uitmaken van aanpak en behandeling, blijft onderbelicht. Hetzelfde geldt voor contacten en samenwerking met andere ketenpartners, maar ook voor *screening* en diagnostiek. We hebben het vermoeden dat voor al deze zaken meer aandacht is dan in het verleden en dat er bovendien gewerkt wordt aan de ontwikkeling van handzame, maar ook valide en betrouwbare instrumenten, maar of het *screening*- en plaatsingsproces en later het door- of uitplaatsingsproces op orde zijn, moet worden betwijfeld. Dit heeft ongetwijfeld ook te maken met capaciteitsproblemen en uitgangspunten voor plaatsing, zoals regionaal plaatsen. Het maakt de infrastructuur van de JJI's ingewikkeld. Opgemerkt moet worden dat als er voor deze onderwerpen al onderzoeks aandacht is, zich dit meestal beperkt tot het signaleren van knelpunten. Diepgaande analyses en suggesties voor oplossingen zijn er nauwelijks.

Over de uitkomsten van verblijf (behandeling) in JJI's is wel het een en ander gepubliceerd. Algemene recidivegegevens schetsen geen rooskleurig beeld, maar daarbij moeten twee kanttekeningen worden geplaatst. Allereerst zijn de recidive-uitkomsten zoals die recentelijk zijn gepubliceerd feitelijk te 'grof' om als goede uitkomstmaat te kunnen fungeren. Als er alleen informatie is over al dan niet recidive op korte of lange termijn, maar niet over frequentie en snelheid van recidive, of over aard en ernst van de recidive, en er bovendien niet gedifferentieerd wordt naar te onderscheiden groepen jongeren en/of inrichtingen, kunnen er geen conclusies aan verbonden worden. Ook moet rekening worden gehouden met het feit dat doorgaans eerdere justitiecontacten en dus een al langer lopende criminele carrière van jongeren de belangrijkste voorspellers zijn voor recidive. De bijdrage van verblijf en behandeling in een JJI is mede daarom onduidelijk. Zoals gezegd wordt in de rapportages over uitkomsten nauwelijks gedifferentieerd naar een specifieke inrichting of behandel methode. Waar dat wel gebeurt lijken de resultaten gering, of moeten bij uitkomsten die wel positief zijn vraagtekens van methodologische aard worden geplaatst. Dit betekent dat vooralsnog niet gesproken kan worden van een *evidence-based* manier van werken in de JJI's.

Hoewel het aspect behandeling de afgelopen jaren misschien wel de meeste (wetenschappelijke) aandacht heeft gekregen, valt op dat de voor veel JJI's kenmerkende eigenschap 'geslotenheid' niet of nauwelijks aan de orde wordt gesteld. In hoeverre geslotenheid bepaalde eisen stelt aan behandelmethodiek en behandelaars, of de effectiviteit beïnvloedt, is onbekend. Incidenteel is er aandacht voor het motiveren van jongeren voor behandeling, omdat dit gezien wordt als een belangrijke algemeen werkzame factor. Aangenomen mag worden dat die motivatie bij veel JJI-jongeren niet zonder meer aanwezig is. Soms is dat mede reden om jongeren, al is het maar tijdelijk, gesloten te plaatsen. Voor zover bekend is dit niet onderzocht bij uitsluitend jongeren in gesloten inrichtingen.

Een ander aspect dat verhoudingsgewijs veel onderzoeks aandacht krijgt is de aanwezigheid van bepaalde subgroepen van jongeren in de JJI's. Over sommige van die subgroepen is redelijk veel bekend, over andere nauwelijks. Er is met name onderzoeks aandacht (geweest) voor jongeren met psychiatrische problemen, voor meisjes, voor zedendelinquenten en ook voor PIJ-ers en OTS-ers. Het lijkt er op dat van zulke subgroepen beter bekend is wat hun specifieke kenmerken en achtergronden zijn. Daardoor bestaat ook een duidelijker beeld bestaat over wat er voor deze jongeren aan (aparte) voorzieningen en behandeling nodig is. Andere subgroepen moeten het met aanzienlijk minder aandacht doen, althans de afgelopen vijf tot toen jaar, zoals heel jonge kinderen, allochtone jongeren, jongeren met ernstige verslavingsproblematiek, jongeren in voorlopige hechtenis of met jeugd detentie. Hun aanwezigheid in de JJI's is wel met regelmaat geïnventariseerd, maar niet hun eventuele specifieke vragen en problemen. Niet uitgesloten mag worden dat ook deze jongeren speciale zorg en behandeling behoeven.

Veiligheid

Het aspect veiligheid en beveiliging krijgt veel minder onderzoeks aandacht. Afgezien van onderzoek naar meerpersoonskamer gebruik en naar samenplaatsing in JJI's van civielrechtelijke en strafrechtelijk jongeren, in de marge waarvan veiligheidskwesaties aan de orde zijn gekomen, is het geen onderwerp van wetenschappelijke publicaties. In opiniërende stukken komt het wel zo nu en dan aan de orde. Doorgaans is dan de ondertoon kritisch. Over een ander aan veiligheid gerelateerd onderwerp, het (sociale) klimaat in de inrichtingen, is in Nederland niet gepubliceerd. Er is wel enig buitenlands onderzoek, dat dit onderwerp vooral lijkt te benaderen van het hiervoor reeds genoemde perspectief van attitudes en opvattingen van medewerkers, en soms ook die van jongeren. Gesteld kan worden dat het sociale klimaat in een inrichting zich positief ontwikkelt als inrichtingen en medewerkers meer zorg-georiënteerd zijn.

Er is wel enige informatie over geweld in JJI's. Zowel geweld tussen jongeren onderling als geweld gericht tegen medewerkers zou zijn toegenomen. Exacte gegevens ontbreken echter. Ook over maatregelen tegen jongeren (inclusief afzondering) is in de onderzoeksliteratuur niets te vinden.

Hetzelfde geldt voor zaken als emotioneel welbevinden, gevoelens van angst en depressie, perceptie van veiligheid en incidenten in de sfeer van zelfbeschadiging en suïcide. Enkele buitenlandse beschouwingen suggereren dat in met name gesloten inrichtingen zulke zaken zich met regelmaat voordoen. De Nederlandse onderzoeksliteratuur biedt hierover geen uitsluitel. We mogen aannemen dat het zich voordoet, maar weten niets over aard, mate en ernst ervan. Daardoor is ook niet bekend wat in termen van preventie en interventie is aangewezen. Juist omdat zich in de JJI's jongeren bevinden, die vanwege hun problemen van psychosociale en psychiatrische aard en vanwege bijvoorbeeld ervaringen van (eerder) slachtofferschap, (extra) kwetsbaar zijn, verbaast dit gebrek aan onderzoeks aandacht.

De afgelopen jaren hebben rechtspositionele en andere juridische kwesties rond de JJI's relatief veel aandacht gekregen. Dat heeft ongetwijfeld te maken met de Beginselenwet Justitiële Jeugdinstellingen (BJJ) die is geëvalueerd en met, wederom, de samenplaatsing van civielrechtelijke en strafrechtelijke jongeren. Ook rond de PIJ en de toepassing van PIJ-criteria is het een en ander gepubliceerd.

Andere, niet alleen met het oog op veiligheid maar ook voor pedagogische zorg en behandeling, relevante onderwerpen als de optimale of ideale omvang, bouw, inrichting en ligging van een JJI, de grootte en samenstelling van een groep, de 'beste' behandel- of verblijfsduur, co-educatie enz., krijgen slechts zeer sporadisch aandacht. Onderzoek hiernaar is en wordt niet gedaan.

Organisatie en personeel

Enkele publicaties besteden aandacht aan de rol en betekenis van de organisatie en het personeel voor de gang van zaken in en kwaliteit van de JJI's. Er worden diverse mogelijke knelpunten gesignaleerd, zoals personeelstekort, opleiding en training, supervisie en intervisie, beloning, arbeidssatisfactie, ziekteverzuim personeelsverloop. We kunnen het belang van opvattingen, houding en bejegening van jongeren, ouders en collega's hieraan toevoegen. Aan wetenschappelijk onderzoek naar deze onderwerpen ontbreekt het vooralsnog.

Betekenis voor het meervoudig inspectieonderzoek

Ter afsluiting bekijken we in hoeverre de uitkomsten van de inventarisatie van de (wetenschappelijke) literatuur mede antwoord kunnen geven op vragen en aandachtspunten, zoals geformuleerd in het plan van aanpak van de gezamenlijke inspecties. Dat plan van aanpak is in het najaar van 2006 nader uitgewerkt en vastgesteld. Een veilig leef-, behandel- en werkklimaat in de JJI's wordt als volgt gedefinieerd:

- De jeugdigen vormen geen gevaar voor zichzelf, in termen van zelfbeschadiging en (poging tot) zelfdoding;
- De jeugdigen vormen geen gevaar voor elkaar, in termen van verbaal, fysiek en/of seksueel grensoverschrijdend gedrag;
- De jeugdigen vormen geen gevaar voor het personeel, in termen van verbaal, fysiek en/of seksueel grensoverschrijdend gedrag;
- Het personeel vormt geen gevaar voor de jongeren, in termen van verbaal, fysiek en/of seksueel grensoverschrijdend gedrag.

In het plan van aanpak worden ook vier risicogebieden of risicovolle situaties onderscheiden:

- Preventie en beheersing van agressie en geweld: de JJI hanteert beleid gericht op preventie en beheersing van incidenten en omgang met agressie;
- Bejegensklimaat: de JJI bejegt de jeugdigen op zodanige wijze dat onveilige situaties zo min mogelijk ontstaan of worden uitgelokt;
- Opvoeding en behandeling: het verblijf in de JJI wordt aangewend voor de (her)opvoeding en behandeling van jeugdigen op basis van hun individuele behoeften en problematiek;
- Deskundigheid van het personeel: het personeel van de JJI beschikt over voldoende (specialistische) kennis en professionaliteit om een veilig leef-, behandel- en werkklimaat te waarborgen.

We moeten constateren dat in de (wetenschappelijke) literatuur en het onderzoek in de JJI's aan de meeste van deze aspecten weinig aandacht is geschonken. Uit de literatuur kan weliswaar worden opgemaakt dat het om belangrijke en ook relevante aspecten gaat,

waarover 'tussen de regels door' gelezen kan worden dat er sprake is of kan zijn van bedreigingen. Anderzijds geeft die zelfde literatuur geen uitsluitel over omvang en ernst van die bedreigingen. Waar het de vier risicogebieden betreft blijkt in Nederlandse publicaties verhoudingsgewijs nog de meeste aandacht te zijn voor opvoeding en behandeling (derde punt) en in de buitenlandse literatuur ook voor het laatste punt (deskundigheid personeel). Bejegening en preventie van agressie en geweld hebben in onderzoek niet of nauwelijks aandacht gekregen. Er kan op basis van de literatuur niet worden geconcludeerd dat nader onderzoek in een of meer van de in het plan van aanpak aangestipte risicogebieden minder aandacht zou behoeven. Zelfs waar het opvoeding en behandeling betreft, die verhoudingsgewijs veel onderzoeks-aandacht hebben gekregen, is er niettemin voldoende reden om zorgvuldig na te gaan in hoeverre er sprake is van daadwerkelijke implementatie van opvoedings- en behandelplannen, en in het bijzonder ook in welke mate er wordt gedifferentieerd naar individuele vragen en behoeften.

3. Vraagstelling, aanpak en kanttekeningen bij het literatuuronderzoek

Vraagstelling

De gezamenlijke inspecties hebben in juni 2006 de uitgangspunten voor de inventarisatie van de literatuur geformuleerd. Overleg met het Ministerie van Justitie (Directie Justitieel Jeugdbeleid (DJJ) en Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)) heeft geleid tot enkele aanvullende aandachtspunten. Twee specifieke kenmerken van de JJI's staan centraal: 1) het bieden van pedagogische zorg aan jongeren (en eventueel hun ouders) en 2) het bieden van veiligheid aan jongeren, personeel en samenleving.

Hoezeer ook (pedagogische) zorg en veiligheid (beveiliging) onlosmakelijk verbonden zijn aan de JJI's, er bestaat altijd een zekere spanning tussen beide. Die spanning wordt soms veroorzaakt door concrete gebeurtenissen en incidenten zoals ernstige geweldsdelicten gepleegd door jongeren - en die niet altijd rechtstreeks gerelateerd zijn aan de JJI's - , maar ook door langer lopende ontwikkelingen als maatschappelijke discussies over noodzakelijk geachte bejegening van jongeren met gedragsproblemen waaronder delinquentie. Zo kan een, al dan niet tijdelijke, sterke nadruk op het bieden van veiligheid aan de samenleving gevolgen hebben voor de kwaliteit en het volume van pedagogische zorg aan en behandeling van jongeren. Over een reeks van decennia bezien voert nu eens veiligheid en dan weer pedagogische zorg de boventoon. Geconstateerd kan worden dat momenteel maatschappelijke veiligheid en beveiliging in brede zin veel aandacht krijgen, vooral door toedoen van gebeurtenissen buiten het 'eigen' domein van de JJI's. Te denken valt aan recente gebeurtenissen in de TBS-sector als onttrekkingen aan toezicht en begeleiding in combinatie met ernstige geweldsdelicten en de gevolgen die dat heeft gehad voor verlofregelingen en adviezen tot beëindiging of verlenging. De nadruk op veiligheid en beveiliging wordt versterkt door andere invloeden van buitenaf, die van directe relevantie zijn voor de 'bedrijfsvoering' en de gang van zaken binnen de inrichtingen, zoals drugsproblematiek binnen en buiten de inrichting, of ongewenste beïnvloeding van pupillen door vrienden en verwanten van buiten. Maar het geldt ook voor zaken van geheel andere orde, zoals het tijdelijk wegvallen van een dagprogramma als gevolg van schoolvakanties en daarmee het 'stil vallen' van onderwijs.

Bezuinigingen, personeelsproblematiek, professionaliteit, opleiding en *in-service* training, groeps grootte en groepssamenstelling, fysieke omgeving, mogelijkheden en onmogelijkheden voor volwaardige dagbesteding en behandeling, tekortkomingen op het terrein van *screening* en diagnostiek, grote variëteit in verblijfsduur, het zijn allemaal kwesties waarmee veel JJI's voortdurend worden geconfronteerd. Zij zetten het voor de JJI's zo typerende en onlosmakelijke duo 'veiligheid en pedagogische zorg' continu onder druk. Vooralsnog is niet goed duidelijk welke consequenties dit heeft voor de gang van zaken binnen de inrichtingen. Wordt de kwaliteit van onderwijs en behandeling beïnvloed? Heeft het consequenties voor de professionaliteit van de medewerkers en neemt daardoor hun arbeidssatisfactie wellicht af? Ondernijmt het de veiligheid van jongeren, personeel of samenleving, of doet het juist afbreuk aan de pedagogische zorg? En werkt dit alles uiteindelijk in negatieve zin door in het (behandel)resultaat dat bij de jongeren wordt bereikt?

Men zal zich kunnen voorstellen dat dit verschillend kan uitpakken voor open, besloten of gesloten inrichtingen. De mogelijke onbalans tussen veiligheid (beveiliging) en pedagogische zorg kan in open inrichtingen in een andere richting doorslaan dan in gesloten inrichtingen. Ook mag worden aangenomen dat bepaalde negatieve invloeden van buitenaf in open inrichtingen eerder vrij spel hebben dan in gesloten inrichtingen. Zeker is dat vooralsnog niet, maar onderzoek in binnen- en buitenland levert daarvoor wellicht indicaties op.

Voorliggende inventarisatie en analyse van wetenschappelijk en ander onderzoek richt zich op de volgende vragen:

- Hoe kan op basis van binnen- en buitenlands wetenschappelijk en ander onderzoek de situatie op het gebied van veiligheid en pedagogische zorg binnen de JJI's worden gekenschetst?
- Welke specifieke aspecten en ontwikkelingen binnen en buiten de inrichtingen oefenen invloed uit op de balans tussen veiligheid en zorg?
- In welke mate is er eventueel sprake van onbalans tussen veiligheid en zorg, en in hoeverre draagt zo'n onbalans bij aan achterblijvende resultaten?
- Hoe ziet een optimale balans tussen veiligheid en zorg er uit en hoe kan deze bevorderd worden?
- In hoeverre zijn er in onderzoek aanbevelingen en voorstellen gedaan voor aanpassing en verbetering van de gang van zaken in de JJI's en zijn er aanwijzingen dat er met zulke aanbevelingen voorstellen iets is gedaan en, zo ja, heeft dat geleid tot resultaat?

Aanpak

De inventarisatie richt zich op al het afgeronde en (nog) lopende onderzoek naar en in JJI's sinds 2001, het jaar waarin BJJ in werking trad.¹ Het onderzoek moet aandacht besteden aan de aspecten veiligheid, beveiliging, structuur, (pedagogisch) klimaat, dagbesteding en behandeling, uitkomsten en incidenten, afzonderlijk dan wel in samenhang met elkaar. Het concept 'onderzoek' is breed opgevat doordat niet alleen fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek is bestudeerd, maar ook inspectieonderzoek en beleidsonderzoek waarbij enige vorm van kwantitatieve of kwalitatieve dataverzameling – informatiesystemen, interviews, literatuurreviews – en data-analyse heeft plaatsgevonden.

De inventarisatie is internationaal georiënteerd, teneinde te achterhalen in hoeverre elders het spanningsveld tussen veiligheid en zorg onderwerp van onderzoek is geweest. Deze internationale zoektocht heeft zich evenwel geconcentreerd op de Anglo-Amerikaanse landen, Scandinavië, België en Duitsland. Voor deze landen is gekozen vanwege hun onderzoekstraditie en de veronderstelling dat als er onderzoek is gedaan naar de voor deze inventarisatie relevante onderwerpen, dit zich zal hebben geconcentreerd in deze landen. Bij deze zoektocht is ook gebruik gemaakt van een netwerk van onderzoekers en organisaties waarmee de onderzoekers contact hebben.

Onderzoeks- en aanverwante publicaties zijn gezocht en opgevraagd op de voor literatuuronderzoek gebruikelijke wijze. Dat wil zeggen dat elektronische databanken zijn geraadpleegd, aanwezige literatuur is doorgelopen op relevante referenties naar andere publicaties en onderzoek. Collega-onderzoekers, documentalisten en organisaties zijn benaderd met het verzoek om informatie. De IJZ heeft eerdere onderzoeken in JJI's ter beschikking gesteld en bewerkstelligd dat relevante rapporten van andere inspecties en de verslagen van toezichtbezoeken van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) bestudeerd konden worden. Veel rapporten en onderzoekverslagen zijn afkomstig van de sectordirectie JJI van DJI.

In totaal hebben we meer dan 100 Nederlandse publicaties bestudeerd: proefschriften, artikelen in wetenschappelijke tijdschriften, afstudeerscripties en wetenschappelijke stageverslagen, en artikelen, discussies en beschouwingen in vakbladen. Er bleken grote verschillen te zijn in omvang, vraagstelling, kwaliteit en fundering van het gepresenteerde materiaal, maar de intentie was altijd serieus en gaf op zijn minst blijk van betrokkenheid bij het veld van de (justitiële) jeugdzorg. Berichten in populaire media – kranten, tijdschriften radio en televisie – zijn niet bij de inventarisatie betrokken. Voorts zijn 28 verslagen van

¹ Bij de uitvoering van de literatuurstudie hebben we deze beperking wat minder strikt gehanteerd en ook relevante studies uit de jaren daarvoor erbij betrokken.

toezichtbezoeken door de RSJ aan JJI's bestudeerd.² Deze rapportages verschilden sterk van elkaar in omvang en mate van diepgang, maar leverden niettemin nuttige informatie op. Daarnaast zijn ruim 30 buitenlandse, wetenschappelijke publicaties bij de literatuurstudie betrokken, vooral artikelen maar ook enkele dissertaties. Zij zijn voornamelijk afkomstig uit de Verenigde Staten.

Enkele kanttekeningen

Hoewel het aantal publicaties op het eerste gezicht vrij behoorlijk is en de diversiteit aan onderwerpen groot, kan niet worden gezegd dat een voorziening als de JJI in al zijn facetten is onderzocht of beschreven. Er zijn nog veel witte plekken.³

In Nederlands onderzoek en publicaties is er vooral veel aandacht voor de jongeren die in JJI's worden geplaatst. Het gaat dan om informatie over redenen voor de plaatsing, gedragsproblematiek en achtergronden en oorzaken van die problemen. In lijn met het wetenschappelijk denken van de afgelopen jaren wordt veel verwoord in termen van risicofactoren. Het zogenoemde ontwikkelings- en levensloopmodel of het meervoudig risicomodel hebben hiertoe bijgedragen. Daarbij valt op dat nauwelijks wordt ingegaan op beschermende factoren. Dat brengt met zich mee dat beschouwingen over problematiek vaak gekenmerkt worden door een negatieve teneur: wat gaat niet goed, wat is er mis, wat ontbreekt er?

De geringe belangstelling voor beschermende factoren verklaart wellicht ook dat er in publicaties weinig aandacht is voor opbouw (wat te doen) en voor aansluiting bij de (ontwikkelings)mogelijkheden van jongere, gezin en omgeving. Het zijn eerder probleemanalyses dan beschouwingen over mogelijke oplossingsrichtingen. Wel kan uit veel publicaties worden opgemaakt dat er (toenemende) aandacht is voor behandeling van jongeren in de JJI's. Maar het komt voornamelijk neer op de vaststelling dat voor bepaalde deelpopulaties gerichte behandeling wenselijk is, dan wel dat behandeling 'in ontwikkeling' is, dat wil zeggen dat gewerkt wordt aan behandelstrategieën en bepaalde benaderingen zich in de implementatiefase bevinden.

Er is enige aandacht voor bepaalde populatiekenmerken naar aanleiding van onderzoek naar jeugdige zedendelinquenten, meisjes, veelplegers, jongeren met psychiatrische stoornissen en jongeren die functioneren op zwakbegaafd niveau. Steeds gaat het om incidentele of ad hoc aandacht voor afzonderlijke deelpopulaties. Er is geen onderzoek naar onderlinge samenhang, uitgezonderd wellicht als het gaat om co-educatie, waarbij bezien wordt wat deze betekent voor de jongeren en voor de inrichtingen. Vergeleken met de jaren tachtig en negentig is er weinig aandacht voor de etnisch-culturele achtergrond van de jongeren en de betekenis daarvan voor de inrichtingen. Er zijn wel statistische overzichten van plaatsingen in JJI's, waarin stevast melding wordt gemaakt van etnische achtergrond van de jongeren.

Incidenteel gaat het over druggebruik, maar alcohol- of verslavingsproblematiek is niet aan de orde geweest.

Afgezien van het recente onderzoek door het NIZW naar de ervaringen met meerpersoonsgebruik van kamers in JJI's en de verslagen van de RSJ naar aanleiding van toezichtbezoeken waarin vaak een indruk wordt gegeven van de fysieke omgeving en hoe die zich verhoudt tot de functie van de inrichting, is de fysieke omgeving van jeugdinstellingen (het gebouw) in onderzoek een onderbelicht fenomeen. Dat geldt ook voor het aspect van geslotenheid. Voor veel inrichtingen is dit vanzelfsprekend een prominent kenmerk, maar de implicaties van geslotenheid voor behandeling en bejegening en voor emotioneel welbevinden van de jongeren komen niet expliciet aan de orde.

² De rapportages naar aanleiding van de bezoeken in 2005 en 2006 zijn in de bijlage samengevat.

³ Uiteraard speelt hierbij ook een rol dat deze studie zich grotendeels heeft beperkt tot de afgelopen vijf jaar.

Onderwerpen die in de publicaties en beschouwingen over de JJI's van de afgelopen jaren veelvuldig aan de orde zijn gekomen, zijn de scheiding 'straf-civiel' (samenplaatsing), nieuwe benaderingen als de Sociogroepsstrategie (SGS) van JJI Den Engh en de Glen Mills School, en incidenten in deze of gene inrichting.

In diverse publicaties worden opvattingen en ideeën naar voren gebracht, maar veelal ontbreekt het aan een duidelijke fundering. Er is geen empirische evidentie en er is geen onderzoek gedaan, hetgeen de opvattingen soms impressionistisch of anekdotisch maakt. Afgezien van enkele meer als journalistiek te bestempelen beschouwingen, en beschouwingen door belangenbehartigers of zaakwaarnemers, zijn weinig publicaties uitgesproken kritisch. Het zijn vooral kanttekeningen die worden geplaatst bij bepaalde aspecten. Dat neemt niet weg dat er wel veel kritiek is 'tussen de regels door'. Dat deze kritiek niet geëxpliciteerd wordt hangt mogelijk samen met de veronderstelling dat het problematisch functioneren van de JJI's bekend verondersteld wordt en niet nog eens onderstreept hoeft te worden. Dat komt met name naar voren in de verslagen van toezichtbezoeken van de RSJ, de onderzoeksrapporten van de IJZ en de artikelen, interviews, columns en reacties in tijdschriften als *Perspectief*, 0 | 25 en *Zorg & Welzijn*.

Een terugkerend aandachtspunt in, of startpunt voor beschouwingen over de situatie in de JJI's is de spanning tussen beheersen en behandelen. Aangegeven wordt dat onder druk van externe factoren (bijvoorbeeld ontsnappingen en ernstige delicten gepleegd door gedetineerden op verlof, personeelstekort en ziekteverzuim, of bezuinigingen die leiden tot grotere groepen, minder uren dagprogramma enz.) de nadruk ligt of komt te liggen op beheersen en beveiligen. Behandeling en ondersteuning van jongeren hebben daaronder te lijden (zie voor deze en andere aspecten de bijlagen, waarin enkele recente rapportages van de IJZ en de RSJ zijn samengevat, en die verwijzen naar bijdragen, rubrieken en columns in het tijdschrift *Perspectief* en andere vaktijdschriften).

4. Thema's

In de literatuur komen veel thema's aan bod die raken aan de tweeledige opdracht van de JJI's om zorg en veiligheid te bieden. Bij deze thema's worden in de literatuur in meer of mindere mate knelpunten genoemd waarmee de JJI's te kampen (kunnen) hebben. Hieronder behandelen we deze thema's. De keuze voor de thema's en de volgorde waarin wij ze presenteren zijn enigszins arbitrair. Bovendien sluiten de thema's elkaar niet uit; diverse aspecten, kenmerken en gang van zaken in de JJI's zijn verbonden met meerdere thema's.

4.1. Opvoeden versus beheersen, zorg versus veiligheid

De hiervoor al genoemde spanning tussen beheersing (beveiliging) en behandeling, die het centrale thema vormt van deze studie en het onderzoek van de IJZ, is inherent aan, en in feite klassiek voor het werk van de JJI's. In buitenlandse literatuur zien we deze spanning terug in termen van '*punishment versus rehabilitation*' (Caeti et al., 2003). Maar hoe typerend deze dualiteit ook is voor de JJI's, in publicaties kwam dat tot voor kort niet expliciet terug, behalve in de marge van beschouwingen over bepaalde aspecten zoals behandelduur, resocialisatie, effectiviteit e.d., en meer recent de implicaties van bezuinigingen.⁴⁵

Onlangs heeft de sector JJI van DJI een eigen analyse gemaakt van afbreukrisico's en kwetsbaarheden (DJI, 2006). Deze analyse werd uitgevoerd teneinde niet voor verrassingen te komen staan bij de conclusies van het algemene inspectieonderzoek. Gekeken is naar sterktes en zwaktes, en naar bedreigingen en kansen als het gaat om 'essentiële risico's en kwetsbaarheden, op zichzelf en in onderling verband, in het functioneren van de JJI's met betrekking tot het primaire proces en de bedrijfsvoering'(p3). De bevindingen en verklaringen worden naar drie aandachtsgebieden onderscheiden: 1) organisatie en cultuur, 2) omgeving en 3) resultaten. Op het punt van organisatie en cultuur wordt de beschikbaarheid van personeel als laag ervaren door ziekteverzuim, niet vervulde vacatures en bezuinigingen. Medewerkers zouden te weinig verantwoordelijkheid nemen en krijgen. Leidinggevenden zouden vermeende zwaktes van de organisatie afschuiven op tekortschietend personeel en op de 'boze' buitenwereld. Er worden tekorten geconstateerd als het gebied van opleidingsniveau en professionaliteit. De bedrijfscultuur zou onduidelijkheid en gevoelens van onveiligheid in de hand werken. Medewerkers houden daardoor informatie achter en afspraken worden niet nagekomen. Men 'dekt' elkaar en spreekt elkaar onvoldoende aan. Een cultuur van non-interventie doet afbreuk aan de professionele integriteit. Het toezicht in inrichtingen is vaak onvoldoende, protocollen en methodieken zijn onvoldoende geborgd. Een overlegstructuur ontbreekt en de informatieoverdracht is niet optimaal. De huisvesting van een aantal inrichtingen is, voor zowel pupillen als personeel, niet (meer) adequaat, hetgeen kan leiden tot onveilige situaties. Wanneer het gaat om incidenten wordt ad hoc beleid gevoerd. Evaluatie vindt zelden plaats, waardoor men weinig lijkt te leren van incidenten. De omgeving speelt een belangrijke rol. Zo menen de inrichtingen, dat politiek en hoofdkantoor DJI te veel sturen en te zeer ad hoc reageren op incidenten, zoals ontvluchtingen en seksuele incidenten. Introductie van allerlei (nieuwe) trajecten en projecten, waarvan de uitkomsten nog onzeker

⁴ Zie Peters (2006) voor een beschouwing over de gevolgen van bezuinigingen voor het gevangeniswezen voor volwassenen.

⁵ Het spanningsveld, of de tegenstelling tussen zorg en behandeling enerzijds, en veiligheid en beveiliging anderzijds komt uitvoerig aan de orde in het boek '*Vulnerable inside. Children in secure penal settings*' (Goldson, 2002). Aan de hand van observaties en interviews met jongeren en staf van gesloten inrichtingen wordt een beeld geschetst van de kwetsbaarheden van jongeren. De gesloten voorziening is voor jongeren geen veilige maar een gevaarlijke plek. Ook in het boek '*Young men in prison*' (Harvey, 2007) is dit een centraal thema.

zijn, zorgen voor onrust. Het primaire proces staat bovendien onder druk door bezuinigingen. Inrichtingen ervaren gebrek aan regie en visie op jeugdbeleid, en missen een actieve externe communicatie, mede ter versterking van een positief imago. Afstemming met het hoofdkantoor en de onderlinge samenwerking kunnen verbeterd; nu ervaren de inrichtingen elkaar soms als concurrent. Voor de resultaten is relevant dat er een groot verloop is onder executief personeel, mogelijk als gevolg van lage financiële beloning, gebrek aan ondersteuning en erkenning, en de belastende werkomgeving. Over het algemeen lijken de inrichtingen voornamelijk toe te komen aan hun beheerstaken. Gesteld wordt dat de omgeving van de JJI's en hun bedrijfscultuur en organisatie belangrijke bouwstenen zijn voor hun resultaten. Maar de inrichtingen geven ook aan dat zij kennis en inzicht ontberen met betrekking tot hun resultaten. Over het algemeen zijn hun verwachtingen dienaangaande laag. Het ontbreekt aan voldoende voorwaarden voor adequate uitvoering van met name opvoedings- en behandeltaken. Zij lijken beter te slagen in het eerste deel van de missie van DJI - de tenuitvoerlegging van vrijheidsstraffen en vrijheidsbeperkende maatregelen - dan in het tweede deel van de missie, het bieden van kansen om een maatschappelijk aanvaardbaar bestaan op te bouwen.

Relevant in dit verband is het rapport 'Kansen in de keten' (Boendermaker & van Yperen, 2003), waarin een gezamenlijk referentiekader voor de JJI's wordt geschetst. In reactie op de Motie Duijkers, die stelt dat samenplaatsing van civielrechtelijke en strafrechtelijke jongeren onwenselijk is, wordt vanuit behandelingsinhoudelijke kant naar voren gebracht dat de problematiek niet wezenlijk verschilt. Maar van vanuit juridisch oogpunt is samenplaatsing niet vanzelfsprekend, omdat de keuze voor een civielrechtelijke maatregel een andere context en mogelijk een ander behandeltraject suggereert dan een strafrechtelijke aanpak. Voorts wordt ingegaan op de dubbele doelstelling van de JJI's: zowel zorgen voor beveiliging van de samenleving als voor reïntegratie en resocialisatie van de jongeren. Dit laatste kunnen de inrichtingen niet alleen. Recidiveonderzoek laat bovendien zien dat volledige, probleemloze en blijvende maatschappelijke reïntegratie geen realistische uitkomst is voor iedere jongere. Samenwerking met andere ketenpartners is nodig; dat sluit ook aan bij de trajectgedachte (zie hierna paragraaf 4.2). Voor de JJI's ligt er een taak ervoor te zorgen dat het personeel is toegerust op het uitvoeren van deze pedagogische taak. Daarbij hoort investeren in opleiding en *coaching* van personeel.

De spanning tussen opvoeding en beheersen komt ook naar voren in een advies van de RSJ van begin 2006 naar aanleiding van de plannen van de minister van Justitie met betrekking tot De Nieuwe Inrichting (RSJ, 2006). De RSJ is van mening dat de JJI's hier niet bij betrokken mogen worden, omdat het project te zeer uitgaat van bezuinigingen en een ééndimensionale blik op de tenuitvoerlegging van straffen en maatregelen. Het verhoudt zich slecht met het feit dat in de JJI's de opvoeding centraal dient te staan. De JJI's zouden zich juist moeten bewegen in de richting van een integrale jeugdzorg, aldus de RSJ.

Evaluaties van de Beginselenwet Justitiële Jeugdinrichtingen (BJJ) besteden eveneens aandacht aan het spanningsveld tussen hantering van regels enerzijds en pedagogisch handelen anderzijds (zie passage verderop over rechten van jeugdigen).

Er zijn aanwijzingen dat opvattingen van personeel van de inrichtingen over de vraag of de nadruk meer op opvoeding of behandeling (zorg) dan wel op veiligheid zou moeten liggen, afhankelijk zijn van hun rol en functie (Gordon, 1999). Er is niet altijd sprake van een eenduidige, door iedereen binnen de inrichting gehuldigde behandelfilosofie en -aanpak. Misschien weinig verrassend, maar het personeel belast met veiligheidstaken zou meer gefocust zijn op veiligheid en groepsleiding, en behandelaars meer op zorg en behandeling. Dit zou betekenen dat binnen een en dezelfde inrichting verschillende – met elkaar botsende -

attitudes en opvattingen heersen, met mogelijk als gevolg dat er niet eenduidig en consequent opgetreden wordt tegen en omgegaan met de jongeren.

4.2. Behandeling

De afgelopen jaren is relatief veel onderzoek in gang gezet naar behandeling in de JJI's. Het eerste grote onderzoek startte in de tweede helft van de jaren negentig door het WODC en resulteerde in een aantal rapporten en uiteindelijk ook in een proefschrift (Boendermaker, 1998; Boendermaker, 1999). Met de studie van Boendermaker werd een eerste stap gezet in de evaluatie van de justitiële behandelingsrichtingen voor jeugdigen.⁶ Het onderzoek besteedt aandacht aan de kenmerken van de jongeren die zijn opgenomen, de te prefereren aanpak in de behandelingsrichtingen en de mate waarin deze aanpak daadwerkelijk wordt geboden. Ook wordt gewezen op het belang van nazorg. In aansluiting op een beschrijving van elementen die behandeling effectief kunnen maken (zie ook Boendermaker, 2001), wordt gesteld dat de behandeling in de JJI's veel kenmerken van effectieve interventies vertoont (bijvoorbeeld het gebruik van multitheoretische raamwerken, combinaties van methoden en het aanbod theoretische en praktische scholing. Toch acht Boendermaker ook verbetering mogelijk. Er bestaan grote verschillen in het therapie-, scholings- en vrijetijdsaanbod van de inrichtingen. De coördinatie van de behandeling, de ondersteuning en begeleiding van het personeel verdient aandacht en vooral is een betere afstemming wenselijk waar het gaat om de aanpak op school en die in de leefgroep. Meer individuele ondersteuning van de groepsleiding is gewenst evenals begeleiding van het overige personeel. Slechts in enkele inrichtingen zou sprake zijn van een duidelijke opbouw in het programma door de aanwezigheid van verschillende fasen.

Uit onderzoek in de JJI Rentray komt naar voren dat het ontbreekt aan een eenduidig oriëntatie- en interpretatiekader van waaruit de behandeling wordt vormgegeven (Wigboldus, 2002). Impliciete visies en subjectieve en persoonlijke voorkeursstijlen hebben tijdens de behandeling van de jeugdigen vrij spel. In het onderzoek ging het om de vraag of het mogelijk is om de behandeling van jongeren eenduidig, inzichtelijk en navolgbaar te beschrijven, waarbij enerzijds de aandacht uitgaat naar een beschrijving van de problematiek waardoor jeugdigen worden gekenmerkt, en anderzijds naar het hulpaanbod gespecificeerd naar inhoudelijke kenmerken. Geconcludeerd wordt dat een diagnostisch raamwerk moet worden ontwikkeld waarop aanwezige risico- en protectieve factoren in het gedrag van jeugdigen op uniforme wijze in kaart kunnen worden gebracht. De nadruk dient te liggen op een streven naar helderheid, inzichtelijkheid en objectiviteit in het handelen van groepsopvoeders. Intervisie en supervisie zijn belangrijk. Groepsopvoeders moeten worden getraind in alle aspecten van wederzijdse bereikbaarheid, die bijdragen aan de noodzakelijke grondhouding die nodig is om de communicatie met een jongere 'open' te houden. Zij moeten ook worden begeleid in het leren hanteren van persoonlijke gevoelens als boosheid door middel van intervisie of supervisie. Ook verdient het aanbeveling om voor iedere leefgroep een helder omschreven dagelijkse routine uit te werken. Dit draagt bij aan de herkenbaarheid, voorspelbaarheid en veiligheid van voor de jongeren.⁷ Een beweging van een relatiegerichte naar meer taakgerichte benadering van jongeren is wenselijk. Dit kan worden bereikt door groepsopvoeders op de hoogte te brengen van de belangrijkste kenmerken van de leefgroep als opvoedingsmiddel, en te informeren over de manier waarop zij de leefgroep in groepsdynamisch opzicht kunnen beïnvloeden, teneinde de ontwikkeling van individuen te bevorderen. Ten slotte wordt aangegeven dat groepsopvoeders een minimale bagage moeten

⁶ Het kostte overigens bijna drie jaar om de sector JJI en de JJI's zover te krijgen om uiteindelijk medio jaren negentig akkoord te gaan met het onderzoek.

⁷ De kwestie veiligheid wordt overigens niet verder uitgewerkt.

hebben aan kennis van problematiek en behandel mogelijkheden. Een introductie cursus is wenselijk, waarin aan de orde zou moeten komen dat professioneel en hulpverlenend handelen van groepsopvoeders verlangt, dat zij bereid en in staat moeten zijn om hun eigen handwijze telkens kritisch te evalueren. Wil er sprake zijn van 'behandelen' als kerntaak van de groepsopvoeders, dan is het creëren van een continu proces van methodiekontwikkeling nodig. Door systematisch praktijkervaringen te verzamelen worden kennis, ervaringen inzichten zo overdraagbaar naar andere groepsopvoeders en instituten.

In veel JJI's is de afgelopen jaren het competentiemodel geïntroduceerd. Onderzoek hiernaar concludeert dat de interventies zoals beoogd met de invoering van het competentiemodel tot op zekere hoogte daadwerkelijk in de praktijk worden gebruikt door uitvoerend medewerkers van de JJI's (Beenker & Bijl, 2003) (zie ook Van Leeuwen et al., 2002; zie voor een schets van het competentiemodel Bartels, 2001). Voor een volledige implementatie dienen echter nog de nodige stappen te worden gezet. De uitgangssituatie in de vier onderzochte JJI's bleek niet gelijk. Een andere conclusie luidt dat in een tijdsbestek van zes maanden (nog) geen substantiële verschillen konden worden aangetoond wat betreft een gunstigere verblijfsuitkomst als gevolg van competentiegericht werken bij jongeren die uit de JJI vertrekken. Het rapport laat wel zien dat er in korte tijd al het een en ander bereikt is. De praktijk van begeleiding en behandeling in de JJI's is aan het veranderen. Dit wordt beschouwd als opmerkelijk gezien het grote verloop en verzuim binnen organisaties, die de veranderbaarheid en continuïteit van een organisatie beperken. De voorwaarden waaronder de vernieuwing werd ingevoerd waren niet bepaald gunstig. Er was weinig bereidheid tot meewerken bij uitvoerend medewerkers. Aanbevolen wordt om het 'onderhoud' aan de nieuwe methodiek strak(ker) te regisseren teneinde te voorkomen dat de ingevoerde werkwijze verwaterd. Bovendien moeten onderhoudsprogramma's verankerd worden. Voor een breder draagvlak is betere interne communicatie over implementatieproces en implicaties daarvan noodzakelijk. Ook dient de aansluiting van praktijk op theorie sterker te zijn. Na een reeks van turbulente jaren in en om JJI's is rust nodig om opgelegde veranderingen te verwerken en te integreren, zo wordt gesteld.

JJI Den Engh is ingericht als orthopedagogisch instituut (Jonker, 2004) (zie ook Den Engh, 2003). In dat verband is de Sociogroepstrategie (SGS) geïmplementeerd, een opvoedingsmethode die de werkwijze van de sociogroepsopvoeding behelst. Een sociogroep is een groep leeftijdsgenoten die op natuurlijke wijze gezamenlijke bezigheden buitenshuis hebben. De groep doorloopt gezamenlijk en planmatig het opvoedingsproces. In Den Engh wordt opvoeding niet gezien als externe veroorzaker van gedrag, maar als mogelijkheid om aan te sluiten op de behoeften van de jongeren teneinde zo een positieve betrokkenheid op de wereld te bevorderen. Er worden opvoedingssituaties ingericht om groeirelaties aan te bieden door middel van activiteiten. In de praktijk van SGS gaat het om de uitvoering van activiteitenprogramma's. Aan het eind van het opvoedingsproces worden de jongeren, ter voorbereiding van terugplaatsing in de samenleving, door middel van specifieke training geleerd om te gaan met sociale grenzen. Gemeld wordt dat de resultaten aanzienlijk beter zijn dan die van andere JJI's. Op het onderzoek van Jonker wordt evenwel met scepsis gereageerd (Van Es, 2004; Van der Ploeg, 2005; Knorth, 2006). Het onderzoek zou niet onafhankelijk zijn opgezet en uitgevoerd. De onderzochte steekproef is bescheiden van omvang met bovendien veel uitval. Een controlegroep is er niet en als er wordt vergeleken met andere inrichtingen is de vergelijkingsgroep niet gelijk en daardoor ongeschikt. Aspecten als het dragen van een uniform, het verbod op bezoek, groepsgewijs straffen en opsluiten in kale cellen zou in strijd zijn met de BJJ. In opdracht van het WODC van het Ministerie van Justitie is ook een programma-evaluatie van de methodiek van Den Engh uitgevoerd (Van

Heerwaarden et al., 2005). In de SGS-methodiek is het groepsproces het uitgangspunt voor de opvoeding van de jongens. Centrale gedachte is dat groep gehanteerd moet worden om jongeren positieve ervaringen op te laten doen. De auteurs stellen dat de theorie achter Den Engh misschien wel gedateerd is en op onderdelen niet houdbaar, maar daarom nog niet volledig onverdedigbaar. Geconcludeerd wordt dat onbekend is of de theorie achter Den Engh wel een zinnige basis vormt voor een behandelmethodiek. Door de groepsaanpak wordt (te) weinig aangesloten bij de behoeften van individuele jongeren. In de praktijk blijkt een spanningsveld te bestaan tussen de verantwoordelijkheid van de groepsopvoeders, de verantwoordelijkheid van de groep, en individuen die niet meedoen. Ook is er een kloof tussen inrichting en samenleving. De nazorg is vrijblijvend en te beperkt. Het programma van Den Engh is op basis van eigen visie opgebouwd en ontwikkeld. Het door Den Engh uitgevoerde onderzoek naar de effecten van SGS biedt onvoldoende zicht op recidive (zie hiervoor). Verondersteld wordt dat het programma in de huidige vorm slechts in zeer beperkte mate zal leiden tot vermindering van crimineel gedrag. De door Den Engh als werkzaam beschreven bestanddelen zijn niet gebaseerd op vigerende theorieën, noch op *evidence-based* programma's. De belangrijkste conclusie luidt dat er vanuit *What Works*-beginselen geen redenen zijn om aan te nemen dat de SGS methode werkt. Ook kan niet gesteld worden dat deze níet werkt. Op basis van het toegepaste toetsingskader worden weinig elementen gevonden die bijdragen aan recidivevermindering. Verhoging van de effectiviteit zou mogelijk zijn door het aanpassen van het programma. Den Engh wordt geadviseerd de methodiek aan te passen, ouders op individuele wijze meer te betrekken, vaardigheden meer systematisch aan te leren, bij aanvang risicotaxatie toe te passen, aandacht te hebben voor criminogene factoren, en transparantie en samenwerking te vergroten. Het Ministerie van Justitie wordt aangeraden recidiveonderzoek te laten uitvoeren, de registratie te verbeteren en aandacht te hebben voor nazorg. Of de SGS-methode voor veelplegers gecontinueerd moet worden, wordt betwijfeld.

Eén van de hoofdconclusies van de studie naar de methode Equip in JJI Teylingereind luidt dat sociaal-cognitieve processen het verschil in delinquentie tussen delinquente jongeren en hun niet-delinquente leeftijdgenoten gedeeltelijk kunnen verklaren (Nas, 2005; Nas et al., 2006) (zie ook Boon & Haijer, 2006 en Veenstra, 2006).⁸ Onderzoek onder studenten met een hoger opleidingsniveau heeft laten zien, dat er minder verstoringen zijn in hun sociaal cognitieve processen. De sociaal cognitieve processen kunnen echter het verschil tussen delinquente jongeren en hun laag opgeleide leeftijdgenoten niet verklaren. Hetzelfde geldt voor delinquente jongeren met een lager IQ vergeleken met niet-delinquente jongeren met een zelfde intelligentie. Denkfouten komen veelvuldig voor bij jongeren met een lagere opleiding of een lager IQ. Intelligentie is een moderator tussen denkfouten en delinquentie. Bij het vergelijken van zes 'peer'-interventies blijkt dat alle zes gericht zijn op het aanleren van vaardigheden, een eerste belangrijk aspect van interventies voor antisociale jongeren. Een tweede belangrijk aspect, het betrekken van ouders bij de interventie, ontbreekt in de meeste gevallen. Er zijn weinig onderzoeken verricht naar de effecten van deze programma's. De evaluatiestudies waarover is gerapporteerd, hebben meestal slechts betrekking op één doelgroep met een klein aantal proefpersonen. Uitspraken over generaliseerbaarheid van effecten en differentiële toepassing zijn daardoor nauwelijks mogelijk. Geconcludeerd wordt dat Equip een vermindering in denkfouten laat zien. In die zin doet de betrokken JJI gedeeltelijk wat het beoogt te doen, namelijk het sociaal denken van jongeren te stimuleren en aan te leren. Aanwijzingen voor minder recidive zijn er daarentegen niet.

⁸ Zie voor het aspect morele of gewetensontwikkeling Le Sage (2005) en Stams & Dekovic (2006), en voor motivatie voor behandeling Van Binsbergen (2003).

Naar aanleiding van onderzoek in de JJI OG Helderstichting wordt er op gewezen dat de ervaringen van jongeren in de gezins- of opvangsituatie voorafgaand aan de plaatsing in de inrichting relevant zijn voor de wijze waarop jongeren zich gedragen tijdens de behandeling (Schuengel et al., 2006). Gebeurtenissen en ervaringen zijn niet allesbepalend; het gaat om de gehechtheidsrepresentatie. De invloed van de gehechtheidsstrategie op de kwaliteit van de behandeling neemt toe met de duur van het verblijf van jongeren in de instelling. De gehechtheidsstrategie van mentoren is voorspellend voor de kwaliteit van de interactie. De gehechtheidsstrategie is ook van invloed op de probleemgedragingen die jongeren in de instelling lieten zien, ook met betrekking tot regelovertreding en weglopen. Een specifieke aanpak van jongeren met uiteenlopende gehechtheidsrepresentaties is alleen mogelijk als deze strategieën kunnen worden vastgesteld met diagnostiek. Hiervoor is een specifiek screeninginstrument ontwikkeld. Twee sets van richtlijnen voor behandeling zijn ontwikkeld, één voor jongeren met een deactiverende gehechtheidsstrategie en één voor jongeren met een hyperactiverende gehechtheidsstrategie. Beide sets leggen de nadruk op het belang van enerzijds het netwerk van de jongere en anderzijds de zogenaamde verticale pedagogische beïnvloeding van jongeren door pedagogische medewerkers. De methodische aanpak vereist met name goede *coaching*. De richtlijnen zijn geïndiceerd voor jongeren bij wie primair sprake is van een ernstig onvermogen om relaties aan te gaan of te onderhouden, waarin de jongere veiligheid ervaart en de opvoeders veiligheid kunnen bieden. De belangrijkste hindernis voor de jongere is de mentale en gedragsmatige strategie die de jongere heeft ontwikkeld om confrontatie met gehechtheidservaringen te voorkomen. Bij opname moeten de behandelaars het belang van het behandelen van dit soort problemen afwegen tegen het belang van het behandelen van andere problemen. Aanbevolen wordt gehechtheid een integraal onderdeel te laten worden van het denken van residentiële instellingen en van hun zorgbeleid, pedagogische visie en behandelbeleid. Gehechtheidsprocessen treden in werking in de relaties van jongeren met pedagogisch medewerkers. Jeugdinrichtingen zullen zich dus moeten bezinnen op de wijze waarop ze gehechtheid opnemen in hun beleid. Pedagogische invloed van volwassenen wordt doorslaggevend geacht voor de verbetering van het gedragsmatig en psychisch functioneren van opgenomen jongeren. Verticale beïnvloeding dient te gaan vóór horizontale beïnvloeding door vrienden.

Een door de JJI's Het Poortje en Rentray geëntameerde studie naar behandeltrajecten gaat in op theorieën, ideeën, knelpunten en ervaringen rondom het opzetten van een behandeltraject op maat voor jeugdigen in JJI's (Helmantel et al., 2003). Door trajectmatig te werken is een kortere doorlooptijd van de behandeling te realiseren. Overlap en gaten in behandeltraject zijn te voorkomen door goede afstemming, planning en samenwerking. De behandeling is hierdoor effectiever en gericht. Behandelingsplanning mag zich niet beperken tot de eigen inrichting. Men moet verder kijken en vooruit plannen. Bundeling van expertise over inrichtingsgrenzen heen heeft een waardevolle ontwikkeling op gang gebracht. Het heeft geleid tot vernieuwing en verbeteringen in het behandel aanbod. Bij samenwerking is het belangrijk overeenkomsten te zoeken en een gezamenlijke visie op te stellen. Voor implementatie in de organisatie is tijd nodig. Het is belangrijk te investeren in uitwisseling, kennisoverdracht, communicatie en nieuwe ontwikkelingen (zie ook Bernasco, 2001).

Uit literatuuronderzoek blijkt dat het werken aan het inzicht in de gevolgen van gedrag en de vaardigheden die hiermee samenhangen een impliciet doel is van de opvoeding van jongeren (Wimmers, 2003). Maar dit komt niet expliciet aan bod in het straffen van jongeren in justitiële opvanginrichtingen. Er wordt geen causaal verband gezien tussen het niveau van inzicht in de gevolgen van gedrag en de mate waarin gepast gedrag wordt vertoond. Uit praktijkonderzoek blijkt dat er niet met elementen van het herstelrecht wordt gewerkt.

Medewerkers staan er positief tegenover, maar er is weinig ervaring mee. Ze willen wel werken aan vergroten van inzicht in de gevolgen van gedrag van jongeren, maar dit wordt door praktische problemen niet gedaan. Groot manco bij het werken aan bewustwording is de onduidelijkheid over de duur van het verblijf van de jongeren. Voorgesteld wordt om een programma te ontwikkelen, zodat er standaard aan inzicht in de gevolgen van gedrag kan worden gewerkt. Mentorgesprekken kunnen ook dit inzicht vergroten. Beleidsmakers en gedragswetenschappers geven de voorkeur aan het implementeren van een programma boven het verbeteren van mentorgesprekken.

Inmiddels is hierin verandering gekomen (Meijnen & Wolthuis, 2006). In een aantal JJI's wordt gewerkt met een herstelrechtelijke benadering. Na evaluatie wordt geconstateerd dat bij pupillen een ontwikkeling heeft plaatsgevonden in de gewenste richting. De methodiek blijkt goed toe te passen in JJI's. Nader onderzoek moet aantonen of dit ook geldt voor bepaalde dadercategorieën.

Aparte aandacht krijgt de behandeling van jeugdige zedendelinquenten. DJI heeft hierover een rapport uitgebracht (DJI, 2003) (zie ook Timmer et al, 2001). Gesteld wordt dat de behandelprogramma's omvattend zijn wat betreft reikwijdte van de problemen waarop de behandeling zich richt. Er wordt gebruik gemaakt van veel verschillende en combinaties van methoden. Er is echter nog weinig onderzoek naar de effectiviteit. Over dadertypologieën en de toepassing daarvan in de JJI's bestaat geen consensus tussen beleidsmakers, diagnostici en behandelaars. Daardoor is er geen eenduidigheid in diagnoses en indicaties. Aanbevolen wordt hierin meer overeenstemming te bereiken. Voorts is er weinig samenhang tussen de verschillende programma's voor licht verstandelijk gehandicapte jeugdige zedendelinquenten. Dit bemoeilijkt overplaatsing naar andere setting. De JJI's beschikken niet over een beschrijving van het behandelprogramma en de toegepaste methoden en technieken. Dit is wenselijk teneinde het inzichtelijk te maken, te toetsen en te evalueren. Beschrijving volgens een vast stramien zou goed zijn. Er is geen inzicht in bereik, kwaliteit en effectiviteit van behandelprogramma's, onder meer door onvoldoende registratie van in-, door- en uitstroom. Vergelijking van programma's is ook moeilijk vanwege het gebruik van verschillende risicotaxatie- en screeninginstrumenten. Onderlinge uitwisseling van ervaring en deskundigheid tussen inrichtingen ontbreekt. Meer uitwisseling over ontwikkelde cursussen en trainingen wordt aanbevolen. Doreleijers en collega's (2003) geven hierover aan dat uit gegevens van de opvanginrichtingen blijkt dat men daar meestal weinig achtergrondinformatie heeft over de jongeren. De meeste opvanginrichtingen maken in hun aanpak geen onderscheid tussen plegers van zedendelicten en plegers van overige delicten. Groepsleiders in opvanginrichtingen zijn onvoldoende getraind in het omgaan met zedendelinquenten; er is behoefte aan nascholing. Gedragswetenschappers zijn deskundiger, maar hebben slechts op indicatie contact. Lange wachtlijsten voor behandelinrichtingen vormen een knelpunt in de opvang van zedendelinquenten. De JJI's Harreveld, Rentray en Den Engh kennen aparte afdelingen voor de behandeling van jeugdige zedendelinquenten. Er is onduidelijkheid over de rol van de inrichting zelf en die van de reclassering waar het gaat om nazorg. Reïntegratie in de samenleving wordt beschouwd als grootste knelpunt van behandeling. In de literatuur is meer eenduidigheid dan in de inrichtingen zelf. Er is een grote diversiteit aan behandelingsfilosofieën en vrijwel nergens vindt wetenschappelijk evaluatieonderzoek plaats. Eén empirisch gefundeerd uitgangspunt dient ontwikkeld te worden als het gaat om behandelen, risicotaxatie en evaluatieonderzoek.

Van andere orde vanwege het primair journalistieke perspectief is het verhaal van vijf jongeren in JJI De Doggershoek (Oosterbeek, 2005). In De Doggershoek ligt de nadruk op het ontwikkelen van de jongeren. Er wordt veel energie gestoken in het creëren van een

pedagogisch klimaat in de inrichting en slechts weinig energie in beheersing. Vanuit het oogpunt van beveiliging kan gesteld worden, dat geen enkel risico genomen mag worden. Maar wie pubers wil voorbereiden op een terugkeer in de samenleving, zal wel risico's moeten nemen. Het spanningsveld tussen beheersing enerzijds en opvoeding met de nodige ruimte anderzijds, zorgt er ook voor dat pedagogische programma's zoals het sociaal competentiemodel maar moeizaam van de grond komen. Het wordt strijdig geacht met de cultuur van beheersing die er van oudsher bij Justitie heerst. De druk wordt gevoeld om aan te sluiten bij wat in de samenleving te beluisteren valt: streng aanpakken en flink straffen. Straffen is in De Doggershoek uit den boze. Ook de organisatiestructuur is ingesteld op het nadrukkelijke pedagogische systeem. De Doggershoek is een jonge organisatie, reden waarom er nog veel fouten worden gemaakt. Gezien het geringe aantal klachten van jongeren, de STP's en budgetbeheersing doet De Doggershoek het overigens goed in vergelijking met de andere JJI's, zo wordt gesteld.

Uit het literatuuronderzoek 'Residentiële jeugdzorg in de schijnwerpers' (Harder et al., 2006), dat overigens niet exclusief betrekking heeft op JJI's, komt naar voren dat residentiële instellingen niet vaak expliciet kiezen voor één bepaald theoretisch kader. Het systeemtheoretisch perspectief is wel een steeds belangrijkere rol gaan spelen. In Nederland vormen op dit moment ook het sociale competentiemodel en het pedagogisch vraagstellingenmodel een belangrijk kader. Er zijn aanwijzingen dat de uitvoering van residentiële zorg in de praktijk niet overeenkomt met de aanwezig veronderstelde theoretische benaderingswijze. Groepleiders zijn over het algemeen niet tevreden over de invloed die ze kunnen uitoefenen. Ook zijn ze ontevreden over begeleidings- en ontplooiingsmogelijkheden, maar daarentegen wel tevreden over het team waarin ze werken. De algemene tevredenheid onder groepsleiders lijkt afgelopen jaren te zijn toegenomen. Jeugdigen in residentiële zorg zijn over het algemeen positief over de hulpverleners, het verblijf in de instelling en de ervaringen met leeftijdsgenoten. Minder positief zijn ze over inspraak tijdens behandeling, de hoeveelheid regels en de mate van individuele aandacht en privacy. Gezinnen worden in de praktijk nog nauwelijks betrokken bij behandeling. Residentiële zorg is vaak wel effectief op de korte termijn, maar levert op de lange termijn minder goede resultaten op. Delinquent gedrag is moeilijk te beïnvloeden, de recidive is vaak hoog. De ideale residentiële hulpverlening voor jeugdigen met ernstige gedragsproblematiek lijkt te bestaan uit een behandeling die gericht is op meerdere gebieden van het functioneren, die bestaat uit meerdere interventievormen en die veel structuur biedt. Belangrijke kenmerken zijn: aanwezigheid van een ondersteunende omgeving, gespecialiseerde intensieve behandeling, gedragstherapeutische benadering, gezinsinterventies, een gepland en voorbereid vertrek en nazorg. Momenteel is er geen eenduidigheid omtrent het organiseren en uitvoeren van nazorg. De staf van residentiële programma's lijkt kritischer aan te kijken tegen gemaakte gedragsvorderingen dan de cliënten zelf. Vooral gedragsmodificatie- en gezinsgerichte componenten in hulpaanbod lijken bij te dragen aan positieve uitkomsten. Ook specifieke trainingen gericht op sociaal-cognitieve en sociaal-emotionele competenties van jeugdigen blijken gunstig uit te pakken.

4.3. Veiligheid

In het kader van een scriptieonderzoek naar 'veiligheidsprestaties in het verleden' zijn indicatoren voor de veiligheid in JJI's onderzocht. Deze indicatoren suggereren dat problemen rond de veiligheid van jongeren en medewerkers de afgelopen jaren zijn toegenomen. Het aantal geweldplegingen tussen jeugdigen in JJI's is de afgelopen vijf jaar gestegen (More,

2005).⁹ Verruwing van de samenleving als geheel wordt als verklaring gegeven. Ook het aantal geweldplegingen tegen personeel is flink gestegen. In 2003 ging het in 30% van de gevallen om een vorm van fysiek geweld en in 70% om dreigen met fysiek geweld. Als een indicator voor veiligheidsprestaties wordt voorts het aantal klachtzaken gezien, dat aan de RSJ wordt voorgelegd. Het grootste deel (80%) van de klachten bleek afkomstig van jongeren uit twee JJI's, de Hartelborgt en het Nieuwe Lloyd. De klachten betroffen voornamelijk kamerplaatsingen als gevolg van een niet volledig te realiseren dagprogramma. Een andere indicator – het aantal gevallen dat bij een personeelslid ernstig, niet integer gedrag is vastgesteld (inclusief onterecht ziekmelden) – nam in 2004 af. Hetzelfde geldt voor het aantal ontvluchtelingen van jeugdigen uit inrichtingen met een gesloten setting; het aantal onttrekkingen, zoals het niet terugkeren van verlof, van jeugdigen is daarentegen sinds 2001 licht toegenomen.

Het is denkbaar dat door capaciteitstekorten en daarmee gepaard gaande overbezetting van inrichtingen de veiligheid van jongeren en medewerkers in het gedrang komt. Ten aanzien van de JJI's is daar in Nederland niet over gepubliceerd. Al wat ouder Amerikaans onderzoek gaat hierop in. Overbezetting (*overcrowding*) brengt met zich mee dat (te)veel jongeren in één cel of zaal moeten verblijven, met als gevolg slapen op de grond, slapen in dag- en recreatieverblijven, beperking van onderwijsmogelijkheden en meer conflicten en verwondingen. De auteurs geven ook aan hoe iets aan die overbezetting kan worden gedaan door betere selectie, meer alternatieve voorzieningen en het verkorten van het verblijf (Wordes & Jones, 1998).

Veiligheid van jongeren en van personeel staat ook centraal in de hiervoor reeds genoemde evaluatie van de *pilot* meerpersoonskamers in drie JJI's (Boendermaker et al., 2006). Voor de betrokken JJI's bleek het lastig om gedurende een relatief korte verblijfsduur jongeren te vinden die geschikt zijn om met elkaar op één kamer te verblijven. Gedragsdeskundigen adviseerden voor aanvang van de *pilot* negatief. De criteria op grond waarvan jongeren werden geselecteerd voor samenplaatsing op één kamer, vormden een *bottleneck* (Van Bussel, 2005). De focus lag op risico's en niet op de vraag of jongeren überhaupt geschikt zijn voor plaatsing met anderen in één kamer. Door dit alles is slechts beperkt ervaring opgedaan met het gebruik van meerpersoonskamers. Omdat de groepsgrootte gelijk moest blijven, is geen ervaring opgedaan met het werken met een grotere leefgroep. Daardoor werd ook geen uitsluitsel verkregen over de vraag of meerpersoonskamergebruik leidt tot capaciteitsuitbreiding en kostenbesparing. Ook bleken niet alle kamers geschikt voor samenplaatsing, vaak vanwege gebrek aan privacy door te kleine kamers. Een aantal meerpersoonskamerplaatsingen is na incidenten voortijdig beëindigd. Niettemin oordeelden de jongeren vrij positief. Ze vonden het gezellig en piekerden minder. Medewerkers ervoeren geen bedreiging van de eigen veiligheid, maar vonden wel dat de veiligheid van de jongeren in het geding was. De onderzoekers concluderen op basis van interviews en raadpleging van de buitenlandse literatuur dat gebruik van meerpersoonskamers overwegend negatieve gevolgen voor welzijn en veiligheid van de jongeren zal hebben. De vraag of meerpersoonskamergebruik verenigbaar is met nationale en internationale wet- en regelgeving is door experts negatief beantwoord. In een brief aan de Tweede Kamer stelt de minister van Justitie dat er geen inhoudelijke argumenten zijn die ervoor pleiten bij jeugdigen

⁹ Zie voor informatie over geweld in Engelse en Amerikaanse inrichtingen Acoca (1998), O'Donnell & Edgar (1999), Goldson (2002), Simon (2003) en Sattar (2004). Deze onderzoeken betreffen vooral geweld tussen volwassen gedetineerden, geweld gerelateerd aan bendevoering binnen en buiten de inrichting en geweld tegen meisjes.

meerpersoonskamergebruik in te voeren. Hij acht het als zodanig niet in strijd met de regelgeving, maar plaatsing moet een positief doel dienen voor jongeren. Daarom verdient onderbrenging in individuele kamers de voorkeur. Omdat meerpersoonskamergebruik bij jeugdigen niet bijdraagt aan bezuinigingen, en brede invoering niet geacht wordt in verhouding te staan tot de daarmee gepaard gaande inspanningen, heeft de minister van Justitie in zijn brief van 18 september 2006 de Tweede Kamer laten weten de *pilot* te beëindigen.¹⁰

Diverse veiligheidsaspecten worden kort aangestipt in het gedenkboekboek 'Waar vrijheid ophoudt en weer kan beginnen' (Verhagen, 2005). Dit boek behandelt alle sectoren van DJI, waaronder de JJI's. Niet altijd worden deze apart besproken. Aan de orde komen de pilot met meerpersoonskamergebruik (zie hiervoor) en ontvluchtingen. Beter beveiligde nieuwbouw heeft een duidelijk effect gehad op de frequentie van ontvluchtingen. Vanuit goed beveiligde nieuwe inrichtingen als De Hartelborgt, Harreveld 't Anker, De Kolkemate en De Doggersbank doen zich geen of nauwelijks ontvluchtingen voor. Bij de jeugdinstellingen doen zich wel veel onttrekkingen (niet terugkomen na verlof) voor, maar in verreweg de meeste gevallen komen de jongeren uit zichzelf vroeger of later weer terug; relatief gezien is er een duidelijke tendens tot afname. Wat betreft veiligheid op de werkplek wordt opgemerkt dat geweld tegen personeel sedert 1999 meer dan verdubbeld is. Ook in de JJI's is een stijgende lijn te zien. In 2004 deden zich een kleine 500 voorvallen voor (zie hiervoor). Vooral in de JJI's is sprake van gewelddadigheid. Dit wordt toegeschreven aan het feit dat zich in de JJI veelal pubers bevinden die impulsief van aard zijn met een lage frustratiedrempel en weinig sociale vaardigheden.

De *impact* van een verblijf in beveiligde, gesloten voorzieningen op jongeren en de waardering van zulke voorzieningen door jongeren en medewerkers is voor zover bekend in Nederland niet onderzocht. Engels onderzoek laat zien dat jongeren negatiever oordelen over beveiligde voorzieningen en het sociale klimaat in die inrichtingen dan medewerkers (Langdon et al., 2004). Ook zijn zij net als medewerkers minder negatief over open voorzieningen en het daar heersende sociale klimaat dan over gesloten inrichtingen. Harvey (2007) laat zien dat vooral de eerste periode van verblijf (de eerste maanden na binnenkomst) het meest risicovol zijn. Het is voor betrokkenen een zeer stressvolle periode, waarin de meeste incidenten gebeuren (zelfbeschadiging en suïcide, geweldsincidenten). Na verloop van tijd hebben de gedetineerden zich aangepast aan de nieuwe situatie en neemt het risico van incidenten af. Organisatie en medewerkers moeten dus vooral de eerste maanden na binnenkomst extra alert zijn. Zij moeten hun preventieve maatregelen zowel op de persoon van de gedetineerde als op de organisatie en het systeem richten.¹¹

Eventuele problemen met betrekking tot de individuele veiligheid van jongeren komen ook naar voren in onderzoek naar de beleving van samenplaatsing van civiel- en strafrechtelijke jongeren (Goderie et al., 2004; Goderie & Stekete, 2005). Zie hiervoor paragraaf 4.6 over samenplaatsing.

4.4. Behandelresultaten en recidive

Het deelonderzoek van Boendermaker naar de situatie van jongeren na vertrek uit de behandelinstelling stelt vast dat de oorspronkelijke doelstellingen als verminderen van problematiek, voorkomen van recidive en bevorderen van reïntegratie bij lang niet alle

¹⁰ Zie in dit verband ook Moors et al. (2004) over meerpersoonskamergebruik in inrichtingen voor volwassenen.

¹¹ Harvey deed onderzoek in Fetham Young Offender Institution, waar jongvolwassenen in de leeftijd van 18 tot 21 verblijven. Verwacht mag worden dat de door jongvolwassenen gevoelde stress ook wordt ervaren door jongere gedetineerden.

jongeren worden gehaald (Boendermaker, 1998). Op een aantal punten zijn jongeren minder problematisch geworden, maar onder meer delictgedrag komt nog veel voor. Rekening houdend met de jongeren om wie het gaat en ook gezien de uitkomsten van ander onderzoek, wordt het resultaat niet als slecht beoordeeld. De prognose van deze jongeren is evenwel niet rooskleurig. Ernstige gedragsproblemen zijn moeilijk te verhelpen en gezien de kenmerken van de populatie zijn heropnames te verwachten. Resultaten hangen ook samen met regulier en niet-regulier vertrekken en met wel of geen begeleiding na vertrek. Aanbevolen wordt aangepaste behandelprogramma's te ontwikkelen voor potentiële weglopers en nazorg die aansluit bij de behoeften van jongeren. Ook zouden er voldoende open plaatsen moeten zijn om interventies op maat mogelijk te maken.

Het onderzoek van Boendermaker maakt melding van een percentage algemene recidive van jongeren die in een justitiële behandelinrichting hebben gezeten op basis van politiecijfers. Later onderzoek van het WODC bevestigt dit percentage (Van der Heiden & Wartna, 2000). Er zijn echter aanwijzingen dat dit percentage een onderschatting is. Na drie jaar is het percentage jongeren met nieuwe justitiecontacten opgelopen naar 57%. Na die drie jaar neemt het aandeel recidivisten nauwelijks nog toe. Factoren die van invloed zijn op het al dan niet voorkomen van geregistreerde criminaliteit na verblijf in behandelinrichting zijn: geslacht (jongen), het hebben van een justitieel verleden, het aantal eerdere justitiecontacten en de leeftijd waarop de jongere voor het eerst uit huis werd geplaatst. Andere factoren, zoals verblijfstitel en de duur van het verblijf, de aard van de problematiek en reden van vertrek spelen geen rol in de voorspelling van de recidivekans.

Onderzoek naar residentiële behandelprogramma's constateert dat de resultaten van de JJI Harreveld en van de Glen Mills School goed zijn (Van der Ploeg & Scholte, 2003). Het programma van de Glen Mills School heeft een positieve uitwerking op ernstig problematische en delinquente allochtone adolescenten, die imponerend gedrag vertonen en kampen met emotionele onthechting. Het programma lijkt ook mogelijk sociaal angstig gedrag aan te pakken. Tevens worden zelfstandigheid en doorzettingsvermogen bevorderd. De gedragstherapeutische aanpak van Harreveld bereikt vooral positieve effecten bij ernstig problematische, recalcitrante adolescente meisjes met neurotische problemen en aandachts- en denkproblemen, en die neigen naar delinquent gedrag. Het programma lijkt minder effectief te zijn wanneer ook sprake is van angstig depressief, agressief en imponerend gedrag. De psychodynamische aanpak in Harreveld heeft een verhoudingsgewijs gunstige uitwerking op recalcitrante jongens en meisjes die enerzijds neurotisch, angstig- depressief en emotioneel onthecht gedrag vertonen en anderzijds kampen met aandachtsproblemen en agressief, delinquent en imponerend gedrag. Dit programma lijkt minder in staat om sociale isolatie en sociale interactieproblemen een gunstige wending te geven. Overigens is het oordeel van groepsleiding en jeugdigen zelf over geboekte vooruitgang aanzienlijk positiever dan de scores aan de hand van gestandaardiseerde meetinstrumenten. Uit het onderzoek komt voorts naar voren dat meer dan de helft van de jeugdigen voortijdig het programma te verlaat. Bovendien blijken opvallend weinig gezinnen bij de behandeling betrokken te worden. Gericht onderzoek is gedaan naar de recidive van 114 jeugdige zedendelinquenten die de JJI Harreveld tussen 1988 en 2001 verlieten (Hendriks & Bijleveld, 2004). Voor de totale groep geldt dat een kwart van de jongens binnen de observatieperiode recidiveerde naar een ernstig delict: een zeden- of geweldsdelict. Ruim een derde recidiveerde naar allerlei andere feiten, en 40% recidiveerde niet. De onderzoekers adviseren om vervolgonderzoek te doen naar het proces van recidiveren en die bevindingen te vergelijken met die van jeugdige zedendelinquenten die ambulante of niet behandeld zijn.

De recidive onder JJI-jongeren is hoog (Wartna et al., 2005). Binnen vier jaar na uitstroom is 70% van de jongeren opnieuw met justitie in aanraking gekomen. In de totale populatie van jeugdige daders is de algemene recidive na vier jaar met 49% veel lager. Ernstige recidive maakt steeds ongeveer 90% uit van de algemene recidive. Na vier jaar is 29% van de JJI-jongeren opnieuw met justitie in aanraking gekomen vanwege een misdrijf met een strafdreiging van acht jaar of meer (aangeduid als zeer ernstige recidive). Jongens recidiveren meer dan meisjes. Ook geldt dat hoe jonger men is, des te groter is de kans op recidive. Jongeren met een Marokkaanse, Antilliaanse/Arubaanse of Surinaamse achtergrond recidiveren vaker dan autochtone jongeren. Turkse jongeren juist minder. Belangrijkste voorspeller van recidive is de justitiële voorgeschiedenis. Hoe hoger aantal eerdere justitiecontacten, des te waarschijnlijker dat jongere opnieuw de fout in gaat. Middellang verblijf laat betere uitstroomresultaten zien dan kort of lang verblijf. De conclusie luidt dat de recidive in deze zeer problematische groep van justitiabelen zeer omvangrijk is.

In JJI De Hunnerberg is onderzoek gedaan naar de samenhang tussen persoonlijkheidskenmerken en recidive (Van Dam, 2005). Op basis van officiële cijfers recidiveert 60% en op basis van zelfgerapporteerde gegevens 75%. Een typologie op basis van persoonlijkheidskenmerken kan verschillen in recidive niet verklaren. Het zogenoemde PEN-model is beter in staat recidive te voorspellen dan de *Big Five*. Sommige risico- en beschermende factoren zijn niet van invloed op het vóórkomen van recidive, maar zijn wel van belang voor de uiteindelijke ernst ervan. Een cumulatie van risico- en beschermende factoren hangt sterk samen met zowel het vóórkomen van als de ernst van de recidive. Psychoticisme is de enige significante voorspeller voor het vóórkomen van zelfgerapporteerde recidive. Ernst van recidive is goed te voorspellen door het aantal risicofactoren. Het aantal beschermende factoren kwam daarentegen niet naar voren als voorspellers voor recidive. In tegenstelling tot wat vaak wordt aangenomen bieden de drie W's (wonen, werk, wijf) geen garantie voor succesvolle reïntegratie in samenleving. Een delinquente vriendin of bijvoorbeeld werkloosheid zijn juist risicofactoren. Het totale aantal risico- en beschermende factoren blijkt samen te hangen met recidive. Naar het oordeel van de auteur zal de hulpverlening aan jeugdige delinquenten zich meer moeten richten op de balans tussen risico- en beschermende factoren. Zowel tijdens verblijf als in nazorg moeten interventies gericht zijn op verminderen van risicofactoren en versterken beschermende factoren in de leefsituatie na vertrek.

De recidive van jongeren die een JJI verlaten is hoog en ernstig (Nieuwenhuizen, 2006). Daardoor neemt de druk vanuit samenleving om beveiligd te worden tegen volwassen en jeugdige delictplegers toe en dit resulteert in het creëren van meer gesloten opvangplekken. Tussen PIJ-ers en OTS-ers zijn weinig verschillen. Indien rekening wordt gehouden met verschillen in justitiële voorgeschiedenis, maakt het voor de latere kansen op recidive niet uit binnen welk wettelijk kader de opname in JJI plaatsvindt. Niet de titel, maar inhoud van de problematiek dient bij de behandeling voorop te staan. Wat betreft het hoge recidivepercentage is het zaak dat meer onderzoek gebeurt naar risicofactoren, doch vooral dat de politiek meer aandacht geeft aan de betekenis van deze uitkomsten voor beleid. Het onderzoek naar effecten van behandeling van jeugdigen die delicten hebben gepleegd en psychische stoornissen hebben, staat nog in de kinderschoenen. Veelbelovende en in het buitenland goed onderzochte, interventies zouden in de residentiele behandeling opgepakt moeten worden. Daartoe moet het veld wel transparanter worden. Toepassing van *What Works*-beginselen zal leiden tot een effectievere én efficiëntere behandeling van jeugdigen met een delictvoorgeschiedenis.

Interpretatie van de resultaten van effectstudies bij jeugdinrichtingen is moeilijk, omdat er geen rekening mee wordt gehouden dat er veel interventies gepleegd worden die niet altijd binnen de officiële filosofie of theorie van de inrichting passen (Horjus & Baerveldt, 2001). Een methode die daar wel mee kan omgaan, is het zogeheten 'drempelmodel'. Dit model heeft meer oog voor detail, maar biedt ook voldoende afstand om de aanpak in inrichtingen die qua aard van elkaar verschillen met elkaar te vergelijken. Een verkenning toont aan dat het model, op enkele kanttekeningen na, uitvoerbaar en nuttig is. Zo kon worden aangetoond dat twee inrichtingen die zichzelf nadrukkelijk met een eigen filosofie presenteren, in hun feitelijke werk daar van afwijken. Het feit dat die afwijkingen bestaan laat zien waarom gangbare interpretatie van effectgegevens ons op een dwaalspoor kunnen zetten. Positieve maar ook teleurstellende resultaten van effectstudies kunnen ten onrechte toegedicht worden aan de methode waarmee inrichtingen zich affichereren.

Onderzoek naar de recidive van jeugdige zedendelinquenten laat zien dat meisjes een aparte problematiek en een andere *drive* hebben om zedendelicten te plegen dan jongens. Bij meisjes wordt (seksuele) vernedering als hoofddoel genoemd (Hendriks, 2006; zie ook Hendriks en Bijleveld, 2004). Groepsdaders worden onderschat als het gaat om zedenrecidive. Zij blijken nauwelijks delictspecifieke behandeling te hebben gekregen. Op korte termijn recidiveren zij beduidend minder dan soloplegers, maar op lange termijn is er nauwelijks verschil. Specifieke behandeling voor dit type dader moet daarom worden overwogen. Kindmisbruikers zijn in alle opzichten de meest problematische groep. Het onderzoek onderschrijft de conclusie dat jeugdige zedendelinquenten een heterogene groep vormen met specifieke behandelbehoeften en specifieke risicofactoren gerelateerd aan hun delictgedrag. Voor alle subgroepen geldt dat het recidiverisico voor zedendelicten in absolute zin laag is. Daders ontwikkelen zich, zo gezegd, meer tot generalist dan tot specialist. Programma's voor zedendelinquenten hebben een positief effect op algemene recidive. Het betrekken van het gezinssysteem is bij deze groep wenselijk.

4.5. Onderwijs

Sinds 2003 zijn de onderwijsvoorzieningen in de JJI's niet langer organisatorisch onderdeel van de inrichtingen, maar nevenvestigingen geworden van Cluster 4-scholen (VSO-ZMOK) in de regio. In de jaren hierna heeft de Onderwijsinspectie uitvoerig onderzoek gedaan naar de kwaliteit van deze nieuwe onderwijsvoorzieningen. Een eerste onderzoek van de Inspectie voor het Onderwijs concludeerde dat de overdracht is geslaagd (Hover, 2004). Het aanbod was naar aard, oriëntatie en niveau niet achteruitgegaan. In enkele gevallen was sprake van problemen vanwege verschillen in opvatting over verantwoordelijkheidsrelaties. Op onderdelen bestaat er spanning tussen enerzijds de Wet op de Expertisecentra (WEC) waar de scholen zich naar richten en anderzijds de BJJ die voor de inrichtingen leidend is. In 2006 is opnieuw hierover gerapporteerd (Inspectie van het Onderwijs, 2006). De kwaliteit wordt nog onvoldoende gevonden, maar er is duidelijk perspectief op verbetering. Het pedagogisch handelen van de leerkrachten wordt zeer positief beoordeeld. Voor het overige blijft onderwijs in de JJI's onderbelicht; het komt weinig aan de orde en al helemaal niet in relatie tot de overige gang van zaken in de JJI's. Ook als het bijvoorbeeld over personeelsaangelegenheden gaat als scholing, professionaliteit en ziekteverzuim, betreft dit het justitiegedeelte en niet het onderwijsdeel.

4.6. Plaatsingstitel: straf versus civiel

De afgelopen jaren is verhoudingsgewijs veel onderzoek gedaan naar diverse aspecten die samenhangen met het samenplaatsen van civielrechtelijke en strafrechtelijke jongeren. De

minister van Justitie heeft een aantal onderzoeken laten uitvoeren teneinde tegemoet te komen aan de Motie Duijkers en aan vragen van de Tweede Kamer.

Het NIZW deed onderzoek naar crisisplaatsingen in JJI's van OTS-jongeren (Boendermaker et al., 2004; Boendermaker, 2005). De onderzoekers stellen vast dat er geen specifiek aanbod is voor jongeren 'op een crisisplek'; het aanbod is hetzelfde als bij de strafrechtelijk geplaatste jongeren. Civielrechtelijk geplaatste jongeren verblijven vaak langer dan strafrechtelijk geplaatsten in de inrichting en hun verblijf is met minder rechtswaarborgen omgeven. De groei in crisisplaatsingen in JJI's komt doordat aangemelde jongeren te moeilijk zijn voor reguliere crisisopvang en niet te hanteren binnen de instellingen van jeugdzorg. Bovendien kan bescherming geboden worden door jongeren uit bedreigende situaties te halen. Eenmaal geplaatst is er meer behoefte aan *crisisinterventie* dan aan *crisisopvang*. Samenplaatsing wordt problematisch gevonden. Het 'zo-zo-zo beleid'¹² gaat voor deze doelgroep niet op. Plaatsing is gezien de kenmerken van de doelgroep en het gebrek aan hulpaanbod wel terecht, maar absoluut niet wenselijk. Er is een ander type zorgaanbod nodig: een nieuw, intersectoraal zorgaanbod, specifiek voor deze moeilijk te hanteren groep. Het gaat dan om intensieve hulp in tehuizen, intensieve hulp in gezin en residentiële crisisinterventie. Om besloten tehuizen te bouwen buiten justitie om is een wijziging van de Wet op Jeugdzorg nodig. Er is vooral behoefte aan intensieve hulp. Geadviseerd wordt om te investeren in behandelen in plaats van in beveiligen. Voor OTS-ers in crisisplaatsen moet een alternatief gezocht worden, want verblijf in opvanginrichting is niet de juiste oplossing. Centraal in het rapport staat de vraag of dat ook geldt voor andere OTS-ers in de inrichtingen, de zogenoemde 'omzettingzaken' (OTS na voorlopige hechtenis). De problemen van beide groepen jongeren komen voor een groot deel overeen. Kinderrechters kiezen in de 'omzettingzaken' voor een civielrechtelijke afdoening, omdat zij van mening zijn dat er ingegrepen moet worden, en dat er dringend hulp nodig is. Dat is niet alleen nodig voor de jeugdige, maar ook voor zijn gezin. Het belang van de jongere wordt voorop gesteld. Kinderrechters zijn het dan ook niet eens met de roep om repressie en zwaardere straffen voor jeugdigen. Duidelijk is dat behandeling nodig is voor deze groep jongeren. Of ook bescherming nodig is, is minder duidelijk af te leiden uit de feitelijke kenmerken van deze groep. Kinderrechters stellen 'bescherming' voorop, niet de strafrechtsproblemen. Zij kiezen voor omzetting, omdat zij op die manier de meeste mogelijkheden zien om gewenste hulp tot stand te brengen. Aard en ernst van gepleegde delict spelen hierbij een rol. Om die afweging zuiver te kunnen maken zouden er zowel binnen als buiten justitiële jeugdzorg voldoende behandelmogelijkheden moeten zijn. Nu veroorzaakt het grote tekort aan gesloten en besloten behandelcapaciteit lange wachttijden.

Hoe samenplaatsing wordt ervaren door jongeren, ouders en begeleiders, heeft het Verwey-Jonker Instituut onderzocht (Goderie et al., 2004; Goderie & Steketee, 2005). Zowel civielrechtelijk als strafrechtelijk geplaatste jongeren vinden het niet rechtvaardig dat OTS-ers 'voor niets' in een jeugdinrichting geplaatst kunnen worden, temeer daar zij de JJI associëren met een jeugdgevangenis. Negatieve beïnvloeding, angst en het overnemen van crimineel gedrag ervaren zij als negatieve effecten van samenplaatsing. Op individueel niveau vinden zowel strafrechtelijke als civielrechtelijke jongeren het terecht dat zij in een inrichting zijn geplaatst. De laatste groep is het er echter niet mee eens dat zij tussen de strafrechtelijk geplaatsten zitten. Dit sluit aan bij de mening van de ouders. OTS-ers voelen zich niet altijd veilig in de groep. Dat er zowel op papier als in praktijk geen onderscheid naar juridische status wordt gemaakt, wordt door jongeren als zeer onrechtvaardig beschouwd. Ook begeleiders vinden dat er onvoldoende mogelijkheden zijn om te differentiëren. Ouders zijn

¹² Hulpverlening dient zo licht mogelijk, zo kort mogelijk en zo dicht bij huis mogelijk te zijn.

over de geboden structuur en bescherming doorgaans positief, maar over de begeleiding en behandeling van hun kind meestal niet. Mogelijk hangt dit laatste samen met een gebrek aan communicatie met de medewerkers van de inrichting over het welzijn van hun kind. De juridische status (plaatsingstitel) is volgens jongeren niet bepalend voor de wijze waarop ze onderling met elkaar omgaan. Begeleiders zien wel verschillen tussen beide groepen jongeren, vooral gedurende de eerste weken. Strafrechtelijk geplaatsten zijn zelfverzekerder en verbaal agressiever dan civielrechtelijke. De begeleiders zien dan ook negatieve effecten ten gevolge van samenplaatsing, omdat er verharding optreedt. Maar deze lijn is niet altijd zichtbaar. Soms is het feit dat een jongere civielrechtelijk is geplaatst meer een kwestie van toeval, omdat hij nooit is gepakt voor een delict. Het onderscheid is bovendien wat simplistisch, want ook tussen strafrechtelijk geplaatsten onderling kunnen veel verschillen zijn. Alle respondenten zijn tegen samenplaatsing. Dit rechtvaardigt de aanbeveling een eind te maken aan het samenplaatsingsbeleid. De praktijk voldoet niet; de samenplaatsing roept gevoelens van onrechtvaardigheid op. Evenmin voldoet de theoretische legitimatie dat het in JJI in principe om één groep met dezelfde type problemen gaat. Uiteindelijk ontbreekt een noodzakelijke schakel in de hulpverleningsketen, te weten gesloten crisisopvang en gesloten behandelplaatsen voor civielrechtelijk geplaatste probleemjongeren.

De rechtswaarborgen van OTS-ers in JJI's hebben ook onderzoeks aandacht gekregen (Bruning et al., 2004a; 2004b). Gesteld wordt dat er een spanningsveld bestaat tussen het (samen)plaatsingsbeleid van Nederland, het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) (art 9, 20, 25, 37, 40) en art. 5 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Het is opmerkelijk dat er geen maximumtermijnen meer gelden voor civielrechtelijk geplaatsten. Ook is de minimumleeftijdsgrens van twaalf jaar om in een JJI geplaatst te kunnen worden voor civielrechtelijke jongeren met de invoering van de BJJ komen te vervallen. In lijn met de verdragsrechtelijke verplichtingen, zoals die voor PIJ-ers gelden, zou er ook voor het vaststellen van 'ernstige gedragsproblemen' bij OTS-ers een vorm van gedragsdeskundigenrapportage in de wet opgenomen dienen te worden, zodat ook civielrechtelijke vrijheidsberoving van jeugdigen met meer waarborgen is omkleed. Voorts dient snel een regeling te worden ingevoerd, die benoeming van een bijzondere curator overbodig maakt voor het zelfstandig instellen van hoger beroep door de minderjarige met raadsman. Dat doet recht aan het vrijheidsbenemende karakter van de maatregel. Ten aanzien van het aanbod van JJI's, zoals het (door)plaatsingsbeleid en de civielrechtelijke regeling 'gesloten' plaatsing, zijn de rechtswaarborgen voor minderjarigen in dit opzicht onvoldoende. Gezinsvoogden dienen de belangen van de jongere te behartigen en de jongeren moeten aanspraak kunnen maken op een minimale verlofregeling. Daarnaast dienen zij anders bejegend te worden. De vraag is of aan deze rechten voldoende inhoud kan worden gegeven en of zij voldoende recht doen aan civielrechtelijke plaatsing in gesloten setting. Het is zaak dat er meer inhoud wordt gegeven aan de rechtswaarborgen voor OTS-ers.

Ook de Nationale Ombudsman deed onderzoek naar crisisplaatsingen (Nationale Ombudsman, 2004). Aanleiding voor dit onderzoek was een klacht van een meisje van twaalf jaar dat tien maanden in een opvanginrichting heeft gezeten. De klacht betrof de lange verblijfsduur. De Nationale Ombudsman concludeert dat de in 2003 civielrechtelijk geplaatste jongeren gemiddeld 4,5 maand in een opvanginrichting verbleven. Dit sluit niet aan bij de jurisprudentie van het Europese Hof, dat uitgaat van snelle plaatsing en behandeling. Gesteld wordt dat in opvanginrichtingen geen behandeling plaatsvindt, zoals ook bleek uit de eindrapportage van de interdepartementale Werkgroep 'Optimalisering zorgaanbod voor jeugdigen met gedragsproblemen' (juni 2004). De Nationale Ombudsman is van mening dat de minister tekort is geschoten in het treffen van maatregelen om de problematiek op te lossen.

Het is in strijd met art 8 Wet op de jeugdhulpverlening. Het categoriaal onthouden van verlof in de eerste zes weken, zoals de minister van Justitie in een brief van 4 februari 2003 laat weten, is in strijd met wat de BJJ daarover bepaalt in art 29. Aanbevolen wordt te werken aan doorplaatsing van OTS-ers binnen zes weken. Er moet snel een plan voor verblijf worden opgesteld. Het verlofbeleid moet in overeenstemming worden gebracht met de BJJ. Beslissingen tot (over)plaatsing moeten ook worden toegestuurd aan ouders of voogd.

In het deels journalistiek getinte boek ‘ Onschuldig achter de tralies. Het eindstation in de jeugdzorg’ komt eveneens de positie van civielrechtelijk geplaatste jongeren in JJI’s aan de orde (Van Es & Hulzebos, 2005). Hun rechtspositie is vaak slechter dan die van criminele leeftijdsgenoten. In dit boek wordt gesproken met gedupeerde jongeren en hun ouders, maar ook met verantwoordelijke ambtenaren en politici. Voorbeelden worden aangehaald, zoals dat van het negenjarige gedragsgestoorde jongetje dat voor Sint Maarten met zijn lampionnetje het cellenblok langsgaat, of van een meisje van twaalf dat in een JJI zo bang is voor haar groepsgenoten dat zij zich vier maanden opsluit in haar cel. Straf en hulpverlening zijn twee verschillende zaken, maar dienen beide een opvoedkundig doel. In het kader van die opvoeding worden zij op uitvoeringsniveau gelijkgesteld. Dat strookt met het EVRM. Maar de opvoedkundige doelstelling van de JJI’s komt in praktijk niet altijd even goed uit de verf. Beveiligingsmaatregelen verhogen de opvoedkundige sfeer niet.

Collegio deed onderzoek naar de ervaringen van civielrechtelijk geplaatste jongeren in JJI’s (Van der Vlucht & de Jong, 2005). De voorgeschiedenis van veel jongeren kent een grillig verloop. Uiteraard hebben alle jongeren een gezinsvoogd, en een zeer groot deel van de jongeren (85%) heeft wel een vorm van formele of informele steun gehad. De mate waarin jongeren dit ook als werkelijke steun hebben ervaren loopt uiteen. Informele steun wordt over het algemeen meer gewaardeerd dan steun van formele instanties. Gezinsvoogden en hulpverleners worden meer gewaardeerd naarmate ze zich meer voor jongeren (en hun ouders) inzetten, zij regelmatig contact opnemen en dingen voor hen regelen. Wat betreft gewenste hulp is tweederde van de jongeren van mening dat plaatsing in een JJI voorkomen had kunnen worden. Ze hadden gewild dat iemand hen eerder uit de thuissituatie had kunnen halen of problemen thuis op zou lossen. Ook is er behoefte aan iemand die hen beter leert omgaan met hun problemen. Jongeren geven ook wel aan dat de destijds geboden hulp niet altijd door hen geaccepteerd werd. Een grote groep had (achteraf) graag meer hulp voor hun ouders gezien. Van hun ouders zelf zouden ze consequentere opvoedingsstijl/structuur en betrokkenheid op prijs stellen. Van hulpverleners verwachten ze oprechte interesse, meer interveniëren in thuissituatie en regelmatig contact.

4.7. Rechten

Onderzoek naar de implementatie van de BJJ laat zien dat de tevredenheid hiermee niet groot is (Bruning et al., 2004). Dit hangt samen met het oordeel dat de BJJ te weinig ruimte laat voor pedagogisch handelen. Er is een spanningsveld tussen de wenselijkheid van duidelijke regels enerzijds en de behoefte aan voldoende ruimte voor passend pedagogisch optreden anderzijds. Ook wordt er onvoldoende rekening gehouden met de plaatsingstitel van de jongere in tegenstelling tot wat er in art 2 BJJ is bepaald. De inhoud van dossiers voldoet in grote lijnen aan de eisen; wel moeten dossiers bij overplaatsing met de jongeren meegezonden worden, iets wat meestal niet gebeurt. Er zijn slecht weinig statistische gegevens beschikbaar die relevant zijn voor een oordeel over de toepassing van de BJJ. Over het algemeen is men van mening dat met de BJJ de rechtspositie van jeugdigen is verbeterd. Verblijfs- en behandelplannen moeten consequenter en sneller opgesteld worden. Directeuren zouden meer bevoegdheden moeten krijgen wat betreft verlof van strafrechtelijk geplaatsten. De regelingen

omtrent machtiging van de minister van Justitie is niet efficiënt. Afwijken van de verloffregeling is door toedoen van een beleidsnotitie meer regel dan uitzondering. Een teamleider mag geen ordemaatregelen en disciplinaire straffen opleggen; dat is voorbehouden aan de directeur. Hier komt veel administratieve rompslomp bij kijken, met veel *time-out* maatregelen als gevolg. Het verdient aanbeveling de *time-out* maatregel van een wettelijke basis te voorzien. Jongeren weten dat ze een klacht in kunnen dienen, maar hebben geen zicht op de procedure. Scholings- en trainingsprogramma's (STP) worden in de praktijk maar weinig toegepast. Geconcludeerd wordt dat de BJJ redelijk functioneert. Het wordt gezien als een verbetering van de rechtspositie van jeugdigen. Wel bestaan op verschillende onderdelen meer of minder grote problemen bij de uitvoering in praktijk. De volgende zaken worden aanbevolen: meer cursussen, samenwerking met ketenpartners, aandacht voor het spanningsveld tussen regels en passend pedagogisch optreden, het vermijden van samenplaatsing en rekening houden met plaatsingstitel, herinvoering van de regel dat pas vanaf twaalf jaar (civielrechtelijk) geplaatst mag worden, het opstellen van richtlijnen voor dossiervorming en het meezenden van dossiers bij overplaatsing, en het versterken van de bruikbaarheid en toegankelijkheid van verzamelde gegevens. Ten aanzien van de rechtspositie van de jeugdigen wordt een flexibelere toepassing van het beginsel 'verblijf in groep' aanbevolen, meer aandacht voor verlof van civielrechtelijk geplaatsten, te allen tijde het opstellen van een verblijfsplan, nader onderzoek naar gebruik van ordemaatregelen en disciplinaire straffen. De juridisch ingewikkelde beklagprocedure zou vereenvoudigd moeten worden. En ten slotte is er meer tijd en geld nodig voor het ontwikkelen van STP's (zie ook Bruning et al., 2004a, 2005a, 2005b).

De inhoud van de BJJ wordt uitvoerig beschreven en toegelicht in 'Toegang tot de Beginselenwet Justitiële Jeugdinrichtingen (Liefwaard, 2004). Bedoeling was het creëren van een bron waarin de BJJ centraal staat om zo de bekendheid van de BJJ te vergroten. Aanleiding voor de wet was de behoefte aan een integrale regeling betreffende de materiële en formele aspecten van het verblijf van jeugdigen in JJI's. De minister van Justitie bepaalt per jeugdinrichting de mate van beveiliging. Vóór invoering van de BJJ was er in de wetgeving geen onderscheid in de mate van beveiliging. In een verblijfs- en behandelplan wordt onder andere het dagprogramma uitgewerkt. Regels en uitgangspunten van het verblijf in de inrichting vinden hun basis in de BJJ. Geprobeerd wordt de 'normale leefsituatie' zoveel mogelijk te benaderen. Het streven naar verblijf op de groep is soms moeilijk haalbaar als gevolg van personeelsproblemen. Groepen worden daardoor gesloten en jongeren verblijven (veel) op de kamer. De BJJ stelt ook regels ten aanzien van ordemaatregelen, disciplinaire straffen en controle, en gebruik van geweld. De BJJ geeft overzicht van de mogelijkheden die de inrichting heeft om inbreuk te maken op de grondrechten van de jeugdige ten behoeve van controle of het toepassen van geweld. Ter voorkoming van ongeoorloofde inbreuk op deze grondrechten en om te checken of de overheid haar verplichtingen nakomt, heeft de jongere de mogelijkheid op formele wijze zijn stem te laten horen: inspraak en beklagrecht.¹³ STP's zijn een nieuw element in tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende straffen en maatregelen. Uit evaluatie blijkt er een spanningsveld te bestaan tussen de wenselijkheid van duidelijke regels enerzijds en behoefte aan voldoende ruimte voor passend pedagogisch handelen anderzijds (zie hiervoor het onderzoek naar de implementatie van de BJJ). Er moet kritisch gekeken worden naar de werkbaarheid van de BJJ, maar ook naar de vaardigheden van en de eisen die worden gesteld aan het personeel van de inrichting. Toch kan al naar een paar jaar gesteld worden dat de wet aardig lijkt te functioneren. Door bezuinigingen vindt er een verschuiving plaats in de richting van het penitentiaire recht voor volwassenen. De

¹³ Zie van den Bogaard et al. (2003) voor klachtrecht en de mate waarin JJI-jongeren (psychologisch) in staat zijn een klacht in te dienen.

bezuinigingen staan op gespannen voet met de uitgangspunten van de BJJ. De doelstellingen opvoeding en resocialisatie mogen niet uit het oog verloren worden. Met het inwerkingtreden van een reparatiewet zal de BJJ op tal van punten redactionele wijzigingen ondergaan. De minister van Justitie en de staatssecretaris van VWS zijn van plan de samenplaatsing van civielrechtelijke en strafrechtelijke jongeren te beëindigen.¹⁴ Hoewel dit nog even zal duren, is er een voorlopig einde gekomen aan een lange discussie.

Enigszins van een andere orde is een bijdrage waarin wordt ingegaan op de behandeling in JJI De Doggershoek (Middel, 2003). Aangegeven wordt hoe de dubbele taak - opvoeding én (her)opvoeding, werken aan toekomstperspectief - gestalte krijgt. Opvallend is het lage aantal beklagzaken, die te maken hebben met aard van opvoeding en behandeling. Gesteld wordt dat het belangrijk is het opvoedkundig proces te laten functioneren binnen de grenzen van de wet. Het opvoedkundige proces moet niet worden 'weggejuridiseerd'. Jongeren worden vaardigheden aangeleerd die bijdragen aan de afname van het probleem; klachten van jongeren worden zo bespreekbaar. Deze vaardigheden hebben jongeren later nodig in de maatschappij. De tijd moet leren of het geringe aantal beklagzaken inderdaad gevolg is van de opvoedkundige aanpak in De Doggershoek.

4.8. Verblijfsduur

De verblijfsduur van jongeren varieert sterk, onder meer door toedoen van de plaatsingstitel. Verblijf in het kader van voorlopige hechtenis en jeugddetentie duurt aanmerkelijk korter dan in het geval van een OTS of PIJ. Niet voor iedereen duurt de voorlopige hechtenis of de jeugddetentie even lang. Ook is er variatie in verblijfsduur onder OTS-ers en PIJ-ers. Voor begeleiding en behandeling is dit een lastige zaak. Niet alleen voor de inrichtingen die een bepaalde behandelduur voorstaan, zoals Den Engh, die twee jaar of voor de veelplegers anderhalf jaar noodzakelijk acht (Den Engh, 2003; Jonker, 2004), maar ook voor de inrichtingen die programma's aanbieden met verschillende modules, vormen van dagbesteding, onderwijs enz.. Zij moeten op maat aanbieden aan steeds weer nieuw binnenkomende jongeren, die vervolgens niet allemaal even lang blijven.

Wat de optimale verblijfs- of behandelduur is weten we niet. Daar is voor zover bekend in Nederland geen onderzoek naar gedaan. Slot heeft in het verleden geopperd dat er vermoedelijk een behandelplafond is, hetgeen inhoudt dat behandeling tot een zeker moment invloed heeft en resultaat boekt, maar na een bepaalde periode niet meer werkt en de eerder bereikte uitkomsten misschien wel teniet doet. Of dat plafond er werkelijk is en op welke hoogte dat dan ligt, weten we niet. Over het algemeen wordt gesteld dat residentieel verblijf niet te lang mag duren. Voor verblijf in geslotenheid met andere (delinquent) jongeren geldt dat eens te meer, onder andere vanwege het gevaar van besmetting (ook wel aangeduid met 'deviancy training' of 'iatrogenic effect', ofwel ziekmakend effect) (Dishion et al., 1999). Zulke negatieve effecten zouden overigens wel beperkt kunnen worden door goed geleide programma's met duidelijk positieve bestanddelen (Dryfoos, 1991). Niettemin wordt nog altijd het standpunt gehuldigd dat het verblijf zo kort mogelijk zou moeten zijn. In dat verband opmerkelijk is het onderzoek van McMackin et al. (2004), dat uitwees dat de recidive van jongeren in een kleinschalige gesloten voorziening in Massachusetts (24 bedden) kleiner was bij een verblijf van langer dan elf maanden dan bij een korter verblijf. Het ging hier overigens om jongeren van wie de criminaliteit als chronisch wordt gekenschetst. Langdurige en intensieve behandeling met een sterke focus op het gezin behaalde verhoudingsgewijs betere resultaten dan kortere behandeling en was daarmee op termijn ook goedkoper. De

¹⁴ Inmiddels is deze aanpassing in gang gezet.

onderzoekers berekenen een besparing van ruim 18,7 miljoen dollar voor een groep van 75 persistente delinquenten.

4.9. Populatie en doelgroepen

De realiteit in de JJI's is dat veel verschillende groepen kunnen worden onderscheiden. Genoemd worden: jongeren met (ernstige) psychiatrische stoornissen, zwakbegaafde jongeren, meisjes, implicaties van jongens én meisjes (co-educatie) en etnische/culturele groepen. Maar ook de PIJ-ers of de OTS-ers kunnen worden onderscheiden (zie hiervoor de paragraaf over samenplaatsing). Gesuggereerd wordt dat deze groepen een aparte, 'eigen' benadering en behandeling verdienen. Niet duidelijk is of dat gebeurt en al helemaal niet met welk resultaat. Overigens is er in de publicaties vanaf 2000 nauwelijks specifieke aandacht voor allochtone jongeren in JJI's, behalve dat er in statistische overzichten melding wordt gemaakt van oververtegenwoordiging van bepaalde groepen.¹⁵ Evenmin is er expliciete aandacht voor poli- en /of excessief middelengebruik of 'dubbeldiagnose'.¹⁶

Meisjes

In vergelijking met jongens verblijven meisjes voornamelijk op civielrechtelijke titel in JJI's. Daarin weerspiegelt zich dat de psychosociale en gedragsproblematiek van meisjes anders is dan wel anders geduid wordt dan die van jongens (Mertens et al., 1998; Bouw & Zutt, 2001). Dit brengt de vraag met zich mee in hoeverre dit noopt tot een andere, aangepaste wijze van behandeling en bejegening. De opvattingen daarover lijken verdeeld. Onderzoekers die zelfwaardering en authenticiteit van meisjes in JJI's hebben onderzocht, adviseren om in de behandeling expliciet aandacht te besteden aan verbetering van bepaalde competenties (Van Pinxteren en Brugman, 2004). Zij stelden vast dat het niveau van zelfwaardering van meisjes in JJI's lager ligt dan bij meisjes in een Nederlandse, niet-delinquente normgroep van meisjes. Hetzelfde geldt voor de zelfevaluatie van competentiedomeinen 'gedrag en geweten', 'hechte vriendschap' en 'fysieke verschijning'.

Soortgelijke uitkomsten worden gerapporteerd in buitenlands onderzoek (Hazlett, 2002). Meisjes rapporteren meer wegloupedrag en zijn vaker slachtoffer van seksueel en lichamelijk geweld. Verhoudingsgewijs meer meisjes melden meer problemen met boosheid en zijn om die reden meer geïnteresseerd in 'anger management' dan jongens. In dat opzicht lijkt een specifieke behandeling aangewezen.

Licht verstandelijk gehandicapten

Dossieronderzoek naar achtergronden en kenmerken van licht verstandelijk gehandicapten (LVG) om zo de prevalentie van deze groep jongeren in de JJI-populatie vast te stellen, wordt bemoeilijkt door het grote aantal verschillende diagnostische instrumenten dat wordt gebruikt, en door het ontbreken van IQ-scores in een vijfde van de dossiers (DJI, 2005). Over sociale redzaamheid was helemaal niets te vinden. Vermoed wordt dat 8% van de JJI-populatie functioneert op licht verstandelijk beperkt niveau (IQ beneden de 70). Een kwart functioneert op zwakbegaafd niveau (IQ tussen den 70 en 85). Dat is veel meer dan bij de totale jeugdpopulatie. De meeste LVG-jongeren kampen met ernstige problemen (excessief middelengebruik, psychopathologie, zelfbeschadiging). Daardoor heeft deze groep behoefte aan specifieke, op hun kenmerken en hulpvraag toegesneden zorgvoorzieningen. Het geschatte aantal LVG-jongeren komt aardig overeen met het aantal voor LVG-jongeren aangewezen plaatsen in de JJI's. Overigens wordt – opmerkelijk genoeg - gevonden dat er op

¹⁵ Amerikaans onderzoek laat zien dat jongeren uit minderheidsgroepen na detentie vaker recidiveren dan na verblijf in een behandelinstelling (Gordon et al., 2000). Bij blanke jongeren is dat verschil niet vastgesteld.

¹⁶ Amerikaans onderzoek laat zien dat gericht onderzoek voor deze groep op basis van correcte diagnostiek goede aanknopingspunten biedt voor effectieve behandeling van gedragsstoornissen (Rogers et al., 2004).

het gebied van de indicatiestelling voor LVG'ers geen consensus of richtlijnen bestaan met betrekking tot de vraag wanneer en met welke tests of schalen een eventuele lichte verstandelijke beperking dient te worden vastgesteld.

Psychiatrische stoornissen

Al heel lang wordt gewezen op het feit dat veel jongeren in JJI's te kampen hebben met psychiatrische stoornissen (Vreugdenhil, 2003; 2005). Gesteld wordt bovendien dat niet adequaat wordt geselecteerd voor de PIJ. Dit geldt ook voor jongens met internaliserende stoornissen, ADHD, psychotische symptomen en/of psychiatrische co-morbiditeit. Er zijn aanwijzingen dat behandelprogramma's, bestaande uit een combinatie van psychofarmacologische, gedragstherapeutische, en multi-systemische interventiestrategieën effectief zijn bij de gedragsgestoorde jeugdigen met of zonder psychiatrische co-morbiditeit. Omdat zeer veel ernstig delinquente jongens lijden aan psychiatrische stoornissen die behandeling behoeven, zou het jeugdstrafrechtstelsel nauw verweven moeten zijn met geestelijke gezondheidszorg voorzieningen. Alle tot jeugddetentie of een PIJ veroordeelde jongeren zouden psychiatrisch onderzocht moeten worden; ook zou voor hen een behandeltraject voor de lange termijn opgezet moeten worden. De mate van psychosociaal disfunctioneren moet bepaald worden aangezien dit, en niet zozeer de psychiatrische stoornis op zich, belangrijk is voor de behandeling. Het aanbieden van geïntegreerde behandelmodules met een vervolgetraject is mogelijk zowel klinisch als financieel het gunstigste scenario ter voorkoming van gewelddadige recidive. Om te kunnen onderzoeken of bepaalde psychiatrische stoornissen bij ernstig delinquente jeugdigen samenhangen met gewelddadige criminele recidive, is follow-up onderzoek naar criminele carrières van de deelnemers nodig. In 2003 is 4% van de totale populatie jongeren in een JJI doorverwezen naar jeugdforensische poliklinieken (Nievers & Kloosterman, 2004). Dit percentage is niet gelijk aan het aantal jongeren in JJI dat lijdt aan een psychiatrische stoornis en bij wie jeugdpsychiatrische expertise gewenst is. Het bieden van juiste zorg aan deze jongeren staat of valt met een goede voordeurpolitiek. Alle jongeren zouden gescreend moeten worden en goede overacht is eveneens van belang. Voor continuïteit van zorg is een nog betere afstemming en samenwerking met de ketenpartners noodzakelijk. Voorwaarden voor geslaagde samenwerking tussen JJI's en de kinder- en jeugdpsychiatrie zijn uniforme *screening*, heldere taakafbakening, creëren van betrokkenheid op alle niveaus, het uitdrukkelijk betrekken van groepsleiding, het inbouwen van systematische overleg- en evaluatiemomenten, en regionalisering. ADHD wordt nog te weinig onderkend, terwijl het een eenvoudig en effectief te behandelen stoornis is (Vreugdenhil, 2005). De recidive zal dalen wanneer jongeren door behandeling beter planmatig kunnen denken en minder impulsief handelen. We moeten af van het idee dat behandeling van ernstig delinquente jeugdigen zo lang mogelijk binnen een gesloten instelling en binnen een bepaalde tijdsduur dient plaats te vinden, aldus de auteurs. Ook benadrukken zij het belang van ruimere door- en terugplaatsingsmogelijkheden. De duur van behandeling zou ten slotte bepaald moeten worden door feitelijk gedrag en niet door duur van de straf.¹⁷

Jeugdige zedendelinquenten

Jonge zedendelinquenten zijn op een aantal gebieden te onderscheiden van niet-zedendelinquenten, maar op andere gebieden zijn er veel overeenkomsten (Van Wijk, 2005). Als zodanig vormen jeugdige zedendelinquenten een heterogene groep. Vooral aanraders en

¹⁷ Een soortgelijk pleidooi is te vinden in een rapport van de Office of Child Advocate (2004). Zie ook Caldwell et al. (2006).

verkrachters plegen ook andere, niet-zedendelicten (generalisten), terwijl kindmisbruikers zich veelal beperken tot zedenmisdrijven (specialisten). Etnische achtergrond is een belangrijk element binnen de groep zedendelinquenten. Allochtone jongeren zijn vooral te vinden in de groep generalisten, autochtone jongeren zijn oververtegenwoordigd bij specialisten. De consequentie hiervan is dat afhankelijk van het type pleger en zijn eigen ontwikkelingsachtergrond een daarop toegesneden bejegening en behandeling noodzakelijk is. Als speciaal aandachtspunt wordt genoemd: het voorkomen van pervasieve ontwikkelingsstoornis bij voornamelijk misbruikers van kinderen. Goede en zorgvuldige diagnostiek door getrainde professionals is noodzakelijk, evenals op maat gesneden behandelaanbod. Zie ook het in paragraaf 4.4 genoemde onderzoek van Hendriks.

PIJ-jongeren

Een andere subgroep wordt gevormd door de jongeren die in het kader van een PIJ-maatregel in een JJI verblijven. Meer inzicht is wenselijk in achtergronden en kenmerken van jongeren bij wie een PIJ-maatregel is geadviseerd en opgelegd (Duits & Harkink, 2001). Geldt de PIJ als ultimum remedium? In juridisch kader en de context van maatschappelijke veiligheid lijkt dit laatste buiten kijf te staan, maar het begrip ‘ultimum remedium’ wordt door de rechtbank ook gebruikt in behandel- of opvoedkundige betekenis. In dat geval is minder duidelijk of er wel sprake is van een ‘remedium’. Het is niet zeker of behandeling voor jeugdigen met een duidelijke psychopathie wel soelaas biedt. Het lijkt aangewezen om landelijk meer duidelijkheid en uniformiteit te verkrijgen over indicatie, effect en inhoudelijke toetsing van de verstrekkende en kostbare PIJ-maatregel.

Een eerste bestudering van dossiers maakt duidelijk dat *follow-up* onderzoek van grote relevantie zou zijn voor het plaatsings-, behandel- en nazorgbeleid bij jeugdige delinquenten (Van Domburgh, 2002). Zulk onderzoek wordt zeker haalbaar geacht, maar zal geruime tijd in beslag nemen. Dit wordt onderschreven door DJI (2002). Er ligt een schat aan gegevens in de reeds verzamelde PIJ-dossiers. Deze waardevolle informatie zou op een gestandaardiseerde wijze moeten worden vastgelegd in een elektronisch databestand. Dit kan van groot belang zijn voor beleid en onderzoek in de sector JJI.

Onderzoek naar de hantering van de wettelijke criteria voor toepassing van een PIJ-maatregel en de vraag hoe het hulpverleningscriterium en het gevaarscriterium zich tot elkaar verhouden, maakt duidelijk dat vaak andere factoren dan de drie PIJ-criteria de doorslag lijken te geven bij het PIJ-advies (Steven & van Marle, 2003). Dat zijn met name de justitiële achtergrond, de eerdere hulpverleningscontacten, de stoornis en het recidivegevaar. In slechts zes van de vijftien bestudeerde gevallen (het ging om een kleine steekproef) werd voldaan aan alle drie de criteria voor oplegging van de PIJ-maatregel. Het tweede criterium waaraan voldaan moet zijn wil een PIJ-maatregel geadviseerd kunnen worden (‘het gevaarscriterium’), wordt vaak zeer slecht of niet omschreven door de gedragsdeskundige in de rapportage Pro Justitia. Hoewel de gedragsdeskundigen in bijna alle gevallen het derde criterium wel beschrijven (‘het hulpverleningscriterium’), ontstaat de indruk dat de PIJ toch vaak wordt geadviseerd en opgelegd terwijl niet alle andere middelen zijn uitgeput. Het hulpverleningscriterium legt dus een groot gewicht in de schaal bij het adviseren van een PIJ-maatregel door gedragsdeskundigen.

4.10. Bijzondere voorzieningen

Sinds een aantal jaren kent ons land de modaliteit Nachtdetentie, een vorm van voorlopige hechtenis waarbij jongeren 's nachts in de inrichting verblijven en overdag naar school of werk gaan. Na een eerder experiment in Amsterdam en Rotterdam is in 2003 besloten Nachtdetentie uit te breiden en landelijk in te voeren. Een recente evaluatie (Bos & Mehciz, 2001) laat zien dat de instroom eind 2004 was toegenomen tot ruim vijftig per kwartaal en

daarna terugliep naar ongeveer twintig jongeren per kwartaal (eind 2005). Jongeren die in nachtdetentie hebben gezeten zijn positief over het feit dat zij hun dagbesteding hebben kunnen voortzetten. In 6% van de gevallen werd de modaliteit nachtdetentie omgezet in reguliere voorlopige hechtenis, omdat de betrokken jongeren zich niet aan de voorwaarden hielden.

Een andere bijzondere voorziening is de Glen Mills School (GMS). Alhoewel geen JJI vermelden we hier toch enkele uitkomsten van een programma-evaluatie van de Glen Mills School (GMS) (Hilhorst & Klooster, 2004), aangezien de jongeren die naar GMS worden gestuurd in velerlei opzicht vergelijkbaar zijn met de jongeren die in JJI's worden geplaatst. Verschillende kernelementen van het programma zijn nog niet aan breed wetenschappelijk onderzoek onderworpen en niet gebaseerd op empirisch onderzoek bij deze doelgroep. Dit betekent dat de kernelementen van GMS niet gebaseerd zijn op vigerende theorieën, noch op *evidence-based* programma's. Dit betekent dat er geen redenen zijn om aan te nemen dat GMS het doel bereikt, maar ook geen motieven om aan te nemen dat het niet werkt. Aanbevolen wordt om teneinde de effectiviteit van GMS te bevorderen, de aandacht te richten onderdelen die (nog) niet in sterke mate in programma aanwezig zijn. GMS dient te overwegen zaken waarvan uit de literatuur blijkt dat ze effect hebben op de vermindering van recidive, op te nemen in het programma. Genoemde uitkomsten staan enigszins in contrast met die van eerder onderzoek (Van den Bogaart et al., 2003). Op dat onderzoek is later methodologische kritiek gekomen, op grond waarvan uitspraken over effectiviteit niet verantwoord worden geacht (Van der Laan et al., 2004).

De theorie van GMS is nadien verder uitgewerkt (Glen Mills School, 2006). Het programma benadert delinquent gedrag van jongeren in groepsverband vanuit het perspectief van de groep. Uitgangspunt is daarbij het sociologische perspectief dat delinquent gedrag niet als stoornis of afwijking betitelt, maar als resultaat van aangeleerde groepscode. Invloed van de groep kan methodisch worden ingezet om een versnelde ontwikkeling in gang te zetten, waarbij jongens individueel leren en experimenteren met ander gedrag. Beschreven wordt in hoeverre GMS aansluit bij de *What Works*-beginselen.

In afstudeeronderzoek is gekeken naar de korte termijn effecten van GMS (Gerritsen, 2005). Het succes van het programma lijkt te liggen in een combinatie van elementen. GMS legt nadruk op belonen van gewenst gedrag en stimuleert pro-sociaal gedrag. Deze positieve invloed staat lijnrecht tegenover de invloed die jeugddetentie heeft gehad op de jongere. De conclusie luidt dat door een combinatie van leerprocessen met cognitieve processen die onder invloed van het programma plaatsvinden, pro-sociaal gedrag geïnternaliseerd wordt. Hierdoor vindt attitudeverandering plaats ten opzichte van zelfverantwoordelijkheidsgevoel en zelfbeeld. Er is een grote kans dat jongeren deze attitudes op lange termijn behouden, hetgeen de recidivekans verkleint. Voor de jongeren voor wie GMS niet werkt, geldt waarschijnlijk dat andere factoren zoals geestesstoornissen belemmerend werken.

In ander afstudeeronderzoek wordt ingegaan op de vraag of de methodiek van GMS inbreuk maakt op verschillende fundamentele nationale en internationale (grond)rechten (Diederer, 2004). Deze vraag wordt bevestigend beantwoord. Er is onvoldoende legitimatie middels wettelijke grondslagen.

4.11. Nazorg

Het belang van nazorg na verblijf in een JJI wordt al enige tijd onderkend (zie ook Boendermaker, 1999 en Harder et al., 2005). Daartoe is een convenant ondertekend. De Raad voor de Kinderbescherming als casusregisseur en de JJI's als 'leverancier' van jeugdigen dienen gezamenlijk jeugdreclassering opdracht te geven tot verlenen van nazorg aan individuele jeugdigen (zie Volf, 2005). De JJI en jeugdreclassering zijn gezamenlijk

verantwoordelijk voor inhoud en uitvoering van de nazorg. De Raad heeft een toezichthoudende taak. Alledrie partijen signaleren knelpunten waar het gaat om samenwerking. Over concrete oplossingen verschillen zij van mening. De organisaties functioneren vaak als eilanden zonder in te zien dat er een doel is dat gezamenlijk bereikt moet worden. De overheid heeft hierin een belangrijke taak en zou goede randvoorwaarden als adequate en transparante regelgeving moeten creëren.

Dat nazorg belangrijk is blijkt ook uit de uitkomsten van onderzoek naar Boot Camps, de op militaire leest geschoeide programma's in de Verenigde Staten (Kurlychek & Kempinen, 2006).¹⁸ Deze doorgaans in kampementen uitgevoerde programma's laten in vergelijking met regulier geëxecuteerde gevangenisstraffen redelijke resultaten zien wanneer de nadruk niet licht op orde, tucht en discipline, maar aandacht wordt geschonken aan opleiding en training, en aan nazorg (zie ook MacKenzie et al. 2001; Wilson et al, 2005; Van der Woude, 2006).

4.12. Lichamelijke en geestelijke gezondheid

Hoge incidentie van somatische problemen in de JJI's (Van de Stegge et al., 2001). Met name aandoeningen aan het bewegingsapparaat en spijsverteringsorganen worden frequent geconstateerd. Voorts is er een hoge incidentie van huidproblematiek en klachten aan het zenuwstelsel. Bij binnenkomst wordt bij veel jongeren astma, hooikoorts en bekende allergieën gediagnosticeerd. Meisjes doen vaker een beroep op medische zorg dan jongens, maar het verschil is niet altijd groot (zie ook (Schaffner, 2005). De medische zorg ziet er in de JJI's verschillend uit, zowel wat betreft inhoud als organisatie van de zorg. De verschillen uiteten zich het meest in formatieruimte voor de diverse medische hulpverleners. Huisartsen die bereid zijn te werken als exclusieve instellingsarts zijn soms moeilijk te vinden. Grootste verschillen tussen inrichtingen hebben betrekking op het takenpakket van de instellingsverpleegkundigen. De inrichtingsfilosofie wordt als belangrijkste verklaring hiervoor genoemd. De toegang tot medische zorg in de JJI's wordt als laagdrempelig gekenschetst.

Ander onderzoek naar de lichamelijke en geestelijk gezondheid van jongeren is niet aangetroffen. Er is wel enig buitenlands onderzoek naar depressies en zelfdoding (Mace et al., 1997) en naar zelfbeschadiging en zelfdoding (Penn et al., 2003) (zie ook Goldson, 2002, en Harvey, 2007). In dat verband wordt ook gewezen op het belang van achterhalen van eventueel misbruik en verwaarlozing en klachten van depressieve aard in het verleden, omdat dit kan leiden tot aanpassingsproblemen in de inrichting en eisen stelt aan de behandeling (Gover et al., 2004; Gover, 2004).

4.13. Klimaat, personeel en organisatie

In deze laatste paragraaf besteden we aandacht aan enkele aspecten die te maken hebben met de 'voorzieningenkant' van de JJI's. We bekijken of de literatuur iets zegt over de betekenis van het sociale klimaat in de inrichting, over personeel en hun opvattingen en attitudes, en over het type organisatie.

Sociaal klimaat

In paragraaf 5.3 is onderzoek genoemd van Langdon et al.(2004), dat aandacht besteedt aan de perceptie van het sociale klimaat in inrichtingen. Jongeren oordelen negatiever over gesloten voorzieningen en het sociale klimaat in die inrichtingen dan medewerkers, en zijn zij, evenals medewerkers, minder negatief over het klimaat in open inrichtingen. De inrichtingscultuur heeft ook invloed op de behandelresultaten. De uitkomsten zijn beter als

¹⁸ Den Engh en de Glen Mills School worden wel gezien als Nederlandse versies van de Amerikaanse Boot Camp.

jongeren vinden dat zij passen in die cultuur en het sociale klimaat daarom positief beoordelen (Sproule, 2003).

Opvattingen personeel

Als het gaat om het spanningsveld tussen zorg en veiligheid, geven medewerkers aan graag te werken aan positieve zaken (Van Vugt, 2003). Zij willen niet dat het accent al te zeer op straffen komt te liggen. Zij willen meehelpen aan resocialisatie en niet zozeer straffen. Amerikaans onderzoek laat zien dat dit ook geldt voor de leiding van jeugdinrichtingen. Zij willen vasthouden aan rehabilitatie, reïntegratie en resocialisatie (Catei et al., 2003). Zij verschillen hierin van de leiding van inrichtingen voor volwassenen. Zij passen hun opvattingen niet aan onder druk van maatschappelijke discussies en politieke opvattingen. Andere 'voorspellers' voor een dergelijke opvatting zijn de periode dat werkzaam is in jeugdinrichtingen, de mate van ervaren stress in het werk en de salariëring (zie ook Auerbach et al., 2003). Langer werkzaam, minder stress en betere salariëring maken dat men meer belang hecht aan zorg (rehabilitatie). Staf die hecht aan zorg ontleent ook meer bevrediging aan het werk. Meer ervaring brengt ook met zich mee dat men zich veiliger voelt (Tipton, 2002; Harvey, 2007). Maar als de werkomstandigheden niet goed zijn, neemt het gevoel van veiligheid af. Vrouwelijke stafleden voelen zich overigens minder veilig dan hun mannelijke collega's. De moeilijke werksituatie en de daarmee gepaard gaande stress kunnen er voor zorgen dat medewerkers eerder omkijken naar ander werk. Met name conflicten en spanningen met leidinggevenden dragen daaraan bij.

Opvattingen van medewerkers worden ook bepaald door individuele kenmerken (Mitchell et al., 1999). Zo ervaren vrouwelijk stafleden en medewerkers uit minderheidsgroepen in jeugdinrichtingen minder seksuele of raciale vijandigheden. Tegelijkertijd hebben allochtone medewerkers positievere opvattingen over de jongeren. Dat vertaalt zich ook in hun omgang met de jongeren. Vrouwen en hoger opgeleiden zijn niet meer zorg- of behandelingsgeoriënteerd. Op deze punten onderscheiden inrichtingen voor jeugdigen zich van die voor volwassenen. Mogelijk omdat jeugdinrichtingen een langere traditie kennen van het in dienst hebben van vrouwelijk en allochtoon personeel en een meer zorg georiënteerde doelstelling kennen.

Wel is het zo dat opvattingen van personeel over jongeren, zorg en veiligheid samenhangt met hun positie en functie in de jeugdinrichting (Gordon, 1999). Behandelaars opteren meer voor rehabilitatie en resocialisatie, de medewerkers met beveiligingstaken hechten meer aan het straffende element.

Ziekteverzuim

In eerdere paragrafen is enkele keren het hoge ziekteverzuim onder personeel in de JJI's aan de orde gesteld en welke consequenties dat kan hebben, zoals langer ingesloten worden op de kamer en minder activiteiten in het kader van het dagprogramma. DJI heeft in dat verband gekeken naar de verschillen tussen inrichtingen met hoog (meer dan 8,5%) en met laag (minder dan 8,5%) verzuim (alle inrichtingen, dus niet alleen JJI's) en vastgesteld welke aspecten en oorzaken van verzuim door de organisaties te beïnvloeden zijn (DJI, 2001; Wolfswinkel, 2002).

Rijksinrichtingen en particuliere inrichtingen

In Nederland kennen we naast het onderscheid 'behandel- en opvanginrichting' ook particuliere als rijksinrichtingen. Alhoewel er verschillen zijn tussen beide typen JJI (rijk en particulier), is het beleidskader hetzelfde en is ook op beide inrichtingstypen de BJJ van toepassing. Voor zover bekend is er in Nederland geen onderzoek gedaan naar verschillen in functioneren en uitkomsten tussen rijks- en particuliere inrichtingen.

In de Verenigde Staten is het onderscheid tussen particuliere en rijksinrichtingen van een andere orde en heeft andere wortels. De particuliere (*private*) inrichtingen zijn niet zozeer terug te voeren op maatschappelijke organisaties met vaak een confessionele achtergrond, die zich het lot van minder bedeelden aantrokken, maar hangt samen met opvattingen dat het bedrijfsleven dezelfde of kwalitatief betere en efficiëntere producten en zorg kan leveren. Het aantal private ondernemingen is het afgelopen decennium sterk gegroeid. Onderzoek laat zien dat de angst niet terecht is dat particuliere inrichtingen vanwege het winstoogmerk in kwaliteit onderdoen voor overheidsvoorzieningen (Armstrong & MacKenzie, 2003). Voorstanders van privatisering vinden het een gezonde concurrentie voor de public sector, die overigens veel mismanagement kent. In de wijze van functioneren zijn weinig verschillen gevonden, maar wel op het gebied van 'gebouwelijke' kenmerken en capaciteit. Private instellingen zijn over het algemeen wat kleiner, wat overigens door de jongeren als positief ervaren wordt. De private sector opereert flexibeler. De gebouwen zijn vaak nieuw. Jongeren ervaren hier meer structuur en minder gevaren. Zowel in particuliere als overheidsvoorzieningen is het soort programma doorslaggevend voor de wijze waarop de kwaliteit van de voorzieningen (omgeving) wordt beoordeeld. Jongeren vinden een traditionele aanpak minder veilig dan een niet-traditionele aanpak. Ander onderzoek bevestigt deze verschillen (Styve, 2001). Particuliere voorzieningen zijn kleiner en kennen intensievere opnameprocedures. Er zijn aanwijzingen dat jongeren met minder ernstige delicten in particuliere voorzieningen terecht komen en jongeren met ernstiger delicten in rijksinrichtingen. Medewerkers zijn jonger, hebben minder werkervaring en zijn minder lang in dienst. Jongeren en medewerkers oordelen niet anders over particuliere of rijksinrichtingen als het gaat de kwaliteit van voorzieningen en omgeving (zie ook Nyhan, 2002).

6. Geraadpleegde literatuur

Acoca, L. (1998). Outside/inside: the violation of American girls at home, on the streets, and in the juvenile justice system. *Crime & Delinquency* 44, 4, 561-589.

Administration, U. S. A. a. M. H. S. (2000). *Substance abuse treatment in adult and juvenile correctional facilities: findings from the Uniform Facility Data Set*. Washington DC..

Arends, M. L. A. (2003). Cure, Care and Control?: Een verkennend onderzoek naar nazorg en terugvalpreventie bij jeugdige zedendelinquenten. Den Haag, Dienst Justitiële Inrichtingen: 86.

Arkenau, S. (2001). Verpieteren achter de tralies. *OI25*, 5, 8-10.

Armstrong, G. S. & D. L. MacKenzie (2003). Private versus public juvenile correctional facilities: do differences in environmental quality exist? *Crime & Delinquency* 49, 4, 542-563.

Arts, N., H. B. Ferwerda, et al. (2005). *Zware jongens gevolgd. Een benchmark voor de G4 met bijzondere aandacht voor Den Engh en de Glen Mills School*. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke.

Aryna, N. et al. (2005). *Keystones for Reform. Promising juvenile justice policies and practices in Pennsylvania*, Youth Law Center.

Auerbach, S. M., B. G. Quick, et al. (2003). General job stress and job-specific stress in juvenile correctional officers. *Journal of Criminal Justice*, 31, 25-36.

Barman, N. (2005). Transitional Outpatient Treatment Program Design for Juveniles Ages. *Dissertation Abstracts International*, 65, 10.

Bartels, A. A. J. (2001). Behandeling van Jeugdige delinquenten volgens het competentiemodel. *Kind en Adolescent* 22, 4, 211-226.

Beenker, L. G. M. & B. Bijl (2003). Van invoering naar uitvoering. Een eerste evaluatie van de implementatie van het competentiemodel in vier justitiële jeugdinrichtingen. Duivendrecht: PI Research.

Berg, M. F. M. van den. & P. Vlaardingbroek (2005). *Jeugdzorg. De Wet op de Jeugdzorg toegelicht*. Den Haag: Sdu uitgevers.

Berg, M. v. d. (2005). Jeugdzorg of jeugdhulp: een wereld van verschil? *Panopticon*, 6, 8-24.

Bernasco, W. (2001). *Trajectvorming in en rond de justitiële jeugdinrichtingen*. Den Haag: WODC.

Bernasco, W. (2001). *Trajectvorming in en rond de justitiële jeugdinrichtingen*. Den Haag: WODC.

Binsbergen, M. H. van (2003). *Motivatie voor behandeling*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Boendermaker, L. (1998). Eind goed al goed? De leefsituatie van jongeren een jaar na vertrek uit een JBI. Den Haag, WODC.

Boendermaker, L. (1999). *Justitiële behandelinrichtingen voor jongeren: Populatie en werkwijze*. Utrecht: Garant.

Boendermaker, L. (2001). Behandeling van antisociaal gedrag in justitiële behandelinrichtingen voor jongeren. *Kind en Adolescent* 22, 4, 242-256.

Boendermaker, L. (2005). Crisisplaatsingen in de opvanginrichtingen. *Proces*, 84, 3, 90-97.

Boendermaker, L., W. Bruinsma, et al. (2006). *Met meer op één kamer? Meerpersoonskamers in justitiële jeugdinrichtingen*. Utrecht: NIZW.

Boendermaker, L., K. Eijgenraam, et al. (2004). *Crisisplaatsingen in de opvanginrichtingen*. Utrecht: NIZW.

Boendermaker, L., M. van de Steege, et al. (2005). *Straf of civiel?: Een verkennend onderzoek naar jeugdigen die in het kader van voorlopige hechtenis in een opvanginrichting geplaatst worden, en bij wie de zaak civielrechtelijk wordt afgedaan*. Utrecht: NIZW.

Boendermaker, L. & T. van Yperen (2002). *Kansen in de keten. Een gemeenschappelijk referentiekader voor de justitiële jeugdinrichtingen* Utrecht: NIZW.

Bogaard, M. van de, E. Elbers, et al. (2003). Waarom tehuisjongeren (g)een klacht indienen. *Kind en Adolescent*, 24, 2, 64-76.

Bogaart, P. H. M. van den, K. Mesman Schulz, et al. (2003). *De Glen Mills School. Onderzoeksresultaten betreffende de achtergronden van de studenten en de behandelingsresultaten*. Groningen: E&M Syntax.

Booij, Y. & M. Berger (2002). *Youth at risk, Coaching for Communities. Methodiekb beschrijving van een programma voor risicjongeren*. Utrecht: NIZW.

Boon, A. and Z. Haijer (2006). *Een vasthoudende behandeling. Orthopsychiatrie: ontwikkeling, methodieken, dilemma's*. Amsterdam, Uitgeverij SWP.

Bos, J. & M. Mehciz (2001). *Evaluatie Nachtdetentie*. Amsterdam: Regioplan Onderzoek Advies en Informatie.

Bouw, M. & F. Zutt (2001). *Het lijkt hier wel een gevangenis!. Een inventariserend onderzoek naar meisjes in de justitiële jeugdinrichting R.I.J. De Doggershoek*. Amsterdam Vrije Universiteit.

Bransen, M. & L. van Leeuwen (2006). Drinken en blowen in de jeugdhulpverlening. Straffen of begeleiden? *Sozio*, 68, 22-26.

Bruning, M. R., T. Liefwaard, et al. (2004a). *Rechten in Justitiële Jeugdinstellingen. Evaluatie Beginselenwet Justitiële Jeugdinstellingen*. Amsterdam: Amsterdams Centrum voor Kinderstudies.

Bruning, M. R., T. Liefwaard, et al. (2004b). Rechtswaarborgen voor OTS-ers in justitiële jeugdinstellingen. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 26, 207-216.

Bruning, M. R., T. Liefwaard, et al. (2005a). Jongeren en hun rechten in justitiële jeugdinstellingen geëvalueerd. *Sancties*, 1, 17-32.

Bruning, M. R., T. Liefwaard, et al. (2005b). Jongeren in justitiële jeugdinstellingen: wat vinden zij van hun rechten? *Proces*, 3, 114-121.

Bulten, E. (2004). Psychische stoornissen jeugdige gedetineerden. *Tijdschrift voor Criminologie*, 46, 3, 273-279.

Bussel, M. van (2004). 'Opvoeden -grenzen stellen- is onderdeel van behandeling'. *Perspectief*, 12, 6, 12-13.

Bussel, M. van (2004). 'Schaf Justitiële Jeugdinstellingen af en maak er zorginstellingen van'. *Perspectief*, 12, 8, 4-6.

Bussel, M. van (2005). 'Het moet wel verantwoord blijven'. *Zorg en Welzijn*.

Bussel, M. van (2006). Civiel- en strafrechtelijk geplaatste jongeren moeten apart: 'Scheiden wordt te letterlijk genomen'. *Zorg en Welzijn*, 6-7, 28-30.

Caeti, T. J., C. Hemmens, et al. (2003). Management of juvenile correctional facilities. *The Prison Journal*, 83, 4, 383-405.

Caldwell, M., J. Skeem, et al. (2006). Treatment response of adolescent offenders with psychopathy features. *Criminal Justice and Behavior*, 33, 5, 571-596.

Ceelen, T. (2005). 'We weten met zijn allen nog veel te weinig over wat interventies bij jongeren werkzaam maakt'. *Perspectief*, 13, 6, 7-9.

Ceelen, T. (2006). 'Het is zonde van de tijd om in de opvang niets met jongeren te doen'. *Perspectief*, 14, 4, 7-8.

Dam, C. van (2005). *Juvenile Criminal Recidivism. Relations with personality and post release environmental risk and protective factors*. Nijmegen: z.u..

Den Engh. (2003). *Naar een nieuw perspectief. Groepen veelplegers binnen Rijksonderzoek*. Den Engh. Den Dolder: RIJ Den Engh.

Diederer, E. M. (2004). *Glen Mills School, een ideale school voor winnaars?* Tilburg: Universiteit Brabant.

Dishion, T. J., J. McCord, et al. (1999). When interventions harm. *American Psychologist*, 54, 9, 755-764.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2001). *Kwaliteit als medicijn voor een dalend verzuim. Onderzoek naar verschillen in verzuimaanpak tussen inrichtingen met een hoog en inrichtingen met een laag arbeidsverzuim*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2001). *Vrijwillige deelname aan DNA-onderzoek. Onderzoek naar de mogelijkheden tot stimuleren van veroordeelde personen in justitiële inrichtingen tot vrijwillige deelname aan DNA-onderzoek* Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2002). *Pilot Study PIJ-Dossiers*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2003). *Behandelprogramma's voor jeugdige zedendelinquenten in de Justitiële Jeugdinrichtingen. Een inventariserend onderzoek*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2003). *Meer, maar niet van hetzelfde.... Ontwikkelingen in de capaciteit en de bezetting van de justitiële jeugdinrichtingen in de jaren 1999 tot en met 2002*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2004). *Handboek Rechtspositie Jeugdigen in Justitiële Jeugdinrichtingen*. 's Gravenhage Sdu Uitgevers.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2005). *Prevalentie-onderzoek licht verstandelijk gehandicapten in de justitiële jeugdinrichtingen. Een IQ-puntje meer of minder...?* Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2006). *DJI Jaarbericht 2005: Waar vrijheid ophoudt en weer kan beginnen*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

Dienst Justitiële Inrichtingen (2006). *Essentiële afbreukrisico's & kwetsbaarheden. Justitiële Jeugdinrichtingen -een quick scan-*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

Domburgh, L. van, C. de Ruiter, et al. (2002). *De ontwikkeling van jongens na verblijf in een justitiële inrichting met een PIJ-maatregel of een detentiestraf. De mogelijkheden van follow-up onderzoek*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Dorelijers, T. A. H. (2003). Jong, gestoord en gedetineerd -wat hebben jeugdige gedetineerden met psychiatrische stoornissen nodig? *Tijdschrift voor Criminologie*, 45, 1, 95-100.

Dorelijers, T. A. H. (2005). Van justitialisering tot onderzoek naar de effectiviteit van probleemgestuurde jeugdzorg. *Tijdschrift voor Criminologie*, 47, 1, 62-74.

Dorelijers, T. A. H. E., M. Workel, et al. (2003). Jeugdige zedendelinquenten gedetineerd: Een onderzoek naar de kenmerken van deze jeugdigen en naar de organisatie van hun opvang en behandeling in de justitiële jeugdinrichtingen in Nederland. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid*, 58, 78-90.

- Dryfoos, J. G. (1991). Adolescents at risk: a summation of work in the field-programs and policies. *Journal of Adolescent health, 12*, 630-637.
- Duits, N. (2006). *Kwaliteit onderzoek Pro Justitia van jongeren*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Duits, N. and J. Harkink (2001). De Pij-maatregel als ultimum remedium? *Sancties, 5*, 290-301.
- Dullens, G. (2006). 'Wat heb je aan strenge regels als je het moeras waarin jongeren terugkeren ongemoeid laat?' *Perspectief 14, 3*, 6-7.
- Eisen, V. L. (2002). Talking about Sex: The Regulation of Sexuality and Gender in an Adolescent Treatment Program. *Dissertation Abstracts International, 63*, 6.
- Es, A. v. (2004). Niet opsluiten, maar opvoeden! Proefschrift over rijksjeugdinstelling Den Eng. *Skepsis*.
- Es, A. van & B. Hulzebos (2005). *Onschuldig achter de tralies. Het eindstation van de jeugdzorg*. Amsterdam: Uitgeverij Contact.
- Gerritsen, A. D. (2005). De Glen Mills School: in de (juiste) houding!? Een onderzoek naar de attitudeverandering van studenten van de Glen Mills School en de bijdrage van de methodiek daaraan. *Proces, 86, 4*, 151-157.
- Gerritsen, M. (2004). Schuldbesef ontwikkelen in detentie. *Puntkomma, 18*, 10-11.
- Gezondheidsraad (2006). *Preventie en behandeling van de antisociale persoonlijkheidsstoornis*. Den Haag: Gezondheidsraad.
- Goderie, M. & M. Steketeer (2005). De beleving van de samenplaatsing in justitiële jeugdinstellingen. *Proces, 3*, 83-89.
- Goderie, M., M. Steketeer, et al. (2004). *Samenplaatsing van jongeren in justitiële instellingen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Goldson, B. (2002). *Vulnerable inside. Children in secure and penal settings*. London: The Children's Society.
- Gordon, J. A. (1999). Do staff attitudes vary by position? A look at one juvenile correctional center. *American Journal of Criminal Justice, 24, 1*, 81-93.
- Gordon, J. A., L. J. Moriarty, et al. (2000). The impact of a juvenile residential treatment center on minority offenders. *Journal of Contemporary Criminal Justice, 16, 2*, 194-208.
- Goris, P. & L. Walgrave (2002). *Van kattenkwaad en erger: Actuele thema's uit de jeugdcriminologie*. Leuven / Apeldoorn: Garant.

- Gover, A. R. (2004). Childhood sexual abuse, gender, and depression among incarcerated youth. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48, 6, 683-696.
- Gover, A. R. (2005). Native American Ethnicity and Childhood Maltreatment as Variables in Perceptions and Adjustments to Boot Camp vs. 'Traditional' Correctional Settings. *Rehabilitation Issues, Problems, and Prospects in Boot Camp*, 177-198.
- Gover, A. R. (2005). Native American Ethnicity and Childhood Maltreatment as Variables in Perceptions and Adjustments to Boot Camps vs. 'Traditional' Correctional Settings. *Journal of Offender Rehabilitation*, 40, 3-4, 177-198.
- Gover, A. R., D. L. MacKenzie, et al. (2003). Child maltreatment and adjustment to juvenile correctional institutions. *Criminal Justice and Behavior*, 30, 3, 374-396.
- Hamilton, C. and R. Harvey (2005). *The Role of Statistics and Public Opinion in the Implementation of International Juvenile Justice Standards*. Helsinki:, The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations.
- Harder, A. T., E. J. Knorth, et al. (2005). *Residentiële jeugdzorg in de schijnwerpers: een literatuuronderzoek*. Groningen: Nieuwenhuis Instituut.
- Harvey, J. (2007). *Young men in prison*. Cullompton, Willan.
- Hazlett, K. A. (2002). Assessment of special needs of adolescent girls in educational treatment programs. *Dissertation Abstracts International*, 63, 6.
- Heerwaarden, Y. van, N. Hilhorst, et al. (2005). *Programma-evaluatie van Den Engh: Opvoeden en overleven in een groep*. Amsterdam: DSP- groep.
- Heerwaarden, Y. van, N. Hilhorst, et al. (2005). *Programma-evaluatie van Den Engh: opvoeden en overleven in een groep*. Amsterdam: DSP-groep.
- Heiden- Attema, N. van.dert & B. S. J. Wartna (2000). *Recidive na verblijf in een JBI: Een vervolgstudie naar de geregistreeerde criminaliteit onder jongeren uit een justitiële behandelinrichting*. Den Haag:WODC.
- Helmantel, A. M., H. P. B. Lodewijks, et al. (2003). *Traject op maat: Behandeltraject voor justitieel geplaatste jeugdigen*. Groningen / Zutphen: J.J.I. Het Poortje & J.J.I. Rentray.
- Helmerk, D. (2006). 'Deze jongeren horen gewoon niet thuis in een justitiële jeugdinrichting'. *Perspectief*, 14, 5, 21-22.
- Hendriks, J. (2006). *Jeugdige zedendelinquenten: Een studie naar subtypen en recidive*. Amsterdam: z.u..
- Hendriks, J. & C. Bijleveld (2004). *Recidive van jeugdige zedendelinquenten: Een onderzoek naar de algemene-, zeden- en geweldsrecidive van in JJI Harreveld behandelde jeugdige zedendelinquenten*. Leiden: NSCR.

- Hilhorst, N. and E. Klooster (2004). *Programma-evaluatie van de Glen Mills School*. Amsterdam: DSP-groep.
- Horjus, B. & C. Baerveldt (2001). "Wasmachines, Glen Mills of het taakvaardigheidsmodel?" *Kind en Adolescent*, 22, 4, 257-267.
- Hover, C. (2004). *Één plus één is...: Evaluatieonderzoek Justitieonderwijs*. Den Haag, smets+hover+: 47.
- Huang, C., S. Jou, et al. (2005). A national survey of juvenile correctional institutions in Taiwan. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 21, 4, 386-405.
- Inspectie van het Onderwijs (2006). *Kwaliteit in context en perspectief. Onderwijs in justitiële jeugdinrichtingen. Rapportage over de kwaliteit van een nieuwe onderwijsvoorziening*. Zwolle: Inspectie van het Onderwijs.
- Jeugdbescherming, R. v. S. e. (2006). "De nieuwe inrichting, betekenis voor de justitiële jeugdinrichtingen." *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 28, 4, 116-117.
- Jeugdzorg, C. W. (2001). *Het zal je kind maar wezen*. Amsterdam: 101.
- Jonker, A. (2004). *Niet opsluiten, maar opvoeden*. Utrecht: Agiel.
- Kelk, C. (2005). De bloem der natie: laten verdorren of opruimen? *Delikt en Delinkwent*, 35, 1/1, 1-10.
- Klein Tank, M. (2001). De alternatieve aanpak van jeugdcriminaliteit bij Den Engh: 'Niet strenger straffen maar gaan opvoeden'. *OI25*: 24-25.
- Knorth, E. J. (2006). Besprekingen: Niet opsluiten maar opvoeden; wat zijn we wijzer geworden? *Tijdschrift voor Criminologie*, 48, 1, 72-77.
- Knorth, E. J., A. E. M. G. Minnaert, et al. (2005). *Verschillen onderscheiden: orthopedagogische hulpverlening en begeleiding bij problematische opvoedings- en onderwijsleersituaties*. Utrecht: Agiel.
- Konijn, C. (2004). Effectieve interventies bij jongeren: bijdrage aan goed veiligheidsbeleid. *TVV*, 3, 3, 38-49.
- Kurlychek, M. & C. Kempinen (2006). Beyond boot camp: the impact of aftercare on offender reentry. *Criminology and public policy*, 5, 2, 363-388.
- Laan, P. H. van der, E. C. Spaans, et al. (2004). De Glen Mills Schoolonderzocht. *Delikt en Delinkwent*, 34, 8, 809-825.
- Laan, P. van der (2005). De Justitiële Jeugdinrichtingen hebben een imago-probleem. *Perspectief*, 13, 1, 8-9.
- Laan, P. van der (2006). Hoezo 'prachtige methode Den Engh'? *Perspectief*, 14, 1, 16-17.

Langdon, P. E., N. Cosgrave, et al. (2004). Social climate within an adolescent medium-secure facility. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48, 4, 504-515.

Leeuwen, E. van, B. Bijl, et al. (2002). *Competentie als resultaat. Outputmeting bij jongeren in justitiële jeugdinrichtingen*. Duivendrecht: PI Research.

Liefaard, T. (2004). Beginselenwet Justitiële Jeugdinrichtingen verbetert vooral rechtspositie van jongeren. *Perspectief*, 12, 7, 20-21.

Liefaard, T. (2005). Justitie gemaand tot aanpak wachtlijsten. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 5, 4, 3-4.

Mace, D. E., P. Rohde, et al. (1997). Psychological patterns of depression and suicidal behavior of adolescents in a juvenile detention facility. *Journal for Juvenile Justice and Detention Services*, 12, 1, 18-23.

MacKenzie, D. L., D. B. Wilson, et al. (2001). The impact of boot camps and traditional institutions on juvenile residents: perceptions, adjustment, and change. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38, 3, 279-313.

Mathijssen, S. W., A. M. W. Laeven, et al. (2001). *Behandelaanbod toereikend?: Een inventarisatie van de vraag naar en het aanbod van behandeling voor jeugdigen die in aanraking zijn gekomen met justitie*. Utrecht:GGZ Nederland.

McMackin, R. A., R. Tansi, et al. (2004). Recidivism among juvenile offenders over periods ranging from one to twenty years following residential treatment. *Journal of Offender Rehabilitation*, 38, 3, 1-15.

Meijnen, M. & A. Wolthuis (2006). 'Oh, heb ik dat aangericht?: Herstelopvoeding in een justitiële jeugdinrichting. *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 28, 4, 105-110.

Mertens, N. M., M. Grapendaal, et al. (1998). *Meisjescriminaliteit*. Den Haag: WODC.

Meuwese, S. (2003). *Kids behind bars: A study on children in conflict with the law; towards investing in prevention, stopping incarceration and meeting international standards*. Amsterdam: Defence for Children International.

Middel, R. (2003). Recht op opvoeding. *Proces*, 83, 3, 158-160.

Mijnheer, E. (2005). Nieuwe justitiële jeugdinrichting biedt meer dan harde hand: human wonen achter de tralies. *Zorg en Welzijn*.

Minor, K., J. B. Wells, et al. (2004). Staff Perceptions of the Work Environment in Juvenile Group Home Settings: A Study of Social Climate. *Journal of Offender Rehabilitation*, 38, 3, 17-30.

Minor, K. I., J. B. Wells, et al. (2004). Staff Perceptions of the Work Environment in Juvenile Group Home Settings: A Study of Social Climate. *Journal of Offender Rehabilitation*, 38, 3, 17-30.

Ministerie van Justitie (2004). *Inventarisatie van strafrechtelijke interventies voor jeugdigen*. Den Haag: Ministerie van Justitie.

Mitchell, O., D. L. MacKenzie, et al. (1999). The environment and working conditions in juvenile boot camps and traditional facilities. *Justice Research and Policy*, 1, 2, 1-22.

Moolenaar, D., G. Huijbregts, et al. (2005). *Capaciteitsbehoefte justitiële ketens 2010: Toelichting op de beleidsneutrale ramingen*. Den Haag: WODC.

Moolenaar, D. E. G., G. L. A. M. Huijbregts, et al. (2004). *Prognosemodellen Justitiële Ketens: veiligheidsketen: Technische notitie*. Den Haag: WODC.

Moolenaar, D. E. G., F. P. v. Tulder, et al. (2002). Prognose van de sanctiecapaciteit tot en met 2006. Den Haag, WODC: 179.

Moors, J. A., M. Y. W. v. Bergh, et al. (2004). *Kiezen voor delen? Evaluatie van de eerste fase van de invoering van meerpersoonscelgebruik*. Den Haag, WODC.

More, A. (2005). *Veiligheidsprestaties in het verleden: Een onderzoek naar de bijdrage van DJI aan de maatschappelijke veiligheid en de interne veiligheid in de periode 200-2004*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.

Nas, C. (2005). *'EQUIPPing' delinquent male adolescents to think pro-socially*. Utrecht: z.u. Nas.

Nas, C., D. Brugman, et al. (2006). De effecten van het interventieprogramma EQUIP op morele ontwikkeling, denkfouten en sociale vaardigheden bij delinquente jongens. *Kind en Adolescent*, 27, 2, 112-117.

Nationale Ombudsman (2004). *Crisisopvang jongeren in jeugdgevangenissen*. Den Haag: Nationale Ombudsman.

Nieuwenhuizen, C. van (2006). *Tegen beter weten in?: Behandeling van jeugdigen met een delictvoorgeschiedenis en ernstige psychiatrische problematiek*. Amsterdam: Dutch University Press.

Nievers, E. & M. Kloosterman (2004). *Psychiatrie in een opvang-JJI: Justitie en GGZ werken samen in de forensische jeugdpsychiatrie*. Leiden: Research voor Beleid.

Nijman, H., H. J. de With, et al. (2004). Meting van agressie onder TBS-gestelden. *Sancties* 2, 85-92.

Nyhan, R. C. (2002). "Benchmarking tools: an application to juvenile justice facility performance." *The Prison Journal*, 82, 4, 423-439.

O' Donnell, I. & K. Edgar (1999). Fear in prison. *Prison Journal*, 79, 1, 90-99.

Office of the Child Advocate (2004). *Juvenile detention center investigation: An examination of conditions of care for youth with mental health needs*. Trenton, New Jersey: Office of the Child Advocate.

Oosterbeek, W. (2005). *Vet vast: het leven in jeugdinrichting De Doggershoek*. Wormer: Inmerc.

Pealer, J. A. (2005). A Community of Peers: Promoting Behavior Change. The Effectiveness of a Therapeutic Community for Juvenile Male Offenders in Reducing Recidivism. *Dissertation Abstracts International*, 65, 9.

Penn, J. V., C. L. Esposito, et al. (2003). Suicide attempts and self-mutilative behavior in a juvenile correctional facility. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42, 7, 762-769.

Peters, H. (2006). Gedonn(d)er in de bajes. *Proces*, 85, 4, 131-139.

Pinxteren, S. M. C. A. & D. Brugman (2004). Zelfwaardering en authenticiteit van vrouwelijke adolescenten in een gesloten justitiële jeugdinrichting. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 43, 43-54.

Ploeg, J. D. van der (2005). Niet opsluiten, maar opvoeden. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek* 44, 110-120.

Ploeg, J. D. van der & E. M. Scholte (2003). *Effecten van behandelingsprogramma's voor jeugdigen met ernstige gedragsproblemen in residentiële settings*. Amsterdam: NIPPO.

Poecke, J. van (2003). Strafitvoering en justitiële hulpverlening. *Panopticon*, 580-586.

Reijntjens, W. and P. van de Bogaart (2001). Jongens tonen zich tevreden over aanpak in Het Keerpunt. *Perspectief*, 9, 7, 18-20.

Resodihardjo, S. L. (2006). Behouden of hervormen? Crisismanagement binnen het gevangeniswezen. *Proces*, 2, 71-78.

Rietveld, J. (2006). 'Een valkuil voor begeleiders van meisjesgroepen is dat het vaak té gezellig wordt'. *Perspectief*, 14, 1, pp. 8-9.

Rink, K. & T. Zandberg (1997). *Opvoeden en behandelen op Den Engh*. Groningen: Kinderstudies.

Rogers, R., R. L. Jackson, et al. (2004). Predictors of treatment outcome in dually-diagnosed antisocial youth: An initial study of forensic onpatients. *Behavioral Sciences and the Law* 22, 3, 215-222.

Rooijen, M. van (2006). 'Vaak zijn de verwachtingen over de heropvoeding van jongeren te hoog gespannen'. *Perspectief*, 14, 2, 9-10.

Sage, L. le (2005). *De gebrekkige gewetensontwikkeling in het jeugdstrafrecht. Implicaties voor de toerekening en behandeling*. Amsterdam: SWP.

- Sattar, G. (2004). *Prisoner-on-prisoner homicide in England and Wales*. London: Home Office.
- Schaffner, L. (2005). *The Complainers List: Girls Health Care in Juvenile Detention*. Z.pl.: Society for the Study of Social Problems.
- Schuengel, C., J. Venmans, et al. (2006). *Gehechtheidsstrategieën van zeer problematische jongeren: Onderzoek, diagnostiek en methodiek*. Amsterdam: SWP.
- Simon, V. M. (2003). More harm than good? The influences of gang membership and violence on rehabilitation in the Los Angeles juvenile correctional system. *Dissertation Abstracts International*, 64, 1.
- Slot, A. (2006). Vrijheidsbeneming van jeugdigen in de Nederlandse Antillen. *Proces*, 1, 2-7.
- Smith, S. J. (2003). Hope behind Bars: A Study of Hope in Juvenile Detention Center. *Dissertation Abstracts International*, 64, 6.
- Sperber, S. (2002). De kracht van het jongerenvolgsysteem: 'We krijgen inzicht in wat de behandeling succesvol maakt'. *Balans*, 32, 3, 12-13.
- Sproule, C. R. (2003). A study of program factors impacting program completion and recidivism rates for adjudicated youth in residential care. *Dissertation Abstracts International*, 63, 9.
- Stams, G. J. J. M. & M. Dekovic (2006). "De gebrekkige gewetensontwikkeling in het jeugdstrafrecht." *Tijdschrift voor Criminologie*, 48, 1, 89-93.
- Stegge, B. aan de, L. Verhoef, et al. (2001). *Morbiditeit en medische zorg in de justitiële jeugdinrichtingen in Nederland*. Amsterdam: Vrije Universiteit van Amsterdam.
- Stevens, M. and H. J. C. v. Marle (2003). De PIJ-maatregel als opvoedingsinstrument. De PIJ-maatregel en de casuïstiek. *Sancties* 4, 221-234.
- Studenten en staf Glen Mills School, i. s. m. Adviesbureau Van Montfort (2006). *Respect voor jezelf: De theorie van het programma van de Glen Mills School*. Amsterdam: SWP.
- Styve, G. J. F. (2001). *Private versus public sector operation: a comparison of the environmental quality in juvenile correctional facilities*. *Dissertation Abstracts International* 61, 9.
- Timmer, S., M. Workel, et al. (2001). *Opvang en Behandeling van jeugdige zedendelinquenten in Nederland: Een verkennend onderzoek*. Den Haag: Dienst Justitiële Inrichtingen.
- Tipton, J. A. (2002). Attitudes and perceptions of South Carolina's juvenile correctional officers, insight into turnover epidemic. *Journal of Crime & Justice*, 25, 1, 81-98.

- Traas, M. (2006). *Aandacht of aanklacht: jeugdcriminaliteit in agogisch perspectief*. Baarn: Hb Uitgevers.
- Tsytsarev, S., J. Manger, et al. (2000). The use of reinforcement and punishment on incarcerated and probated substance-abusing juvenile offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 44, 1, 22-32.
- Turck, B. de (2005). *Leven als een kokosnoot: De Hunnerberg 1905-2005*. Nijmegen: z.u.
- Veenstra, R. (2006). Heropvoeden van delinquente jongeren met hulp van leeftijdsgenoten. *Tijdschrift voor Criminologie*, 48, 1, 93-96.
- Verhagen, J. (2005). Waar vrijheid ophoudt en weer kan beginnen: 1995-2005. Tien jaar Dienst Justitiële Inrichtingen. Den Haag, Dienst Justitiële Inrichtingen: 415.
- Vlaardingerbroek, P. (2004). *Beginselenwet Justitiële Jeugdinstellingen. Jeugdpsychiatrie en recht*. Assen: Van Gorcum.
- Vliet, J. A. van (2003). Schandpaal of schandvlek? Naar een effectieve aanpak van ernstig criminele jongeren. *Proces*, 85, 4, 206-207.
- Vlugt, I. van de & I. de Jong (2005). Verkeerde afslag? Eerdere ervaringen met steun en hulp van civielrechtelijk geplaatste jongeren in de JJI. Een praktijkgericht onderzoek. Utrecht, TransAct en Collegio: 90.
- Volf, L. M. Z. (2005). Nazorg bij jeugdigen; voor wie een zorg? *Proces*, 87, 6, 247-251.
- Vorselman, W. (2006). Peer education in Brains4Use: Terugdringen van drugsgebruik binnen jeugdinstellingen. *Zorg & Welzijn*, 4-5.
- Vreugdenhil, C. (2003). *Psychiatric disorders among incarcerated male adolescents in the Netherlands*. Amsterdam, Vrije Universiteit.
- Vreugdenhil, C. (2005). ADHD bij gedetineerde jongens in justitiële jeugdinstellingen. *Proces*, 87, 3, 107-113.
- Vugt, M. van (2003). *Jeugdcriminaliteit: voor altijd het zwarte schaap? Een onderzoek naar de achtergronden van jeugdcriminaliteit en de beoordeling van de aanpak in justitiële jeugdinstellingen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Wartna, B. S. J., S. el Harbachi, et al. (2005). *Jong vast: Een cijfermatig overzicht van de strafrechtelijke recidive van ex-pupillen van justitiële jeugdinstellingen*, Den Haag: WODC.
- Weijers, I. (2001). Een pedagogisch perspectief op jeugdstrafrecht. *Delikt en Delinkwent*, 31, 2, 192-211.
- Wigboldus, E. H. M. (2002). *Opvoedend handelen in een justitiële jeugdinstelling: Systematisering van het behandelaanbod binnen Rentray*. Groningen: Garant.

- Wijk, A. van (2005). *Juvenile sex offenders and non-sex offenders: A comparative study*. Ede: z.u..
- Wildschut, H. (2005). 'Ik was een jojo'. *Tijdschrift voor Sociaal Pedagogische Hulpverlening*, 18-23.
- Willems, A. (2004). Bezuinigingen ongewenst voor justitiële jeugdinrichtingen. *Tijdschrift voor Famile en Jeugdrecht*, 26, 1, 1.
- Wilson, D. B., D. L. MacKenzie, et al. (2005). Effects of correctional Boot Camps on offending, Campbell Collaboration.
- Wimmers, M. A. E. (2003). *Besef je wat je gedaan hebt? Werken aan het inzicht in de gevolgen van gedrag van jongeren in de justitiële opvanginrichtingen*. Utrecht:, Universiteit Utrecht.
- Winkel, E. (2003). 'Help, Meiden binnen de hekken!'" *Perspectief*, 11, 7, 12-13.
- Winkel, E. (2005). 'Bij deze kinderen moet je de deur op slot kunnen doen'. *Perspectief*, 13, 8, 4-6.
- Wolfswinkel, L. (2002). *Ziekteverzuim in Rijksjeugdinrichtingen: Onderzoek naar de invloed van organisatiegebonden factoren op het ziekteverzuim in de rijksjeugdinrichtingen van de Dienst Justitiële Inrichtingen*. Tilburg: Katholieke Universiteit Brabant.
- Wolthuis, A. (2005). Boekbespreking: De pedagogische uitdaging van het jeugdstrafrecht. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 5, 2, 41-45.
- Wordes, M. & S. M. Jones (1998). Trends in juvenile detention and steps toward reform. *Crime & Delinquency*, 44, 4, 544-560.
- Woude, M. A. H. v. d. (2006). Nederlandse prep camps voor jeugdigen, heropvoeden naar Amerikaans voorbeeld? *Sancties*, 3, 161-174.
- Yokoyama, M. (2000). Development of Educative Treatment in Juvenile Training Schools in Japan. *Caribbean Journal of Criminology and Social Psychology*, 5, 1-2, 237-259.

Bijlage 1: Recente rapportages van de IJZ

- Uitspraken over afspraken. Toetsing naleving wet- en regelgeving primair proces JJI's met een behandel functie

Inspectie Jeugdhulpverlening en jeugdbescherming, september 2001

In de JJI's is het interne proces over het algemeen op orde. Er wordt regelmatig gerapporteerd, maar in de opnamefase en fase van beëindiging is de rapportage niet geheel compleet. Geen van de JJI's voldoet volledig aan de geselecteerde wetenschappelijke eisen. Het interne hulpverleningsproces is zichtbaar, het opstellen van plannen en verslagen gebeurt consequent, zij het soms wat laat. Opvallend is de grote diversiteit in de wijze waarop JJI's de behandeling vormgeven. De meeste inrichtingen hebben de basiscriteria nog nauwelijks in beleid uitgewerkt; deze worden dus niet als uitgangspunten voor beleid beschouwd. Inrichtingen voldoen in het algemeen aan de wettelijke eisen ten aanzien van recht op inzage in en afschrift van bescheiden uit dossiers. Aanbevolen wordt: maak afspraken met de verantwoordelijke directies van JJI's over de implementatie van de BJJ en het bewaken van de naleving daarvan. Het opstellen van regelgeving en implementeren daarvan zijn twee afzonderlijke zaken. Bevorder dat de hulpverlening aan jeugdigen in een JJI onderdeel uitmaakt en aansluit op hulp voorafgaand aan en na de JJI-plaatsing.

- Landelijk rapport Crisisplaatsingen JJI's. Het proces van civielrechtelijke crisisplaatsingen op verzoek van een bureau jeugdzorg in een JJI

Inspectie Jeugdzorg, januari 2005

Wat mogen cliënten verwachten van de indicatiestelling, samenwerking BJZ-JJI en hun betrokkenheid bij de besluitvorming? Het Convenant Crisisplaatsingen heeft in vrijwel alle instellingen geleid tot heldere procedures en duidelijkheid over de verantwoordelijkheden. Zoals bedoeld geeft BJZ alleen indicatie tot gesloten crisisplaatsing na *screening* en als ultimatum remedium. Overleg met cliënten over plaatsing is niet terug te vinden in dossiers en wordt door hen ook niet als overleg ervaren. Het plan van aanpak van BJZ is meestal wel op tijd, maar bevat te weinig stappen voor zo snel mogelijk beëindigen van de crisisplaatsing. Uitstroom wordt aanmerkelijk bemoeilijkt door de tijd die het kost om persoonlijkheidsonderzoeken te doen en door het ontbreken van passende vervolgplaatsen. JJI's leveren actieve bijdrage aan het zoeken naar een vervolgplaats; ouders en jeugdigen worden bij de gang van zaken betrokken. Gestructureerde informatieoverdracht naar vervolgplaats ontbreekt. Aanbevelingen aan instellingen: verbeter de inzichtelijkheid van de informatieoverdracht. Expliciteer criteria voor beëindigen dan wel voortduren van een civiele crisisplaatsing. Structureer samenwerking en maak deze inzichtelijk voor cliënten. Structureer overleg met cliënten en rapporteer hierover. Aanbevelingen aan de minister van Justitie: zorg voor passende vervolgplaatsen, eventueel ook buiten JJI's, teneinde de doorstroom van jeugdigen uit de crisisopvang te bevorderen. Breid de mogelijkheden voor jeugdzorg uit en zorg voor het versnellen van de doorstroom door versnellen persoonlijkheidsonderzoeken en sneller starten van de hulpverlening.

- De grenzen van Den Engh. De gevolgen van de werkwijze van Den Engh voor jeugdigen, personeel en omgeving

Inspectie Jeugdzorg, januari 2005

RJI Den Engh claimt een eigenstandige positie bij DJI. Omdat DJI geen duidelijkheid verschaft over deze positie voelt Den Engh zich gelegitimeerd om af te wijken van de wet- en regelgeving. Het belang van de jeugdigen wordt in Den Engh goed gediend, net als belang van de medewerkers. IJZ beoordeelt echter het risico op onveiligheid bij terughalen van jeugdigen na onttrekking als niet acceptabel (voor zowel, jongere, personeel als omgeving).

Den Engh overtreedt op meerdere punten de wet. Als de communicatie over berichtgeving in de pers niet wordt aangepakt, bestaat het dat de werksfeer verslechtert. Het belang van omgeving en maatschappij wordt bij DJI en Den Engh niet goed gediend: 1) er bestaat risico op onbetrouwbare informatievoorziening als gevolg van eigen interpretaties en afhandelingsfouten, 2) risico van ineffectieve aansturing door verschil van inzicht tussen DJI en Den Engh over de bestuurlijke positie van Den Engh en het afwijken van wettelijke voorschriften. Aan de minister van Justitie wordt aanbevolen om helderheid te verschaffen over de positie van Den Engh in verband met het maken van effectieve afspraken. Geef aan welke ruimte er is voor Den Engh bij dagelijkse besturing en bepaal de grenzen met het oog op veiligheid van jeugdigen, personeel en omgeving. DJI wordt aanbevolen om concrete maatregelen te nemen, gericht op de wijze waarop ontvluchtingen worden geregistreerd en aangepakt, zodat de veiligheid voor alle partijen wordt gewaarborgd. Bepaal tevens deconcrete maatregelen te nemen om het risico op verslechtering van de werksfeer te verlagen.

- Een betere terugkeer in de maatschappij. De uitvoering van STP en proefverlof in praktijk

Inspectie Jeugdzorg, januari 2006

Op individueel vlak worden goede resultaten met STP behaald. Wanneer deze worden gerealiseerd bereiken jongeren concrete resultaten met betrekking tot wonen, werk etc. Professionaliteit van handelen in JJI's is meer dan voldoende. Momenteel nemen echter nog te weinig jongeren deel aan STP, deels omdat JJI en ketenpartners nog bezig zijn met de inbedding, deels ook door praktische knelpunten als bijv. een kort strafrestant. Realisatie van STP's behoort een gezamenlijke verantwoordelijkheid te zijn van de JJI, reclassering en Raad voor de Kinderbescherming. De twee laatste partijen geven echter onvoldoende tot geen invulling aan de eigen taken en verantwoordelijkheden. Gezamenlijk handelen van betrokken partijen is onvoldoende gericht op resultaat van STP. De resultaten zijn daardoor onvoldoende. Aanbeveling aan de minister van Justitie en voor de uitvoerende partijen als antwoord op de bestaande knelpunten: het is van belang dat het aantal STP's in de toekomst toeneemt, omdat het concreet invulling geeft aan een betere terugkeer in de maatschappij

- Onderzoek naar aanleiding van incidenten op Harreveld

Inspectie Jeugdzorg, mei 2006

Intern onderzoek naar aanleiding van signalen van seksuele incidenten. Ten aanzien van de organisatie van verantwoorde zorg wordt gesteld dat de groepsleiding van de groep Prisma vooral intuïtief lijkt te handelen en weinig blijk geeft van planmatig en methodisch handelen. Scholing is nodig in professioneel omgaan met seksualiteit, anders kunnen problemen niet doeltreffend worden aangepakt. Harreveld heeft geen heldere, vastgelegde visie op seksualiteit. Voorts is sprake van hoog ziekteverzuim; het contact tussen de directie en de werkvloer is niet goed. Op het punt van veiligheid: het merendeel van de jongeren voelt zich voldoende veilig op Harreveld. Een aantal medewerkers ervaart de samenwerking met collega's om verschillende redenen niet altijd als veilig en professioneel. Communicatie tussen groepsleiders en leidinggevendenden is voor verbetering vatbaar. Ook is informatieoverdracht tussen verschillende afdelingen onvoldoende geweest. IJZ acht hierdoor een aanzienlijk risico aanwezig dat de veiligheid van de jongeren onvoldoende is gegarandeerd. De directie heeft verbeteractiviteiten geïnitieerd, maar hiervoor is weinig draagvlak bij personeel. IJZ acht de kans klein dat verbeteringen doorgevoerd kunnen worden. Aanbevolen wordt om de noodzakelijke maatregelen te nemen voor de veiligheid van de jongeren en om de problemen voor behandeling doeltreffend aan te pakken. Veranderingsmanagement moet worden ingezet teneinde een werkbare relatie tussen directie

en personeel te verkrijgen. Tot die tijd zouden geen jongeren in Harreveld moeten worden geplaatst.

Bijlage 2: Recente rapportages de RSJ naar aanleiding van toezichtbezoeken

Justitiële Jeugdinrichting De Sprengen, locatie Zutphen

Rapportage naar aanleiding van het toezichtbezoek op 2 februari 2005

De medezeggenschap van de jongeren heeft zich in gunstige zin ontwikkeld; er functioneert een Jongerenraad naar tevredenheid van de jongeren. De toepassing van de time-out geschiedt niet conform de BJJ. Er bestaat onduidelijkheid over klachtmogelijkheden voor zover het de onderwijssituatie betreft. Jongeren zijn onvoldoende op de hoogte van inhoud en voortgang van hun verblijf- of behandelplan. Over behandel- en werkdoelen op korte termijn zou meer duidelijkheid moeten worden gegeven. De RSJ is bezorgd over de geconstateerde onduidelijkheid onder personeel over de inrichtingsvisie ten aanzien van gedragsbeïnvloeding door middel van scholing en training. Over de invulling van doelstellingen wordt verschillend gedacht. Ten aanzien van de veiligheid in de inrichting wordt enige nonchalance geconstateerd. Bezuinigingen hebben geleid tot vermindering van het aantal onderwijsuren. De RSJ pleit niettemin voor goede toerusting met het oog op reïntegratie. Onduidelijk is of het voorgenomen aansluitende traject van gesloten naar open inrichting, mogelijk door de fusie van twee locaties, wordt gerealiseerd.

- Justitiële Jeugdinrichting Rentray, locatie Flevoland

Rapportage naar aanleiding van toezichtbezoek 1 maart 2005

Conclusies: de huisregels en dagprogramma's verschillen per groep. Taak en functie van de Commissie van Toezicht en de maandcommissaris zijn niet voldoende duidelijk bij de jongeren. De Jongerenraad functioneert onvoldoende. De bejegening is voldoende, maar ambities worden niet altijd waargemaakt (organiseren van contacten met ouders bijv.). Het consistent hanteren van de methodiek van het competentiemodel gebeurt onvoldoende. Onderwijs en Work-Wise zijn goed georganiseerd, de school en inrichting goed geïntegreerd.

- Justitiële Jeugdinrichting De Doggershoek

Rapportage naar aanleiding van toezichtbezoek 5 april 2005

Conclusies: het geringe aantal beklagzaken valt op. Directie verklaart dit door de pedagogische aanpak van grieven van de jongeren. De vraag rijst of jongeren hun ongenoegen en klachten wel voldoende kwijt kunnen. De jongeren zijn over het algemeen tevreden over het verblijf in de inrichting. Soms komen er ongewenste intimiteiten voor. De gemengde populatie, waarbij jongens en meisjes gezamenlijk deelnemen aan onderwijs en activiteiten, maakt de inrichting kwetsbaar ten aanzien van basale gevoelens van veiligheid en van ongewenst gedrag. Er is geen uitgebreid beleid ten aanzien van de veiligheid van jongeren. Onderwijs en interne trajectbegeleiding zijn goed georganiseerd. De school en inrichting werken goed samen. Aanbevolen wordt om meer aandacht te geven aan de risico's van ongewenst gedrag. Ook dient het herkenbaar en onafhankelijk functioneren van de cliëntenvertrouwenspersoon meer aandacht te krijgen, zodat de jongeren meer gelegenheid krijgen hun ervaringen kwijt te kunnen.

- Justitiële Jeugdinrichting Het Poortje, locatie De Veenpoort

Rapportage naar aanleiding van toezichtbezoek op 16 juni 2005

De RSJ acht het onaanvaardbaar dat jongeren op hun kamer worden geplaatst als gevolg van personeelstekort. Hiermee wordt een ernstige inbreuk gepleegd op hun rechtspositie. De inrichting doet er veel aan dit probleem op te lossen. In vergelijking met eerder bezoek in 2003 is een positieve ontwikkeling te bespeuren. Er wordt onderscheid gemaakt tussen een time-out en een kamerplaatsing. Deze is niet terug te vinden in de BJJ. De inrichting worstelt met de cultuuromslag van beheersen naar bejegenen door middel van competentiegericht

werken. De gemengde populatie, waarbij jongens en meisjes gezamenlijk deelnemen aan onderwijs en activiteiten, maakt de inrichting kwetsbaar ten aanzien van basale gevoelens van veiligheid en van ongewenst gedrag. De inrichting werkt hieraan. Netwerkcoaches fungeren als aanspreekpunt voor alle zaken die de jongere aangaan; dit wordt positief gewaardeerd.

- Justitiële Jeugdinstelling Het Keerpunt

Rapportage naar aanleiding van het toezichtbezoek op 2 september 2005

Samenvattende beoordeling: de sfeer in de inrichting is prettig de bejegening is goed. De rechtsbescherming op papier is voor verbetering vatbaar. Niet duidelijk is in hoeverre de jongeren het contact met de buitenwereld conform de BJJ kunnen uitoefenen. Diverse regels zijn niet helder evenals de beklag- en beroepsprocedure. De Commissie van Toezicht moet zich bij de beoordeling van beklagzaken niet laten leiden door de consequenties die uitspraken voor de directie kunnen hebben. De Commissie van Toezicht moet zich richten op de bescherming van de rechtspositie van de jongeren. De integratie tussen behandeling en onderwijs wordt buitengewoon positief bevonden. De medewerkers tonen een zorgzame en respectvolle houding tegenover de jongeren. De jongeren zijn positief over de medische dienst.

- Justitiële Jeugdinstelling Teylingereind

Rapportage naar aanleiding van toezichtbezoek 30 september 2005

De RSJ concludeert dat de jongeren zich over het algemeen veilig voelen. Een element dat zou kunnen bijdragen aan het verhogen van het veiligheidsgevoel is de aanstelling van een vertrouwenspersoon voor jongeren. De soms krappe personeelsbezetting op de groepen kan risico's voor de veiligheid van jongeren en personeel meebrengen. De consequentie hiervan is langere insluiting van jongeren; voornamelijk leidt dit niet tot overtreding van de BJJ, maar het is wel een aandachtspunt. De principiële pedagogische benadering is voor een opvanginstelling positief te noemen. In de inrichting is wel een spanning voelbaar tussen beheersmatige en behandelaspecten. De inrichting ontwikkelt zich steeds meer naar een op behandeling gerichte organisatie. In toenemende mate wordt kritisch gekeken naar het handelen van het personeel. De reflectie op eigen handelen wordt positief beoordeeld. Er wordt afbreuk gedaan aan de kwaliteit van de bejegening van de jongeren doordat er nog onvoldoende stabiliteit in het personeelsbestand is om vaste teams te kunnen garanderen. Samenvattend: de directie van de inrichting pakt problemen, zoals instabiliteit van teams, actief aan en bereikt hierin ook resultaten. De jongeren zijn over het algemeen tevreden over hun verblijf. Een aantal rechtspositionele aspecten is voor verbetering vatbaar. Meer duidelijkheid zou moeten worden gecreëerd omtrent de besluitvorming over het (gedeeltelijk) sluiten van een groep vanwege acuut personeelstekort.

- Justitiële Jeugdinstelling De Heuvelrug, locatie De Lindenhorst

Rapportage naar aanleiding van toezichtbezoek 31 oktober 2005

Samenvattende beoordeling: er is sprake van een prettige, open sfeer in de inrichting. Wel is merkbaar dat door aanhoudende bezuinigingen de werkdruk voor het personeel toeneemt en het aanbod aan activiteiten voor de meisjes afkalft. Tussen meisjes en activiteitenbegeleiders en tussen meisjes en groepsleiders wordt onvoldoende gecommuniceerd over de invulling van activiteiten. Gewerkt moet worden aan versterking van de relatie tussen school en de inrichting. Het aantal kamerplaatsingen lijkt aan de hoge kant. Meisjes en personeel voelen zich over het algemeen veilig. De Lindenhorst dient meisjes beter te informeren over hun rechtspositie.

- Justitiële Jeugdinstelling De Hunnerberg

Rapportage naar aanleiding van toezichtbezoek 17 november 2005

Samenvattende beoordeling: de sfeer in de inrichting is goed. De directie is ambitieus en, evenals de medewerkers, betrokken bij de jongeren in de inrichting. De rechtspositie van jongeren is voldoende gewaarborgd. Wel is deze in praktijk op punten voor verbetering vatbaar. Jongeren verdienen meer ruimte om zich te profileren in het jongerenberaad. De Raad acht bejegening van voldoende niveau, maar het werken met meerdere methodieken vraagt aandacht. De jongeren ervaren druk om klachten niet in te dienen of in te trekken.

- Justitiële Jeugdinstelling Den Engh, Den Dolder

Rapportage naar aanleiding van toezichtbezoek 21 februari 2006

Beoordeling: de nieuwbouw (waarin het accent ligt op beveiliging) staat in schril contrast met de behandelingsfunctie. De behandeling vertoont structurele gebreken. Een eerder geconstateerde discrepantie tussen de BJJ en de wijze waarop deze in praktijk wordt toegepast, is nog steeds aanwezig. Individuele rechtsbescherming van de jongeren is niet voldoende gewaarborgd. De Commissie van Toezicht neemt te weinig afstand in acht ten aanzien van de directie. Dit gaat ten koste van het kritisch vermogen. Het ontbreken van een vertrouwenspersoon maakt de positie van de jongeren extra kwetsbaar. Er is sterke betrokkenheid van alle geledingen bij Den Engh; dat is positief. Jongeren die al langere tijd in Den Engh verblijven zijn overwegend tevreden over hun bejegening. Wel hebben zij moeite met het collectief straffen. Het ziekteverzuim bij personeel is lager dan in andere JJI's. De kracht van de éénduidigheid van pedagogische visie kan over het algemeen als één van de effectieve elementen van een behandeling worden beschouwd. Dit is tevens ook een gevaar. Er ontstaat een zeker geslotenheid en defensiviteit, waardoor Den Engh niet meer open lijkt te staan voor (opbouwende) kritiek van buiten op de positie van de jongeren. Aanbevelingen: de BJJ moet beter gehandhaafd worden. Geen enkele behandelingsinstelling - maar ook Justitie of VWS niet - kan zich naar de mening van de Raad onttrekken aan de vigerende wetgeving. Het kritisch vermogen, zeker inzake rechtspositie en -bescherming, zou versterkt moeten worden.

- Justitiële Jeugdinstelling Den Hey-Acker, locatie De Leij

Rapportage naar aanleiding van toezichtbezoek 28 februari 2006

Beoordeling: het terrein van een penitentiaal complex als PI Vught vormt een verre van ideale vestigingsplaats voor een JJI. De Raad is mede daarom positief over enkele voorzieningen die aan de behoeften van (meer) kwetsbare jongeren tegemoetkomen. Instelling heeft geen mogelijkheden meer om de landelijk doorgevoerde bezuinigingen op te vangen zonder de kwaliteit van het regime aan te tasten. De Raad waardeert consequente registratie van alle straffen en maatregelen. In de instelling heerst een positieve, goede sfeer, zowel bij de jongeren, medewerkers als directie. De streef samenwerking met de school baart zorgen. Aantal STP's is laag. Over het algemeen gaat het goed in De Leij. De sfeer en de bejegening zijn van goed niveau. Er worden geen aanbevelingen gedaan in het kader van betere zorg of veiligheid.

Bijlage 3: Bijdragen, rubrieken en columns in vakbladen

- **‘Jongens tonen zich tevreden over aanpak in Het Keerpunt’** (Reijntjens and Bogaart 2001).

Belangrijk verschil met meeste andere gedragstherapeutische behandelprogramma's is, dat in Het Keerpunt de pedagogische medewerkers het dagprogramma grotendeels invullen. De jongeren hebben zo te maken met slechts een kleine groep mensen, die allen vanuit dezelfde methodiek werken. Jongeren oordelen over het algemeen positief over de hulp die zij hebben gekregen, en over de vooruitgang die ze hebben geboekt. Iets minder tevreden zijn ze over de sfeer in Het Keerpunt en de relatie met medebewoners. Geen enkel onderdeel van programma wordt door jongens minder zinvol bevonden.

- **‘Schaf Justitiële jeugdinrichtingen af en maak er zorginstellingen van’** (Bussel 2004).

Het merendeel van de jongeren in JJI's heeft een psychiatrische stoornis. Deze jongeren vallen vaak tussen wal en schip. Jeugdzorg mag niet met hen praten, de opvanginrichting mag hen niet behandelen. Samenwerking tussen de GGZ en JJI's kan misschien een oplossing bieden. Ook meer samenwerking tussen jeugdzorg en JJI's is gewenst, zodat er in de jeugdhulpverlening weer expertise is om deze zware doelgroep op te vangen en te behandelen. Daardoor wordt de *last resort*-functie van de JJI's minder noodzakelijk. Wanneer ambulante therapieën in een dwingend kader opgelegd kunnen worden aan jeugdigen en hun gezinnen, wordt verwacht dat het aantal gedwongen uithuisplaatsingen of strafrechtelijke maatregelen af zal nemen.

- **‘Opvoeden – grenzen stellen - is een onderdeel van behandeling’** (Bussel 2004).

OTS'ers moeten per 2007 gescheiden geplaatst worden van strafrechtelijk geplaatste kinderen, bij voorkeur in de reguliere jeugdzorg, aldus het plan van de aanpak van de regering. Horizon begint samen met Harreveld een experiment waarbij het gat tussen Justitie en jeugdzorg verkleind wordt.

- **‘De justitiële jeugdinrichtingen hebben een imagoprobleem’** (Laan 2005).

Justitiële jeugdinrichtingen hebben een imagoprobleem. Wat ze precies doen en waar het toe leidt weten we niet, maar veel goeds zal het wel niet zijn. Willen we iets kunnen zeggen over de bijdrage van justitiële jeugdinrichtingen aan het welbevinden en de gewenste gedragsverandering van jongeren met ernstige gedragsproblemen, dan zal er grootschalig, maar bovenal beter onderzoek moeten worden gedaan. Effectonderzoek dat de toets der (wetenschappelijke) kritiek kan doorstaan. Onderzoek dat in zijn aanpak helder en navolgbaar is en waarbij de juiste informatie wordt verzameld en op correcte wijze interventies, deelnemers en uitkomsten met elkaar vergeleken worden. Dat past in het, ook door de overheid beleden, streven naar *evidence-based* werken. Zulk onderzoek zal bijdragen aan onze kennis over effectieve(re) interventies en ook kunnen bijdragen aan herstel van het geschonden imago van de justitiële jeugdinrichtingen.

- **‘We weten met zijn allen nog veel te weinig over wat interventies bij jongeren werkzaam maakt’** (Ceelen 2005).

De wetenschap staat soms lijnrecht tegenover intuïtie, aldus P. van der Laan. ‘We weten met zijn allen nog veel te weinig over wat interventies bij jongeren werkzaam maakt. Daarom moeten we kritisch blijven kijken naar de hulpverlening en bovenal de centrale rol van de professionele hulpverlener niet uit het oog verliezen’.

- **‘Bij deze kinderen moet je de deur op slot kunnen doen’** (Winkel 2005).

Een jeugdzorginstelling mag kinderen niet opsluiten. Dus komen kinderen die een gevaar vormen voor zichzelf of hun omgeving –bij gebrek aan een alternatief- in een justitiële jeugdinstelling terecht, zelfs als ze jonger zijn dan twaalf. Jeugdinstelling Horizon zoekt naar een nieuwe formule: een behandelgroep waar de deuren op slot mogen. Beschrijving van twee groepen die net een half jaar van start zijn gegaan. Directeur aan het woord en is tevreden over de vorderingen van afgelopen half jaar.

- **‘Hoezo prachtige methode Den Engh?’** (Laan 2006).

De auteur stelt dat de huidige impasse rond Den Engh moet worden doorbroken in plaats van te blijven discussiëren op basis van onduidelijke en onbetrouwbare gegevens. De sectordirectie JJI legt de SGS-methode van Den Engh zo snel mogelijk voor aan de Erkenningscommissie Gedragsinterventies Justitie. En ten tweede wordt op korte termijn door de minister van Justitie opdracht gegeven voor een onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar de uitkomsten van de SGS-methode. Om inhoudelijke en wetenschappelijke redenen, maar ook om de schijn te vermijden dat eenzijdig of bevooroordeeld naar Den Engh wordt gekeken, strekt een dergelijk onderzoek zich uit tot de gehele JJI-sector.

- **‘Een valkuil voor begeleiders van meisjesgroepen is dat het vaak té gezellig wordt’** (Rietveld 2006).

Meisjes in JJI’s vereisen een minder recht-voor-zijn-raap benadering dan jongens. Meisjes moet je meer via een omweg aanspreken op hun gedrag. Biologische verschillen tussen jongens en meisjes, maar ook specifieke stoornissen die bij meisjes vaker voorkomen, vergen een andere aanpak.

- **‘Vaak zijn de verwachtingen over de heropvoeding van jongeren te hoog gespannen’** (Rooijen 2006).

Nils Duits ontwikkelde een model waarmee de kwaliteit van de rapporten Pro Justitia getoetst en verbeterd kan worden. Nooit stond ergens beschreven aan welke kwaliteitseisen de rapporten moesten voldoen. Duits heeft een model ontwikkeld dat duidelijk maakt op welke aspecten de kwaliteit van het onderzoek beoordeeld moet worden: de organisatie, de structuur en de uitkomst- en vanuit wiens perspectief: de cliënt, de professionals, de organisatie en de overheid. Ook ontwikkelde Duits een instrument om het recidiverisico beter te kunnen taxeren.

- **‘Zonde van de tijd om in de opvanginrichting niets met jongeren te doen’** (Ceelen 2006).

Interviewd met Boendermaker: ‘Als je het terugdringen van recidive serieus neemt, moet je investeren in jeugdinstellingen in plaats van te bezuinigen’. De aanpak in de inrichting moet afgestemd zijn op wat iemand specifiek nodig heeft en niet op de aard van de inrichting. Boendermaker stelt zich voor dat je onderscheid maakt naar verblijfsduur en daar je programma op afstemt. Grootste afname van probleemgedrag treedt op bij programma’s die een combinatie bieden van bekend werkzame bestanddelen. Belangrijk is het samenspel met de altijd aanwezige elementen verzorging/beveiliging, opvoeding/school/vrijtijdsbesteding en feedback op het gedrag in de groep. Het is verstandig om door samenwerking gebruik te maken van elkaar’s programma’s. Hiervoor is meer samenhang nodig tussen de sectoren die jongeren met ernstige gedragsstoornissen behandelen nodig.

- **‘Deze jongeren horen gewoon niet thuis in een JJI’** (Helmink 2006).

Gesprek met Z. Haijer, manager van Fjord. ‘Orthopsychiatrische behandeling heeft effect op moeilijke doelgroep’. Deze jongeren horen niet thuis in een JJI. Er is bij zo’n jeugdinstelling

te weinig aandacht voor de ernstige psychiatrische problemen. Daarom is het zo belangrijk dat orthopsychiatrische klinieken bestaan. Het is een soort van tussenstap, meer een vrijwillige behandeling dan straf.

- ‘Humaan wonen achter de tralies. Nieuwe justitiële jeugdinrichting biedt meer dan harde hand’ (Mijnheer 2005)

Veel jongeren die vastzitten hebben psychiatrische problemen. Een JJI alleen kan hen niet helpen; Rentray heeft daarom verschillende hulpverleners een werkplek binnen de inrichting gegeven. De programma’s en het gebouw zijn er zo op ingericht dat er gewerkt kan worden aan terugkeer in de samenleving. Geen onderscheid naar plaatsingstitel, juist een persoonlijk behandelplan en uitgebreide screening voor iedereen. Kenmerkend voor Rentray is de persoonlijke begeleiding gericht op het realiseren van een reëel toekomstperspectief.

- ‘Civiel- en strafrechtelijke jongeren moeten apart. Scheiden wordt te letterlijk genomen’ (Bussel 2006)

Lange discussie leidden tot het advies dat er gesplitst moet worden. Niet alleen binnen de leefgroep, maar ook slechts één doelgroep per inrichting. Directeuren van jeugdinrichtingen zijn hiervoor bevreesd. Jongeren dicht bij huis plaatsen wordt alleen maar moeilijker en bevordert reïntegratie niet. Expertise moet leidend zijn, maar zo gooi je het weg en moet het elders weer opgebouwd worden. Scheiding op zich is een goed idee, maar waarom niet gewoon gescheiden op hetzelfde terrein. Er is veel commentaar gekomen op het conceptplan, er zijn moties ingediend en aangenomen. Nu moet er in elke provincie een voorziening voor beide groepen jongeren. Maar is dat ook nodig in een kleine provincie als bijv. Zeeland?

- ‘Peer education in Brains4Use: terugdringen drugsgebruik binnen jeugdinrichtingen’ (Vorselman 2006)

JJI Rentray werkt sinds 2001 met het project Brains4Use. Het richt zich niet alleen op preventie en stoppen met drugsgebruik, maar ook op het voorkomen van een terugval daarna. Volgens directeur Henny Lodewijks is het succesvol. Drugsgebruik is afgenomen naar 7 procent.

- ‘Justitie gemaand tot aanpak wachtlijsten’ (Liefwaard 2005)

De wachtlijstproblematiek is langzaam verworden tot een vaststaand gegeven. De beroepscommissie voor jeugdzaken heeft gesteld dat een passantentermijn van zes maanden of meer in strijd is met het recht en dat de staat een tegemoetkoming aan de jongere moet betalen. Zo is juridische grond ontstaan om de passantentermijn niet langer te laten duren dan zes maanden. Een vertraagd begin van de behandeling beïnvloedt kans op succesvolle resocialisatie negatief. Een snellere passende reactie naar aanleiding van een strafbare gedraging past bovendien binnen het zo kenmerkend pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht.

- ‘Ik was een jojo’ (Wildschut 2005)

Onderzoek naar de beleving van OTS-jongeren in JJI’s levert tips op van jongeren voor hulpverleners: goed luisteren, respect en vertrouwen geven, zich in jongeren verplaatsen en niet te bevoogdend zijn. Wees alert op signalen en biedt zo vroeg mogelijk hulp. Jongeren hebben behoefte aan regelmatig contact. Tips voor de JJI’s: meer verlofmogelijkheden, breder aanbod van activiteiten, meer persoonlijke aandachten, meer tijd en ruimte voor gespreksvoering. Ook willen ze dat er onderscheid gemaakt wordt tussen jongeren op basis van plaatsingstitel. Aangegeven wordt dat anders dan het zo-zo-zo beleid suggereert, deze groep jongeren gebaat is bij intensievere en langdurige vormen van hulpverlening.

- **‘Bezuinigingen ongewenst voor JJI’** (Willems 2004)

Zeven Commissies van Toezicht van particuliere JJI's vrezen dat de aangekondigde bezuiniging ten koste zal gaan van de opvoedingstaak tot maatschappelijke integratie, waartoe BJJ en het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind verplichten. In rechtspositioneel opzicht gaat samenplaatsing steeds meer wringen met de bezuinigingen. IJZ vindt de BJJ vanwege strafrechtelijke oriëntatie en verregaande mate waarin inbreuken op grondrechten mogelijk worden gemaakt, minder geschikt voor civielrechtelijke jongeren. Dit is een kwetsbare groep jongeren, zorg is een elementaire staatstaak. Bezuinigingen zijn niet goed voor deze groep. De Motie Duijkers verdient derhalve opnieuw aandacht.

- **‘We krijgen inzicht in wat de behandeling succesvol maakt. De kracht van het jongerenvolgsysteem’** (Sperber 2002)

Via het jongerenvolgsysteem brengt De Hunnerberg sinds 1995 haar eigen behandelresultaten in kaart. Gegevens worden verzameld op een overzichtelijke, wetenschappelijke manier. Dit geeft inzicht in effecten van behandeling en wat deze succesvol maakt. Bovendien stelt het behandelaars in staat een prognose te geven. In toekomst kun je zo beleidsinformatie uit het systeem halen en tendensen vaststellen. Het is geen wondermiddel, maar het heeft een lange adem, waardoor resultaten over een lange periode in beeld komen. Het maakt het tot een ondersteunend instrument bij de behandeling .

- **‘Verpieteren achter de tralies; jeugdinstellingen maken pedagogische taak niet waar’** (Arkenau 2001)

Gesprekken met klachtencommissies maken duidelijk dat beveiligen en beheersen bovenaan staan bij jeugddetentie. Er is weinig ruimte voor pedagogische hulpverlening. JJI's overtreden aan de lopende band de wet met extra lange opsluiting. Er zijn veel klachten van jongeren. Oorzaak van dit probleem is personeelstekort, vooral ontstaan door het hoge ziekteverzuim. DJI is project begonnen om ziekteverzuim tegen te gaan.

- **‘Niet strenger straffen, maar gaan opvoeden. De alternatieve aanpak van jeugdcriminaliteit bij Den Engh’** (Klein Tank 2001)

Jonker, directeur van Den Engh, geeft aan dat het herstellen van de aansluiting bij de maatschappij niet alleen lukt door het inschakelen van volwassenen. Deze jongeren hebben vaak een afweer tegenover volwassenen/ hulpverleners. Het is voor jongeren lastiger zich af te sluiten van leeftijdsgenoten. Vandaar dat de SGS-methode is ontwikkeld. Jongeren worden naar elkaar toegedreven door verplichte samenwerking. Zij leren nieuwe positieve kanten te ontwikkelen. Dat geeft zelfvertrouwen en schept ruimte voor individuele therapie. Goede meetinstrumenten bestaan er nog niet om effect op lange termijn te meten. Het is ook te vroeg om iets te zeggen over de resultaten, maar Jonker zelf is overtuigd van het effect van de behandeling bij Den Engh.

- **‘Jong, gestoord en gedetineerd. Wat hebben jeugdige gedetineerden met psychiatrische stoornissen nodig?’** (Dorelijers 2003)

In een tijd dat de roep om repressie weer heviger wordt, dient men zich er bewust van te zijn dat de JJI's bevolkt worden door een groep jongeren met veel en ernstige stoornissen, jongeren die veel zorg nodig hebben om hun ontwikkeling een zodanige wending te geven dat zij na hun detentie een zelfstandig bestaan op kunnen bouwen. Deze zorg dient gebaseerd te zijn op *state-of-the-art* diagnostiek, die uitgevoerd dient te worden met behulp van adequate screeningsinstrumenten. Diagnostiek moet niet alleen gericht zijn op stoornissen, maar ook op de behoefte aan zorg. Nederland lijkt sterk achter te lopen op het gebied van *screening*,

vaststelling van *needs*, diagnostiek en *evidence-based* behandeling. Ook met betrekking tot de nazorg valt er nog veel te ontwikkelen. Er is wel zicht op de aard van de problemen en op de zorg die geboden kan worden, maar niet op de zorgbehoeften van deze gestoorde jeugdigen, laat staan dat er adequaat op ingespeeld wordt. Veel jongeren komen in een opvanginrichting terecht zonder dat er een diagnostisch onderzoek heeft plaatsgevonden.

‘Van justitialisering tot onderzoek naar de effectiviteit van probleemgestuurde jeugdzorg’ (Dorelijers 2005)

In de niet-justitiële jeugdsector bestaat gebrekkige wet- en regelgeving, die het bemoeilijkt twaalf- tot achttienjarigen ‘binnen te houden’. Zolang ze niet direct gevaarlijk zijn voor zichzelf of voor anderen, is er geen wettelijke maatregel die het mogelijk maakt om deze kinderen aan te pakken binnen de muren van bijvoorbeeld een kinderspsychiatrisch ziekenhuis. In een JJI kan dat wél. Niemand weet hoeveel jongeren maximaal beveiligd gedetineerd zitten terwijl hun problematiek daar helemaal niet om vraagt. Bij het uitzetten van een zorg- en veiligheidsbeleid wordt teveel uitgegaan van het ‘delict’ als een soort door de politie en de rechtbank gestelde diagnose, zonder te weten wat er met zo’n jongere eigenlijk aan de hand is. Onder het jeugdstrafrecht moet bij minderjarigen alles in het werk worden gesteld om de factoren weg te nemen die de problematische ontwikkeling van de jongere veroorzaken, zodat hij of zij niet meer in delictgedrag zal terugvallen. Dit doel prevaleert boven straffen in de zin van ‘leed toevoegen’, wat in algemeen strafrecht een veel prominenter doel is. Versnippering in de jeugdzorg is al lange tijd punt van zorg voor politici en beleidsmakers. Vanuit pedagogisch oogpunt is deze gang van zaken contraproductief. Behandelinrichtingen willen wel behandelen, maar hoewel internationale literatuur aangeeft dat alleen dié behandelingen effectief zijn waarin ouders betrokken worden, maken de JJI’s nauwelijks gebruik van deze evidentie. Ernst en hoeveelheid ernstige problematiek zijn toegenomen, maar is de immense investering in beveiliging wel zo adequaat? Is dat hetgeen gedragsgestoorde jongeren nodig hebben? Sluiten de kosten e.d. voor procedures aan bij wat nodig is om de problemen op te lossen? Hulpverlening aan ernstige probleemjeugd is te zeer ‘verjustitialiseerd’. De moeilijkheidsgraad van problemen wordt onderschat. Er moet geïnvesteerd worden in preventie- en vroege opsporingsactiviteiten bij jonge risicokinderen. Behandelorganisaties moeten met justitie een zodanige samenwerking aangaan dat de behandeling binnen justitiekaders gegeven kan worden.